הישיבה המאה־ושש־עשרה של הכנסת השמינית

יום רביעי, כ' כסלו תשל"ה (4 דצמבר 1974)
ירושלים, הכנסת, שעה 11.03

א. שאילתות ותשובות

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. נתחיל בש־ אילתות ותשובות. אבקש את שר האוצר לעלות לדוכן ולהשיב לשאילתות.

אמנון לין (הליכוד):

אני מציע ששר האוצר יקבע תקדים בכך שלא יענה על שאילתות של חברי כנסת שאינם נוכחים באולם. הוא יכול להסתמך על סעיף 41 לתקנון הכנסת.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

חבר־הכנסת לין, תוכל להציע הצעה זו לוועדת הכנ־ סת.

1577. הקריטריונים למתן פטור ממס הכנסה לישובים למיניהם

חבר־הכנסת י. פרין שאל את שר האוצר ביום י"ח באב תשל"ד (6 באוגוסט 1974):

ערי הפיתוח ומקומות ישוב אחרים פטורים ממס הכ־ נסה בהתאם לחלוקה שנעשתה על־ידי ועדות שונות וסי־ בות שהזמן גרמן, כמו המאורעות בקריית־שמונה ועוד.

אבקש לדעת:

1. אילו ישובים נהנים היום מפטור במס ההכנסה ומה הוא שיעור הסכום בכל ישוב?
2. על־פי אילו קריטריונים נקבעים הסכומים לכל עיר ועיר?
3. מדוע אין שיעור הפטור זהה בכל ערי הפיתוח?
4. האין מן הראוי לקבוע קריטריונים אחרים כדי למנוע קיפוחן של ערים שונות הסמוכות זו לזו?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. קיימים 76 ישובים שלתושביהם נותנים פטור או הנחה ממס. ישובים אלה כוללים: היאחזויות נח"ל; התיישבות חדשה ושטחי פיתוח; ישובים חדשים; ישו־ בים מורחבים ומשוקמים; תושבי הערבה; התיישבות חדשה מעבר לקו הירוק, וכן ישובים בעייתיים שיש עניין למדינה שיאוכלסו.

2. לישובים חקלאיים חדשים נותנים את הפטור או ההנחה ממס על־פי המלצת שר האוצר לוועדת הכספים של הכנסת ולאחר שבאי־כוח הישוב החדש פנו לנצי־ בות מס הכנסה ומסרו את הנתונים הדרושים בגין מקום הישוב החדש, מועד התיישבותו במקום ופרטי האוכלוסיה במקום.

ב) לישובים חדשים שאינם חקלאיים נותנים את הפטור או ההנחה ממס על־פי המלצת ועדת השרים הכל־ כליים. הבודקת את העניין על־פי קריטריונים הכוללים: מקום הישוב, מרחקו ממרכז הארץ, התנאים המשקיים, הבטחוניים והחברתיים, גודל האוכלוסיה, הרכב האוכלו־ סיה, הצורך למשוך למקום כוחות עבודה מקצועיים הדרו־ שים לפיותח המקום, וכן קיום השירותים הציבוריים הב־ סיסיים בו (חינוך, בריאות, תברואה וכיוצא באלה).

3. ההפרשים בין מקום למקום מבחינת הסכום הב־ סיסי לחישוב הפטור או ההנחה ממס נובעים מכך שהת־ נאים האמורים לעיל אינם שווים בכל מקום ומקום.

4. אינני מסכים שהקריטריונים הקיימים אשר על־ פיהם נקבעו הפטור או ההנחה ממס גורמים או יגרמו לקיפוח כל שהוא.

1633. נתונים על חברת הנפט הלאומית

חבר־הכנסת ע. נוף שאל את שר האוצר ביום כ"ה באב תשל"ד (13 באוגוסט 1974):

אבקש לדעת:

1. מה גודל גרעונותיה של חברת הנפט הלאומית?
2. כמה מגרעונות אלה כוסו על־ידי אוצר המדינה?
3. מה מידת הפיקוח וההשפעה שיש לממשלה על החברה ועל נושאי התפקידים בה?
4. האם נכון הוא כי בידי חברת הנפט הלאומית היה זכיון בשיעור של 5% בשדות הנפט של הים הצפוני?
5. האם מכרה החברה זכיון זה לגורם־חוץ?
6. אם כן — למי נמכר הזכיון?
7. בכמה נמכר הזכיון?
8. האם נעשתה המכירה אחרי שכבר היה ידוע כי הים הצפוני הוא אחד ממאגרי הנפט הגדולים בעולם?
9. האם אישרה ועדת הכספים לענייני כלכלה את המכירה?
10. אם כן — מה היו שיקולי האישור?
11. מי היו חברי ועדת השרים לענייני כלכלה שאי־ שרה את המכירה?
12. האם מנהלה לשעבר של החברה וסגנו, אשר הביאו למכירת הזכיון, עברו לעבור בשביל רוכש הזכיון?
13. מה היא הכמות האבסולוטית של 5% מכמות הנפט שכבר ידוע כי תופק לשנה, בעשר השנים הרא־ שונות, משדות הים הצפוני?
14. מה הוא שיעור הצריכה השנתית של נפט בישי־ ראל?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. כיום אין לחברה גרעונות.
2. עם מכירת הזכיונות נתקבל כיסוי מלא לכל הגרעונות.
3. למדינה כ־99% מהון המניות של החברה וזכות למנות את כל חברי הדירקטוריון.
4. לא. לחברה היתה זכות בלתי־ישירה בבלוק אחד.
5. כן.
6. לקונצרן בריטי.
7. הזכות נמכרה יחד עם זכיונות אחרים.
8. כן.
9. לא. הוועדה קיבלה דו"ח מלא על העיסקה.
10. ראה תשובה לשאלה 9.
11. החברים שנקבעו על־ידי הממשלה.
12. כן.
13. אין נתונים ידועים.
14. הצריכה החזוייה בשנת 1974 — כ־8 מיליון טון.

1636. מניעת עיוותים כמערכת המסים

חבר־הכנסת י. פלומין שאל את שר האוצר ביום כ"ה באב תשל"ד (13 באוגוסט 1974):

משרד האוצר הכריז לא אחת על כוונתו להילחם באפליות ובעיוותים במשטר המסים.

אבקש לדעת:

1. אילו צעדים נקטו עד כה למלחמה באפליות ובעיוותים במשטר המסים?

2. באיזו מידה מחייב האוצר במס הלוואות עומדות הניתנות לעובדי מדינה וההופכות למענק כעבור מספר שנים קצוב מראש, או הלוואות לעובדי מוסדות ציבוריים לתקופה של 30 שנה ב־2% ריבית?

3. באיזו מידה מחייב האוצר במס תשלומי כלכלה גלובאליים המשתלמים על־ידי חברות ציבוריות לעובדיהן, בכללם פקידים היושבים ליד שולחנות עבודתם ואינם מועסקים בעבודות־חוץ?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. בכוונתנו לצמצם את העיוותים בהדרגה. עד כה הוצאות תקנות שלפיהן יוקטו הפטור על מענק לספרות מקצועית למחצית המענק הפטור בשנת המס 1973. כן נכללה בהצעת החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 21), תשל"ד—1974, הצעה לתיקון הפקודה (ראה סעיף 2 בהצעת החוק) שיאפשר חיוב במס תשלומים להחזקת רכב, תיקון שגם הוא ייעשה בהדרגה.

יורשה לי להזכיר כי הממשלה החליטה על הקמת ועדת מומחים שבמסגרת דיונית ברפורמה במערכת המסים תדון גם ברפורמה במערכת השכר וההכנסות.

2. אין האוצר מחייב במס הלוואות עומדות הנזכרות בסעיף 2 לשאילתה.

3. האוצר מחייב במס כל תוספת גלובאלית לכל־כלה כאשר אין חשבונות המוכיחים את ההוצאה. יוצאים מכלל זה הם תשלומי אש"ל לעובדי־חוץ ודמי כלכלה בסך של 1.5 לירות ליום לעובדים המועסקים בשעות נוספות.

1837. פרשת השינויים בהרכב בעלי המניות של הבנק לפיתוח התעשייה

חבר־הכנסת י. בארי שאל את שר האוצר ביום כ"ז בתשרי תשל"ה (13 באוקטובר 1974):

השבועון "משפט וכלכלה" מוסר, בגליונו מיום 27 בספטמבר 1974, כי ד"ר טיבור רוזנבאום חדל לכהן במו־עצת המנהלים של הבנק לפיתוח התעשיה ומכר מניותיו בו תמורת מיליון דולר בקירוב לחברת ההשקעות של בנק לאומי לישראל, חודשים מספר לפני מסירת הודעה על כך להנהלת הבורסה לניירות־ערך. ההודעה נמסרה ביום 22 ביוני 1974, אך פורסמה ברבים רק כעבור שישה ימים.

אבקש לדעת:

1. האם נכונה הידיעה?

2. מתי חייבת היתה ההודעה על השינויים בהרכב של בעלי המניות ושל מועצת המנהלים של הבנק לפיתוח התעשיה להימסר להנהלת הבורסה לניירות־ערך?

3. תוך כמה זמן מיום קבלת ההודעה היה על הנהלת הבורסה לפרסמה ברבים?

4. האם בדעת היועץ המשפטי לממשלה להורות על נקיטת צעדים משפטיים בעקבות הפרשה?

5. אם כן — נגד מי ובעוון מה?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

ביקשתי מן הבנק לפיתוח התעשיה בישראל בע"מ הערות לשאילתה, ולהלן תשובת הבנק:

"א. בשנת 1963 הוקצו על שם 'אינטרנשיונל קרדיט בנק ז'נבה' 250 מניות רגילות א' בנות 1,000 ל"י ע.נ., כל אחת בהון בנק לפיתוח התעשיה בישראל בע"מ. המניות הרגילות א' מקנות לאוחזים בהן את הזכות להצביע באסיפות הכלליות של הבנק לפיתוח, וכל האוחז ב־250 מניות רגילות א' רשאי למנות חבר אחד בדירקטוריון.

לאור זאת מינתה אינטרנשיונל קרדיט בנק ז'נבה בתחילת 1963 את ד"ר טיבור רוזנבאום כחבר הדירקטוריון של הבנק לפיתוח. מן הראוי להדגיש שבאותה עת מנה הדירקטוריון של הבנק לפיתוח כ־46 חברים.

ב. ביום 15 באוגוסט 1974 אישרה הוועדה המרכזת של הבנק לפיתוח את העברת כל המניות הרגילות א' האמורות מאינטרנשיונל קרדיט בנק ז'נבה על שם חברת נאמנות של בנק הפועלים בע"מ. על־ידי העברה זו הופסקה אוטומאטית חברותו של ד"ר רוזנבאום בדירקטוריון של הבנק לפיתוח, וואת מכוח קביעה בתקנות הבנק לפיתוח.

ג. בתאריך 12 באוגוסט 1974 שלח הבנק לפיתוח הודעות לרשם החברות, לרשות לניירות־ערך ולבורסה לניירות־ערך בתל אביב על דבר הפסקת חברותו של ד"ר רוזנבאום כחבר הדירקטוריון בבנק לפיתוח.

ד. בשנת 1963 הוקצו על שם 'אינטקרדיט טרסט ואדוז' 125,000 מניות בכורה ג'ג' צמודות לדולר בהון

לבנק לפיתוח. בשנת 1965 הוקצו על שם הטרסט האמור 121,000 מניות בכורה ג'ג'1 צמודות לדולר בהון הבנק לפיתוח.

במשך השנים העביר הטרסט האמור מניות בכורה ג'ג' על שם שונים ובתאריך 25 ביולי 1974 העביר הטרסט האמור את היתרה, באותה עת, של 19,992 מניות בכורה ג'ג' לחברה לרישומים של בנק דיסקונט לישראל בע"מ. כמו־כן העביר הטרסט האמור באותו התאריך של 25 ביולי 1974 את כל מניות הבכורה ג'ג'1 (דהיינו — 121,000) לחברה לרישומים של בנק דיסקונט לישראל בע"מ.

מניות הבכורה האמורות הן בנות ערך נקוב של 30 ל"י כל אחת, צמודות למחיר הדולר של ארצות־הברית לפי השער של 1 דולר שווה 3 ל"י.

ה. המחיר ששולם בקשר עם העברות של המניות הרגילות א' ומניות הבכורה כאמור לעיל אינו ידוע לבנק לפיתוח."

1891. הקריטריונים למתן תמריצי יצוא

חבר־הכנסת י. פלומין שאל את שר האוצר ביום ז' בחשון תשל"ה (23 באוקטובר 1974) :

משרד המסחר והתעשיה נוהג לשלם פרמיות בשיעורים משתנים בגין יצוא סחורות לחוץ־לארץ. ערך הפרמיה נקבע בדרך כלל בהתחשב בערך המוסף של הטובין המיוצאים.

מסתבר שלגבי סוגים מסויימים של הספקת שירותי ידע הנדסי ניתנות פרמיות דומות. מאידך גיסא, אין ניתנות פרמיות לגבי שכר טרחה של בעלי מקצועות חפשיים אחרים המתקבל מחוץ־לארץ במטבע זר בגין שירותים שיוצאו מהארץ או שירותים שבוצעו בחוץ־לארץ בתוקף עבודתם המקצועית.

אודה לכבודו אם ישיבני :

1. מה השיקולים המנחים את המשרד בקביעת הענפים הזכאים לפרמיות יצוא ?

2. מה בדעת השר לעשות לתיקון המעוות לגבי שכר טרחה של בעלי מקצועות חפשיים שאינם נכללים עד כה במסגרת הסדר הפרמיות ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

עד ליום הפיחות האחרון שולמו תמריצים ליצואנים של שירותי תכנון הנדסי לידע טכנולוגי ומדעי שמקורו בהתקשרות מסחרית בין ספק השירותים לקונה השירותים. התמריצים ניתנים כדי לעודד יצוא שירותים, תיכנון וידע, תוך התחרות במתכננים אחרים בארצות אחרות המתחרים על אותם מכרזים ועל אותם קונים.

הפיחות האחרון הטיב את המצב היחסי כלפי מתחריהם ועל כן בשלב זה הוחלט לבטל את התמריצים. עקרון זה של עזרה ליצוא כנגד התחרות של גורמי תיכנון אחרים (שחלקם מקבלים עזרה ממשלתית) אינו יפה לשירותים הניתנים על־ידי עורכי־דין, רואי־חשבון, סופרים המקבלים תגמולים, וכדומה. אלה אינם צריכים לעמוד בהתחרות. מתן תמריץ לבעלי מקצוע אלה לא יביא בהכרח להגדלת היצוא אלא בעיקר להגדלת הכנסותיהם בלירות מתקציב המדינה.

1934. שיטת הפיקוח על רשימוני היצוא

חבר־הכנסת מ. פעיל שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974) :

ב"מעריב" (2 באוקטובר 1974) פורסמה כתבה הנוגעת לתעשיין הינריך קרנציה.

הנני שואל :

א. באיזו שיטה מפקח משרד האוצר על כך שרשימוני היצוא המוגשים על־ידי היצואנים יהיו מתאימים למציאות — זאת לנוכח העובדה שברשימוני יצוא הבדים של מר קרנציה נכלל, זה זמן רב, גם משקל הארגזים מבלי שאיש מאנשי האוצר ישים לב לכך ומבלי שייבדק טיב הבדים ?

ב. כמה זמן התעלמו משרדי מס הקנייה בתל־אביב מן התופעה שמר קרנציה אינו מדווח על ייצור ומכירת חוטים במטוויה שבבעלותו ?

האם חוסר תשומת הלב מצד משרדי מס הקנייה בתל־אביב היו מעשי רשלנות או שמא מעשה מכוון ?

ג. אילו צעדים מתכוון משרדך לנקוט כדי לייעל את שיטות הפיקוח על רשימוני היצוא ואת שיטות הפיקוח והדיווח של משרדי מס הקנייה ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

א. הפיקוח על רשימוני היצוא המוגשים על ידי יצואנים מתבצע על־ידי בדיקות מדגמיות של משלוחי היצוא עצמם בנמלים. נוסף לכך נערכת ביקורת של הספרים והדיווחים העונתיים, אחת לשנתיים או לשלוש שנים, ובמסגרתה של ביקורת כזו נתגלו אי־ההתאמות עם משלוח היצוא.

ב. החברה יצרה חוטים במשך שמונה חודשים והשתמשה בהם לצרכיה העצמיים מבלי לדווח או לשלם מס קנייה כחוק. לא היתה כל רשלנות או התעלמות מצד המשרד אלא להיפך : הדבר התגלה בעת הביקורת.

ג. שיטות הפיקוח והדיווח הולמות הצרכים. אילולא הפעלת שיטות אלה לא היו מגיעים לידיעתו של חברהכנסת פעיל הפרטים שעליהם הוא מבסס את שאילתתו.

1935. תחשיבי מס הכנסה ליהלומנים

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974) :

בעתון "הארץ" מיום 6 באוגוסט 1974 הופיע מאמר מאת אלעזר לוין תחת הכותרת "כסף שחור". מחבר המאמר קובע : א) קבוצות רבות של נישומים, וביניהן יהלומנים, אינן משלמות מלוא מס הכנסה המגיע מהן על־פי החוק ; ב) לגבי יהלומנים נאמר כי אף שהם חייבים בניהול ספרים על־פי החוק, אינם עושים כן, וזאת תוך הסכמה בשתיקה מצד שלטונות מס הכנסה.

בתחשיב שהוכן על־ידי מס הכנסה לענף היהלומים מיום 31 בינואר 1974 (פורסם בקובץ תחשיבים) נקבעה הערכה מסויימת לענף זה. בתאריך 9 במאי 1974 פורסם תחשיב מתוקן שהפחית הכנסות היהלומים לצורך חשלום מס הכנסה בכ־50%—80% (ראה טבלה 1 בתחשיב המתוקן).

שאלותי הן:

1. האם נכונים הדברים האמורים לעיל?

אם לא — מה לא נכון?

2. האם היתה טעות בתחשיב היהלומנים המקורי מיום 31 בינואר 1974, ובמה?

3. אם לא היתה טעות בתחשיב המקורי — מדוע תוקן ובכך הופחתו הכנסותיהם של יהלומנים בשיעור של יותר מ־50%?

4. אם אין הצדקה לתיקון מיום 5 בספטמבר 1974 — מה בדעת שר האוצר לפעול כדי שייגבה מן היהלומנים מלוא מס ההכנסה המגיע מהם לפי התחשיב המקורי?

5. מדוע אין הוראת החוק לגבי ניהול ספרים פועלת הלכה למעשה לגבי יהלומנים? מה בדעת השר לעשות כדי להפעילה, ומתי?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. לא נכון לדבר על קבוצות רבות של נישומים שאינן משלמות מס, ובוודאי שאין לשייך את היהלומנים כולם לקבוצה. היהלומנים, כשאר הנישומים, משלמים מלוא המס על־פי ההכנסה הנקבעת להם בהתאם לתחשיב שנערך לכל שנת מס.

בהוצאות מס הכנסה לניהול פנקסי חשבונות אין התייחסות ספציפית לניהול חשבונות על־ידי יהלומנים. אולם עקב האופי המיוחד של הענף פניתי לממונה על הכנסות המדינה למנות ועדה מיוחדת שתבדוק את האפשרות לחייב את כל ציבור היהלומנים בניהול ספרי חשבונות.

2—4. בתחשיב היהלומנים המקורי היתה טעות חישוב ההכנסה הנקייה. לאחר שהיהלומנים הביאו ראיות שבתחשיב המקורי לא הובאו בחשבון כל ההוצאות שהם עומדים בהן, הוקטנה ההכנסה הנקייה מזו שנקבעה בתחשיב המקורי והועמדה על בסיס ריאלי. היתה איפוא הצדקה לתיקון התחשיב מיום 5 בספטמבר 1974, אולם כדי להגיע למיצוי מלא יותר של ההכנסה בענף שוקלת הנציבות את האפשרות לשנות בשנים הבאות את העקרונות לקביעת הכנסתם של היהלומנים.

5. כפי שאמרתי בתשובתי לשאלה 1, תדון בסוגיה זו ועדה מיוחדת.

1936. נוהלי העלאות בדרגה בשירות המדינה

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974):

בשנה שחלפה הוחלט להעלות בדרגה את כל ראשי הענפים של אגף המכס והבלו (מס קנייה), ברם ראשי ענפים ששובצו בדרגה מקבילה בדירוג האקדמאים לא הועלו. הנימוק שניתן לוועד העובדים בעניין ההפליה היה שהעלאתם של ראשי הענפים האקדמאים בדרגה תביא לכך, ששכרם, לרבות ההטבות, יהיה גדול מזה של הממונה האזורי.

אבקש לדעת:

1. האם נכון האמור לעיל?

אם לא — מה כן נכון ומה לא?

2. האם נקבע כיום התקן של תפקיד (כגון ראש ענף) במשרד האוצר בהתחשב בהטבות שמהן נהנה העובד הממלא את המשרה?

אם לא — מה ההסבר להפליה הנ"ל?

אם כן — האם גישה זו היא מיוחדת למשרד האוצר?

3. האם מוכן השר לבדוק את המקרה הנ"ל ולתקן רטרואקטיבית את הטעון תיקון?

אם לא — מדוע?

4. האם מוכן השר להבהיר לכל המשרדים, באמצעות נציב שירות המדינה, כי תקן של משרה אינו תלוי בהטבות של ממלא המשרה?

אם לא — מדוע?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. במחלקת מס קנייה בתל־אביב קודמו בתקן לשנת 1973 מרבית ראשי הענפים תוך תיאום והידברות בין הנהלת המכס וועד העובדים המקומי.

2. קידום משרות בתקן נעשה בהתחשב בהיקף התפקיד וסמכויות, ללא שיקולים אחרים.

3. העברת עובד מדירוג אחיד לדירוג האקדמאים מעוגנת בתקשי"ר, פיסקה 21.431, ואין היא נתונה לשיקול דעת של בעל סמכות כלשהו, ובלבד שדרגת העובד היא י"ג או גבוהה ממנה בדירוג האחיד והעובד המבקש הציג תעודה מתאימה המקנה לו את הזכות לעבור לדירוג האקדמאים.

4. הנושא מובהר למשרדים באמצעות התקשי"ר, כאמור, ואין מקום, להוראה נוספת בנדון למשרדים.

1938. הקריטריונים למתן תוספת מיוחדת לקיצבת פרישה

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974):

עובד משרד האוצר הפורש כיום לגימלאות ממשיך ליהנות מהתוספת הידועה "תוספת ספציפית".

אבקש לדעת:

1. האם עובדי האוצר שפרשו לגימלאות לפני שהוחל עניין התוספת הספציפית נהנים אף הם ממנה?

אם לא — האם קיימת, לדעת השר, הצדקה, ומה היא ההצדקה, להפליה בין עובדיו שבגימלאות?

2. כמה עובדים שפרשו לגימלאות אינם נהנים כיום מהספציפיות — עובדים אשר היו נהנים ממנה אילו פרשו במועד מאוחר יותר?

3. המוכן השר להחיל את הסדר הספציפיות על כל עובדי האוצר שפרשו? אם לא — מדוע?

4. באיזה סכום מוערך התשלום הנוסף השנתי שישולם לעובדי האוצר שבגימלאות אם הסדר הספציפיות יוחל על כל עובדיו שבגימלאות?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. לממשלה הוגשה הצעת החלטה להכיר "בתוספת הספציפית" של עובדי מס הכנסה כתוספת קבועה לעניין סעיף 8 לחוק שירות המדינה (גימלאות), תש"ל—1970.

2. עם אישור ההצעה היא תחול גם על עובדי מדינה הממלאים אחר התנאים לקבלת התוספת ופרשו לקיצבה לפני הנהגתה.

3. לא. "התוספת הספציפית" אינה חלה על כל עובדי האוצר אלא רק על עובדי המסים, וזאת בהתאם להסכם עם ההסתדרות.

4. אין בידינו נתונים.

1939. הסיבה להמשך קיומו של מס קנייה לאחר הנהגתו של מס ערך מוסף

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974):

באפריל 1973 בוטל באנגליה מס הקנייה ומס המשכורת ובמקומם הונהג מס ערך מוסף. בישראל יש כוונה לבטל רק את החלק הגדול של מס קנייה עם הנהגתו של מס ערך מוסף.

אבקש לדעת:

1. לאיזו הכנסה שנתית מצפה מינהל הכנסות המדינה מאותו חלק של מס קנייה אשר לא יבוטל?

2. האם הוצאות הגבייה של יתרת מס הקנייה והסיבוך הכרוך בכך במערכת המיסוי מצדיקים, לדעת השר, את המשך קיומו של מס קנייה?

אם כן — מדוע?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. אומדן ההכנסות מאותו חלק מס קנייה שלא יבוטל עם הפעלת מס ערך מוסף טרם הושלם סופית. עם זאת ניתן לומר כי מדובר בסכום מס שיתבטא במאות מיליוני לירות.

2. הסחורות שלגביהן לא יבוטל מס הקנייה הן בעיקר אלו המוגדרות כמותרות וההכנסות הצפויות מהן גבוהות. מספר העוסקים בייצור ובשיווק של סחורת אלו הוא קטן יחסית ולפיכך תוכל הגבייה להתבצע במינימום של עבודה והוצאות, ואף ללא סיבוכים.

1941. שיעורי המכס המוטלים על מוטות נחושת

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974):

חלק ממוטות הנחושת טעון דמי מכס בשיעור של 38% בעוד שחלק אחר טעון דמי מכס בשיעור של 35% או 40%.

אבקש לדעת:

מה היא ההצדקה להפרשי המכס?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

שיעורי המכס השונים של מוטות נחושת נובעים מהעובדה שמיובאים ארצה סוגים שונים של מוטות נחושת: א) מוטות נחושת שאינם מיוצרים בארץ פטורים ממס רגיל; ב) מוטות נחושת מהסוג המיוצר בארץ חייבים ב־3% מכס מגן בפני יבוא מתחרה; ג) תיל מנחושת אלקטרוליטית מהסוג המיוצר בארץ חייב ב־5% מכס מגן בפני יבוא מתחרה.

נוסף לשיעורים שמניתי קיים היטל על היבוא בשיעור של 15% (בעבר 35%).

1942. הקריטריונים להקצבת תוספת ביגוד לעובדי המדינה

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974):

לפקידים מסויימים בשירות המדינה ניתנת תוספת שכר לשם רכישת ביגוד.

אבקש לדעת:

1. מה הם הקריטריונים שלפיהם נקבע אם עובד זכאי לתוספת "ביגוד"?

2. האם השר מסכים שכל הפקידים זקוקים לביגוד, ולא היה מקום להפלות בין פקיד לפקיד? אם לא — מדוע?

3. האם הקריטריונים שהופעלו במשרד האוצר זהים לאלה שנקבעו על־ידי נציב שירות המדינה? אם לא — מדוע?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. הלבשה מוקצבת על־ידי ועדה בין־משרדית לעובדים בתפקידים אשר בהם קיים בלאי מוגבר של בגדים עקב עבודתם או שתפקידם מחייב בגדי עבודה.

נוסף על כך נחתם ב־14 בנובמבר 1972 הסכם עם הסתדרות עובדי המדינה ולפיו ניתנת לעובדים, העוסקים בקבלת קהל בחלק ניכר מזמן עבודתם, קצובת הלבשה.

2. לפי ההסכם הנ"ל אין הצדקה לתת הלבשה לכל העובדים.

3. קביעת הזכאים לביגוד במשרד האוצר נעשתה בהתאם לקריטריונים שנקבעו בהסכם.

1960. תקציב השנה לקידוחי נפט

חבר־הכנסת ז. שובל שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (29 באוקטובר 1974):

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. מה הוא הסכום המוקצב השנה לקידוחי נפט?

2. לכמה קידוחים, לפי הערכת מומחים, עשוי הסכום הנ"ל להספיק?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. לשנת התקציב 1974/75 הובטחו כ־25 מיליון לירות, מכספי תקציב ומשקיעים, לקידוחי נפט ומקרים גיאופיסיים הקשורים בהם, בים וביבשה.

2. תכנית הקידוחים לשנת התקציב 1974/75 היא לכ־7 קידוחים. מהם בוצעו או נמצאים בשלב קדיחה 4 קידוחים.

1961. ידיעות בדבר סירוב הממשלה לשתף משקיעים גרמנים בקידוחי נפט

חבר־הכנסת ז. שובל שאל את שר האוצר ביום י"ג בחשון תשל"ה (23 באוקטובר 1974):

הגיעה לידי טענה שהממשלה מונעת מגורמים ישראליים שונים להתקשר עם שותפים גרמנים לשם ביצוע קידוחי נפט בארץ, מתוך נימוק שזכות זו מוקנית לגורם ישראלי אחד בלבד.

אודה לכבודו אם ישיבני :

1. האם טעגה זו נכונה היא ?

2. אם כן — בתוקף איזה חוק ובאיזו סמכות קבעה הממשלה קביעה זו ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1—2. הטענות אינן נכונות.

1979. חידוש פעילותה של ועדת היוון של הפנסיונרים

חברת־הכנסת נ. קצב שאלה את שר האוצר ביום י"ד בחשון תשל"ה (30 באוקטובר 1974) :

לפני זמן־מה הוקמה "ועדת היוון" משותפת, בהרכב נציגי משרד האוצר, ההסתדרות והגימלאים, לבדיקת הפרשי הצמדה של קיצבאותיהם של פנסיונרים. ועדה זו הפסיקה את עבודתה בשלהי 1973, מבלי לסיימה.

אודה לכבודו אם ישיבני :

האם יש בדעתו לחדש בהקדם את פעילותה של ועדה זו להבאת מסקנות סופיות, בכדי שמכשיר זה של היוון, שנוצר כדי להיטיב ולסייע לפנסיונרים, לא יחטיא את מטרתו ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1) על־פי חוק שירות המדינה (גימלאות) (נוסח משולב), תשל"ו—1970, ניתנת לפנסיונר האפשרות להוון עד כדי 25% מהקיצבה, וזאת לתקופה של 10 שנים. בתום 10 שנים ישוב הפנסיונר לקבל קיצבה מלאה.

2) אין המדובר בהלוואה צמודה, אלא בהמרה של אחוז מסויים מהקיצבה לתשלום חד־פעמי מראש. עקב כך מופחת מהקיצבה השוטפת אותו אחוז שהוון, וזאת במשך 10 שנים.

3) יתר על כן, אם הפנסיונר שהיוון חלק מקיצבתו נפטר אפילו חודש לאחר קבלת ההיוון, אין יורשיו חייבים להחזיר סכום כלשהו ואף קיצבת שאריו מחושבת כאילו לא נעשה כל היוון.

4) המדובר בהטבה לעובדי המדינה ומוסדות ציבור ממלכתיים אחדים, שאין לה אח ורע לגבי שאר מקבלי הקיצבאות במדינה.

5) נציגי הפנסיונרים קיימו דיונים עם נציגי האוצר והמרכז לבטחון סוציאלי של ההסתדרות בנושא הנ"ל, אך לא נמצאה דרך לשנות את ההסדרים הקיימים.

1984. שערי הריבית של האשראי החפשי

חבר־הכנסת א. לבנבראון שאל את שר האוצר ביום י"ד בחשון תשל"ה (30 באוקטובר 1974) :

בעתון "דבר" מה־29 באוקטובר 1974 פורסמה ידיעה ובה נאמר : "רשויות מקומיות, מוסדות תעשיינים, יבואנים וקבלנים נמנים עם לקוחותיו של איש העסקים אבנר תומר, גורמים אלה מקבלים באמצעותו הלוואות בריבית העשויה להגיע ל־42 — 43 אחוז בשנה".

אבקש לדעת :

1. האם הודעה זו נכונה ?

2. האם אין למשרד האוצר כל פיקוח על האשראי החפשי ?

3. מה היא הסיבה שרשויות מקומיות, מוסדות, תעשיינים, יבואנים וקבלנים נזקקים לאשראי החפשי ?

4. האם הבנקים בישראל אינם יכולים לתת אשראי לגורמים הנ"ל ?

5. האם יש למשרד האוצר פיקוח על מקורות הכספים של איש העסקים אבנר תומר, ומה הם ?

6. האם מוכן שר האוצר לפעול למען הגדלת האשראי הבנקאי כדי שרשויות מקומיות ומוסדות לא יהיו נאלצים להזדקק לתיווכו של מר תומר או למקור פרטי חפשי אחר ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1. איננו יודעים אם הריבית שמקבלים לקוחותיו של אבנר תומר מגיעה ל־43—42 אחוזים לשנה. מר תומר הוא מתווך, אשר פעולותיו אינן בפיקוח משרד האוצר או בנק ישראל.

2. מאז ביטול צו הריבית אין פיקוח על שערי הריבית על אשראי חפשי, והם משקפים את המצב בשוק הכספים. כאשר מדד המחירים עולה בשיעור שנתי של 30% ומעלה, גם שערי הריבית הם גבוהים.

3. המוסדות הבנקאיים כפופים לפיקוח מוניטארי בהתאם לצרכי המדיניות הכלכלית. המדיניות האנטי־אינפלאציונית מחייבת צימצום מוניטארי, ולכן אין הבנקים יכולים לספק את ביקוש האשראי של לקוחותיהם. המבקשים אשראי נוסף פונים לשוק החפשי.

4. ראה תשובה לשאלה מס' 3.

4. אין למשרד האוצר פיקוח על מקורות הכספים של איש העסקים אבנר תומר.

6. המדיניות המוניטארית מנוהלת על־ידי בנק ישראל, המווסת את האשראי הבנקאי בהתאם לצרכי המשק. בתנאים האינפלאציוניים הקיימים אין מגוס מצימצום מוניטארי, וזה מוליד לחצים בשוק האשראי החפשי. תופעות מסוג זה של פעולות מר תומר הן שוליות, ואין לקבוע על פיהן את מהלכיה של המדיניות המוניטארית הכוללת.

1988. ביקורת מכס אצל אנשי כמורה הנכנסים לישראל

חבר־הכנסת י. מודעי שאל את שר האוצר ביום י"ט בחשון תשל"ה (4 בנובמבר 1974) :

קודם שנתפס ארכיהגמון קאפוצ'י בהברחת נשק נמנעו שלטונות המכס מביקורת מטענם של אישי הכמורה הנכנסים בדרכי היבשה, האוויר והים לישראל.

אבקש לדעת :

1. האם היתה הוראה להימנע מביקורת מכס אצל אנשי כמורה ?

2. מי נתן את הוראת ההימנעות ובאיזו סמכות ?

3. האם היום נערכת ביקורת אצל אנשי כמורה הנכנסים לישראל ?

4. אם כן — האם ביקורת זו נערכת גם בגשרי הירדן ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1. גשרי הירדן הם בשטח הממשל הצבאי, ואנשי

המכס במקום כפופים להוראות מפקדת אזור יהודה ושומרון.

2. ההוראות ניתנות כאמור על־ידי הממשל בשטחים.

3. בכל שטחי ישראל נבדקים כל הנכנסים לישראל, לרבות אנשי כמורה.

4. תשובותי לשאלות 1 ו־2 עונות גם על שאלה זו.

1989. הקמת תחנת דלק בנצרת עילית

חבר־הכנסת כ. צ. קשת שאל את שר האוצר ביום י"ט בחשון תשל"ה (4 בנובמבר 1974):

בנצרת עילית, עיר בת 20,000 תושבים, אין אף תחנת דלק אחת. עובדה זו גורמת להתמרמרות רבה בקרב תושבי המקום המתלוננים על כך כי הם תלויים בנושא זה של אספקת דלק בעיר אחרת, דבר הגורם לנסיעות ולהוצאות מיותרות לבעלי הרכב במקום. כמו כן גורמת עובדה זו קשיים למשפחות הנזקקות לאספקת נפט, בחודשי החורף במיוחד.

ידוע לי כי תושבי המקום מנהלים מאבק ממושך בעניין זה. אישור לכך קיבלתי אף מראשי העיר נצרת עילית.

לפיכך אבקש להשיבני:

1. כיצד זה קורה כי בעיר לא תימצא אף תחנת דלק אחת שעה שיש תחנות כה רבות במקומות אחרים?

2. מה הן הסיבות לכך כי עד כה לא ניתן רשיון לצורך זה?

3. מתי וכיצד בדעת השר לשים קץ למצב קשה בנושא כה חיוני לחיי עיר תקינים?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

הוצאת רשיונות לבניית תחנות דלק נמצאת בתחום סמכותו של משרד הפנים, הרשות המקומית.

האוצר, מינהל הדלק, אינו מתנגד להקמת תחנות דלק בנצרת עילית.

1992. הפטור ממסים עקיפים על ציוד רפואי הנרכש על־ידי בתי־החולים

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום י"ט בחשון תשל"ה (4 בנובמבר 1974):

ידוע לי כי בתי־חולים מסויימים נהנים מפטור מלא או חלקי ממסי עקיפין, הן ביבוא והן ברכישות מקומיות, בעוד שיתר בתי־החולים חייבים במלוא המס (35% מינימום, ביבוא), גם כאשר מדובר בציוד רפואי — להצלת חיי אדם. לעומת זאת פסלים, תמונות ודברי אמנות, אינם טעונים במסים עקיפים כל שהם.

אבקש לדעת:

1. האם האמור לעיל נכון הוא? אם לא — מה נכון ומה אינו נכון?

2. האם לדעת השר יש הצדקה, ומה היא ההצדקה, לאבחנה הנ"ל בין בתי־החולים?

3. האם מוכן השר לפטור ממסים עקיפים את כל בתי־החולים, ולא רק חלק מהם?

אם לא — מדוע? אם כן — מתי?

4. האם רצוי שדברי מותרות (תמונות, פסלים, וכיוצא באלה) יהיו פטורים ממס כל שהוא בעוד שציוד רפואי להצלת חיי אדם (כגון ציוד לחדר ניתוחים) יחוייב בשיעור מינימאלי של 35%? מה בדעת השר לעשות לתיקון המעוות?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. נכון כי שני בתי־חולים, בית־החולים "הדסה" ירושלים ובית־החולים "שערי־צדק" ירושלים, נהנים מפטור ממסים על טובין המשמשים את מוסדותיהם. פטור זה מוענק במסגרת פרט 11 לתוספת לחוק המכס, הבלו ומס הקנייה (ביטול פטור מיוחד), תשי"ז—1957, שעל־פיו ניתן פטור למי שמייבא טובין במסגרת תכנית שלפיה מעניקות מדינות־חוץ זכות לקבלת אותם טובין ללא תמורה או במחיר מוזל, בתנאי שכל הטובין כאמור המובאים לישראל במסגרת אותה תכנית יהיו פטורים ממס בישראל ובלבד שהתכנית כאמור אושרה גם על־ידי ממשלת ישראל. אשר לפטור על רכישות מקומיות, נעשה אמנם הסדר לכסות את מס הקנייה של טובין הנרכשים במסגרת התכנית על־ידי המוסדות הנ"ל, כשתמורת הטובין משתלמת במטבע־חוץ שבידי המוסד, היינו כשהמוסד מעדיף לרכוש תוצרת הארץ במקום לנצל את זכותו לפטור על טובין מיבוא.

2—3. כידוע, בחוק המכס, הבלו ומס קנייה (ביטול פטור מיוחד), תשי"ז—1957, ביטלה הכנסת את הפטורים ממסים אלה למוסדות ולבודדים, להוציא אותם פטורים המתחייבים מהסכמים בין־לאומיים ופטורים מיוחדים, במספר מבוטל, כגון פטור לדיפלומאטים או פטור למפעלים מאושרים. לעומת זאת אין לשכוח שהפטור למוסדות הוחלף בהקצבות תקציביות ישירות, כך שלמעשה נהנים אותם מוסדות מכיסוי המסים על היבוא החיוני להם. אולם, שלא כבעבר, דהיינו עד שנת 1957, חייבים עתה המוסדות לקבוע לעצמם סדר עדיפויות במסגרת התקציבית שלהם, דבר שהוא לטובת המשק ומונע ביזבוז משאבים שלא לצורך.

4. אשר לפטור ממסים עקיפים על דברי אמנות, הוא ניתן כיום מכוח אמנה מס' 2 משנת 1959 בדבר יבוא חומר חינוכי, מדעי ותרבותי, שמדינת ישראל חתומה עליה. רוב המדינות בעולם מעניקות פטור על דברי אמנות מקוריים. עם זאת, בנסיבות החדשות שנוצרו בימים אלה, אינני מתנגד ששאלת הפטור ממסים עקיפים על דברי אמנות תיבדק על־ידי ועדת הכספים תוך התייעצות עם גורמי החינוך והתרבות הנוגעים בדבר.

2038. התשלומים ששילם בנק ישראל לנושי בנק ארץ־ישראל—בריטניה

חבר־הכנסת א. כץ שאל את שר האוצר ביום כ' בחשון תשל"ה (5 בנובמבר 1974):

אבקשך להשיב לשאלות הבאות

1. מה היקף התשלומים ששולמו (אם שולמו) על־ידי בנק ישראל לנושים ומפקידים בבנק ארץ־ישראל — בריטניה ובשלוחה הלונדונית מאז חדלו מוסדות אלה לפעול באופן עצמאי?

2. אם נעשו תשלומים כנ"ל — מה היקפם במטבע־חוץ ובמטבע ישראלי?

3. מתי תסיק הממשלה מסקנות פנימיות בקשר למי־

דת הפיקוח והאחריות על הנעשה בבנק לפני התמוטטותו ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1. עד סוף חודש אוקטובר שולמו על־ידי בנק ישראל למפקידים בבנק ארץ־ישראל—בריטניה, מכוח הערבויות שהוציא באישור הממשלה, כ־265 מיליון לירות. סכומים אלה שולמו רק למפקידים בבנק הישראלי. הערבויות שהוציא בנק ישראל אינן מתייחסות לבנק הלונדוני.

2. שולמו כ־55 מיליון לירות וקרוב ל־50 מיליון דולאר, מהם כ־30 מיליון דולאר לבנקים זרים.

3. הוועדה שמינתה הממשלה לבדיקת הנושא, בראשותו של היועץ המשפטי לממשלה, טרם סיימה עבודתה.

2039. ידיעה בדבר ניצול לרעה של זכויות עולים על־ידי מר אבנר תומר

חברת־הכנסת ח. גרוסמן שאלה את שר האוצר ביום כ' בחשון תשל"ה (5 בנובמבר 1974) :

בעתון "מעריב" מ־3 בנובמבר 1974 נתפרסמה ידיעה, כי "איש העסקים" אבנר תומר נהנה כיום מהלוואה ממשלתית ומפטור ממסים על ציוד מיבוא שניתנו בזמנם לשני עולים חדשים כדי לסייע להם בהקמת מסעדה. עוד נאמר, כי העולים עזבו בינתיים את הארץ, והבעלות על המסעדה הועברה בחלקה הגדול לידיו של תומר, שהשקיע ברכישתה סכום זעום ביותר.

שאלותי הן :

1. האם ידיעה זו נכונה ?

2. אם כן — מה בדעת משרדך לעשות כדי ליטול ממר תומר את הזכויות שקיבל לא כדין וכדי למנוע הישנות מקרים כאלה ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1. החקירה בעניין הניצול לרעה של זכויות שני העולים נמצאת בעיצומה, ולפיכך אין בידינו פרטים מלאים וסופיים. החקירה עד עתה העלתה כי העולים, אשר נהנו מזכויות פטור על טובין שונים, עזבו את הארץ, והמסעדה, לרבות הציוד שבה, הועברה לבעלותם של מר אבנר תומר ואחרים. הטובין במסעדה הוקפאו על־ידי של־טונות המכס לנוכח החשד כי אמנם נעברה בה עבירה.

2. אם יוברר סופית כי אמנם נעברה עבירה על־ידי מר תומר ו/או אחרים, ינקוט אגף המכס את כל האמצעים העומדים לרשותו, לרבות נקיטה בהליכים פליליים.

2055. הדרגה הניתנת בשירות המדינה לבעלי רשיון של עורך־דין

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום כ' בחשון תשל"ה (5 בנובמבר 1974) :

עובדי מדינה בכירים בעלי השכלה אקדמית רשאים לבקש שידרגו אותם בדרגה מקבילה בסולם העובדים האקדמאים (מדעי הרוח והחברה).

אבקש לדעת :

1. האם עובד מדינה בכיר בעל השכלה משפטית ובעל רשיון של עורך־דין יכול לדרוש שידרגו אותו בדרגה מקבילה לדרגתו בסולם המשפטנים ? אם לא — מדוע ?

2. האם קיימות הוראות של נציג שירות המדינה בעניין זה ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1. לא. עורכי־דין עובדי מדינה זכאים לדירוג משפטנים רק אם הם מבצעים תפקידי ייעוץ משפטי ואם משרתם מוגדרת בתקן כמשרה באחד מהתפקידים של השירות המשפטי.

2) קביעת המשרות שדרגתן היא משפטנית נעשית על־ידי ועדה בהשתתפות המנהל הכללי של משרד המשפטים והממונה על התקנים בנציבות שירות המדינה.

2145. שיפור השירות לאזרח במשרדי הממשלה

חבר־הכנסת ח. שמעוני שאל את שר האוצר ביום כ"ט בחשון תשל"ה (14 בנובמבר 1974) :

רבות דובר על שיפור השירות הממשלתי לאזרח.

אבקש לדעת :

1. האם קיימות הוראות של נציב שירות המדינה שלפיהן מוטל התפקיד של שיפור השירות לאזרח על נושא תפקיד מוגדר בכל אחד ממשרדי הממשלה ?

2. האם מקיים נציב שירות המדינה השתלמויות בתחום של שיפור השירות לאזרח ? אם לא — מדוע ? אם כן — מתי התקיימה ההשתלמות האחרונה והיכן ?

3. אילו אמצעים עומדים לרשות המשרדים לצורך שיפור השירות לאזרח ?

שר־האוצר י. רבינוביץ :

1. בתקשי"ר קיימות הוראות מקיפות בתחומי השירות לאזרח. האחריות לביצוע הוראות אלה מוטלת על הנהלת המשרד ועל כל אחד ממנהלי היחידות המופקדות על מתן שירותים לאזרח. עובד מדינה שאינו מקיים את ההוראות עלול להיתבע לדין על־פי חוק שירות המדינה (משמעת), תשכ"ג—1963.

2. בכל הקורסים וההשתלמויות הנערכים לעובדי המדינה מוקצה מקום מיוחד לנושאי שיפור השירות לאזרח.

3. במסגרת התקציב של כל משרד מוקצים משאבים מתאימים בתקציב ובכוח־אדם לצורך שיפור השירות לאזרח.

2211. הקצבת מטבע־חוץ ליצואנים הנוסעים לחוץ־לארץ

חבר־הכנסת י. מודעי שאל את שר האוצר ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974) :

לפי "ידיעות אחרונות" מיום 15 בנובמבר 1974 אמר כבוד השר, בפגישתו עם עורכי העתונות, בין היתר כי תופחת הקצבת מטבע־החוץ לאנשי עסקים הנוסעים לחוץ־לארץ.

אבקש להשיב לי על השאלות הבאות :

1. האם אין כוונת המדיניות הכלכלית החדשה להגדיל את היצוא ?

2. האם מודע כבוד השר להתייקרות השהייה בחוץ־לארץ?

3. נוכח שתי השאלות הראשונות כיצד מתכוון כבוד השר להפחית את ההקצבה לאנשי עסקים הנוסעים לחוץ־לארץ מבלי לפגוע במדיניות הכלכלית החדשה?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. כוונת המדיניות הכלכלית של הממשלה להגדיל את היצוא ועל כך אין עוררין.

2. ידועה לי ההתייקרות של שהייה בחוץ־לארץ.

3. אין קשר בין עידוד היצוא וההתייקרות בחוץ־לארץ לבין נסיעות של בעלי עסקים לחוץ־לארץ. יצוא־אנים היוצאים לחוץ־לארץ זכאים לקבל מחשבון מטבע־חוץ שלהם תוספות הקצבה מעל להקצבה הניתנת לבעלי עסקים אחרים (יבואנים, סוכני ביטוח, בנקאים וכו').

2212. מקורות הדלק הנצרך בישראל

חבר־הכנסת י. מודעי שאל את שר האוצר ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974):

לפי "ידיעות אחרונות" מיום 15 בנובמבר 1974 אמר כבוד שר האוצר, בפגישתו עם עורכי העתונים, בין היתר כי "ההוצאה על נפט בישראל גדלה תוך שנה וחצי מ־100 מיליון דולאר בחשבון שנתי ל־700 מיליון דולאר".

אבקש להשיבני לשאלות הבאות:

1. האם סיפקה ישראל את כל תצרוכתה לדלק מ־מקורות עצמאיים בשנה האמורה?

2. אם לא — איזה חלק ממנה סופק ממקורות־חוץ?

3. באילו מחירים סופק אותו חלק?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. לא.

2. כמחצית התצרוכת.

3. המחירים משתנים מפעם לפעם והשינויים הם קיצוניים בהתאם להתפתחות בעולם.

2213. דברי שר האוצר בקשר לרפורמה במיסוי

חבר־הכנסת י. מודעי שאל את שר האוצר ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974):

בפגישה עם עורכי העתונים אמר שר האוצר, לפי "הארץ" מיום 15 בנובמבר 1974, כי "חייב לבוא טיפול־שורש בשכר, בשיטות המיסוי ובהכנסות" וכי לשם כך תוקם ועדת רפורמה משולשת: ממשלה — עובדים — מעבידים.

אבקש להשיבני:

1. מה היא התועלת בהכרזות המוקדמות על "טי־פולי־שורש" אלו?

2. האם לא נגרם נזק על־ידי כך שגורמים מוסמכים מפרטים את האמצעים העלולים להינקט ובכך מאפשרים למעוניינים להימלט ככל האפשר מפגיעתם של אמצעים אלו?

3. מה קרה להמלצותיה של ועדת־אשר בכל הנוגע לרפורמה במסים?

4. מתי מתעתד שר האוצר להקים את הוועדה? לקבל את מסקנותיה? להפעילן?

שר־האוצר י. רבינוביץ:

1. אני סבור שמן הראוי שהממשלה תודיע לציבור על עמדותיה בסוגיות שונות של המשק, לרבות ענייני מסים.

2. לא נגרם כל נזק בהבהרות לגבי שינויים במערכת המסים הישירים. לחבר הכנסת בוודאי ידוע שחקיקה בענייני מסים ישירים מובאת לפני הביצוע לאישורה של הכנסת, כך שתמיד הציבור יודע מראש מה האמצעים שעומדים לנקוט.

3. ועדת־אשר המליצה על שינויים במערכת מס הכנסה ומס רכוש, אשר מצאו את ביטוים בהצעות חוק שהובאו לכנסת ואושרו על־ידה. גם ההמלצה בדבר הנגת מס ערך מוסף נמצאה בתהליכי הכנה לביצוע.

4. הוועדה תמונה בשבועות הקרובים.

2197. הוראת נושא הסיכסוך הערבי־ישראלי בבתי־הספר

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974):

אודה לכבודו אם יואיל להשיב לשאלותי הבאות:

1. באילו בתי־ספר מועברת היום תכנית הניסוי של "סיכסוך ישראל—ערב" ועל־פי אילו קריטריונים הם נבחרו?

2. האם נקבע זמן מוגבל לניסוי?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

לשאלה 1: אינני רואה טעם לקרוא את רשימת בתי־הספר. בשנים תשל"ב, תשל"ג ותשל"ד בחופשות הקיץ התקיימו השתלמויות מורים בהוראת הנושא: הסיכסוך הערבי־ישראלי. בהשתלמויות השתתפו כ־120 מורים מכל רחבי הארץ, שבאו מרצונם החפשי.

מרבית המורים המשתתפים בניסוי בשנה זו השתתפו בהשתלמויות. משרדנו סיפק חומר גם למספר מצומצם של מורים שפנו אלינו על סמך הפירסום בעתונות בתנאי שייאותו למלא אחר ההתחייבויות שהניסוי דורש (מילוי שאלונים לאחר כל פרק, השתתפות במפגשים, מתן אפשרות לכניסה לכיתות ועריכת מבחנים בכיתות).

לשאלה 2: הניסוי יתקיים במשך שנת הלימודים תשל"ה. במרבית הכיתות יחלו רק בשליש השני או השלישי, שכן לפי ההנחיה יש להקדים וללמד תולדות הצמיחה לפני הנושא: הסיכסוך הערבי־ישראלי.

2198. הענקת ציונים לשבח בהוראה

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974):

אודה לכבודו אם יואיל להשיב לשאלותי הבאות:

1. האם קיימת במשרדך מדיניות של הענקת ציונים לשבח למורים הראויים לכך? אם כן — במה מתבטא הציון לשבח?

2. מה הקריטריון המזכה מורה לקבלו?

3. לכמה מורים עד היום הוא הוענק?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

לכל השאלות:

לא קיים נוהג של מתן ציונים לשבח למורים. בעבר, עד שנת הלימודים תש"לד, הוענק "פרס חינוך" לצוותי מורים.

החל משנת הלימודים תשל"ד הוחלט על מתן "הערכה ועידוד לפעולות מבורכות במערכת החינוך", אולם עקב המלחמה לא יצא הדבר לפועל אשתקד.

הסדר זה יופעל החל משנת הלימודים הנוכחית. ההנחיות פורסמו בחוזר המנהל הכללי, תשל"ה/1, מיום י"ד באלול תשל"ד.

2199. לוח החופשות בבתי־הספר

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974) :

אודה לכבודו אם יואיל להשיבני לשאלתי הבאה :

מה הוא לוח החופשות בבתי־הספר היסודיים והתיכוניים הקשור בחגים : ראש השנה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, יום־העצמאות, ל"ג בעומר, שבועות, תשעה באב ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

לוח חופשות לתשל"ה פורסם בחוזר המנכ"ל תשל"ד/9 מיום ט' באייר תשל"ב. מדובר ב־35 ימי חופשה, פרט לשבתות וחגים ופרט לחודשי הקיץ.

2200. הוצאת מונוגראפיות בתולדות הישוב היהודי בא"י על־ידי יד בן־צבי

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974) :

אודה לכבודו אם ישיבני לשאלותי הבאות :

1. מה היא רשימת הספרים שמשרדך הגיש ל"מכון יד בן־צבי" לשם הוצאתם לאור ?
2. מה הוא סדר העדיפות ברשימה זו ?
3. מה הוא לוח הזמנים להוצאתם לאור ?
4. כמה ואילו ספרים הופיעו עד כה ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

1. הוקמה, באמצעות יד בן־צבי, מערכת מיוחדת לסידרת מונוגראפיות בתולדות הישוב היהודי בארץ־ישראל, בראשותם של פרופסור נתנאל קצבורג, דיקן למדעי היהדות באוניברסיטה בר־אילן, ופרופסור שמואל אטינגר מן האוניברסיטה העברית בירושלים. הוזמנו העבודות הבאות אצל המחברים : 1) צבי אילן, תולדות הישוב היהודי בגולן מראשיתו עד ימינו — גיאוגראפיה היסטורית ; 2) דב דורון, הישוב החדש בארץ־ישראל בתקופת מלחמת העולם הראשונה ; 3) ב. עמיקם, ההתיישבות החקלאית בארץ־ישראל, 1929—1936 ; 4) ג. שפר, מדיניות בריטית בארץ־ישראל, 1929—1939 ; 5) י. הודה תגר, יהודים וערבים בארץ־ישראל, 1930—1939 ; 6) א. גבע, מדיניות החוץ הציונית, 1936—1939 ; 7) שלמה יטבת, וייצמן מול השאלה הערבית, 1929—1931 ; 8) גצל קרסל, פותחי תקווה (על היציאה מן החומות וראשית המושבות) ; 9) פרופסור נתנאל קצבורג, מחלוקה לספר הלבן, מדיניות בריטניה בארץ־ישראל בשנים 1936—1940.

2—4. המונוגראפיה "מחלוקה לספר הלבן" הופיעה כבר בדפוס. המונוגראפיה "פותחי תקווה" מוכנה לדפוס. יתר העבודות הן בשלבים קרובים למסירה לדפוס. יש להניח שהן ייצאו לאור החל ממחצית 1975. נוסף לרשימה הנ"ל הופיעו כבר בדפוס בסיוע משרדנו הספרים הבאים : 1) "שלם" — קובץ מחקרים בתולדות הישוב היהודי בארץ־ישראל ; 2) הישוב היהודי בארץ־ישראל בשנות הת"ר—התרמ"א, 1840—1881 — בן־ציון גת ; 3) פרקים בתולדות הישוב היהודי בירושלים ; 4) מחקר ארץ־ישראל והישוב היהודי בה, בעריכת י. ברנאי ; 5) כרונולוגיה לתולדות הישוב היהודי החדש בארץ־ישראל בשנים תרצ"ו—תש"ז, 1936—1947, בעריכת אליהו שטרן.

היו"ר י. דרניצקי (יודין) :

שאלה נוספת לחברת־הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (הליכוד) :

אולי אתה יכול למסור, כבוד השר, מהי ההשתתפות התקציבית של המשרד שלך במכון יד בן־צבי.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

לצערי לא אוכל לענות עכשיו על שאלה זו בהעדר נתונים מפורטים ומעודכנים תחת ידי. אשמח להשיב לשאילתה נוספת בעניין זה או, אם תעדיפי, תוכלי לקבל את התשובה בכתב.

2221. פירסום מודעה בעלת תוכן מיסיוני ב"הד החינוך"

חבר־הכנסת מ. פרוש שאל את שר החינוך והתרבות ביום ה' בכסלו תשל"ה (19 בנובמבר 1974) :

ב"הד החינוך", שבועון הסתדרות המורים בישראל, גליון ו', מיום ח' בחשון תשל"ה, הופיעה מודעה שכותרתה : "הברית החדשה חינם". במודעה מצויינת כתובת שאפשר להשיג בה את הספר "באנגלית, אידיש או עברית".

בפנייתם של כמה מורים אלי הם מתלוננים מרה שבטאון הסתדרות המורים בישראל, שמטרתו לסייע למורים בחינוכם של ילדי ישראל, מפרסם מודעה שמקורה הוא באירגון מיסיונרי.

מורים אלה אף טוענים כי דמי המינוי ל"הד החינוך" מנוכים אוטומאטית ממשכורתם, וכתוצאה מכך הם מממנים פירסום מיסיונרי בניגוד למצפונם.

אבקש לדעת :

האם מוכן כבוד השר להפנות את תשומת־לבם של עורכי "הד החינוך", שבבטאון הסתדרות המורים בישראל אין מקום למודעות מסוג זה ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

להלן התשובה שקיבלתי מהסתדרות המורים :

המודעה הופנתה ל"הד החינוך" מארצות־הברית לפירסום חוזר ארבע פעמים.

האחראים לפירסום המודעה לא ראו בכך כל כוונה מיסיונרית, אולם לאחר שהעירו את תשומת־לבם שמסתתרת כאן מזימה מיסיונרית עיכבו את המשך הפירסום.

2253. הפעולות החינוכיות והתרבותיות בשכונת התקווה בתל־אביב

חבר־הכנסת י. דרניצקי (יודין) שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ב בכסלו תשל"ה (26 בנובמבר 1974) :

בימים הסמוכים לקבלת ההחלטה בדבר המדיניות הכלכלית החדשה נערכו התפרעויות קשות בשכונת התקווה בתל־אביב, ובהן השתתפו מאות צעירים ונערי השכונה.

בהפגנות אלימות אלו היה בלי ספק גם גורם של התמרמרות סוציאלית, ואף־על־פי־כן לא ברור אם זה היה גורם יחידי, ובוודאי שגם בו אין כל הצדקה למעשים החמורים שנעשו. בעקבות ההתפרעויות האלו נתעוררה ביתר שאת שאלת הפעולה התרבותית־חינוכית בשכונות.

רצוני לשאול את כבוד השר כדלהלן:

1. כמה מועדונים לפעולה תרבותית וחינוכית בין האוכלוסיה הצעירה קיימים בשכונת התקווה?
2. במשך כמה ימים וערבים בשבוע פתוחים המועדונים?
3. כמה מדריכים ויועצים מועסקים במועדונים אלה?
4. מה היא הפעולה הנערכת במועדונים וכמה מבקרים משתתפים בממוצע בפעולות?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

1. מרכז קהילתי בגבולות השכונה; 4 מועדונים לגילאים צעירים; 4 בתי נוער; 4 מועדוני תנועות נוער.
2. 8 מועדונים פתוחים 5 ימים: 2—6 ימים; 1—4 ימים; 1 — יום אחד; והמרכז הקהילתי — 7 ימים.
3. 28 מדריכים, רובם מדריכים חלקיים. כן מופעלים מדריכים צעירים בגילים 16—18.
4. הפעילות הנערכת היא חוגית, חברתית וספורטיבית. כ־950 משתתפים קבועים בפעילויות בגילים צעירים (עד ח') וכ־600 בגילים הבוגרים, לרבות חבורות נוער.

2254. פרטים על ניצול הזכות להשתלמות על־ידי המורים העל־יסודיים

חברת־הכנסת ש. ארבלי־אלמוזלינו שאלה את שר החינוך והתרבות ביום י"ב בכסלו תשל"ה (26 בנובמבר 1974):

רצוני לשאול את כבודו:

1. כמה מורים על־יסודיים כלולים במסגרת ההשתלמות בשנת שבתון?
2. מה גודל הסכום שנצבר בקרן זו עד ל־31 באוגוסט 1974?
3. כמה מורים ניצלו את זכותם להשתלמות בשנים 1972, 1973, 1974?
4. באילו מוסדות השכלה השתלמו המורים?
5. כמה מורים ניצלו את זכות ההשתלמות בחוץ־לארץ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

1. כ־4,500.
2. כ־15 מיליון לירות.
3. ב־1972 — 159; ב־1973 — 262; ב־1974 — 460.
4. במוסדות להשכלה גבוהה לצורך השלמת לימודים אקדמיים ו/או לביצוע מחקרים מדעיים.
5. 10—15 מורים מנצלים בממוצע את זכות ההשתלמות בחוץ־לארץ.

2255. רכישת בניין בשביל בית־הספר "נועם" בירושלים

חבר־הכנסת י. בן־מאיר שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ב בכסלו תשל"ה (26 בנובמבר 1974):

נמסר לי שלאחר מאבקים ותלאות רבים הסכימה עיריית ירושלים לרכוש בניין בן עשר כיתות בשביל בית־הספר "נועם" בירושלים, — וזאת לאחר שמשרד החינוך והתרבות התחייב לממן את הרכישה כולה מכספי הממשלה. אך העירייה מתנה את רכישת הבניין (בכספי הממשלה) והעמדתו לרשות בית־ספר "נועם" (שעד היום אין לתלמידיו קורת־גג) בכך, שהנהלת בית־הספר וההורים יחתמו על התחייבות בכתב, ולפיה לא יבואו בעתיד בשום דרישה או תביעה אל העירייה בקשר למיתקנים או בניין לבית־הספר, וזאת עד לאותו זמן (ללא גבול) שייבנו בנין חדש.

רצוני לשאול:

1. האם נהוג במקומות אחרים בארץ לפעול כך?
2. באיזו סמכות ולפי איזה חוק או תקנה רשאית עיריית ירושלים לבקש התחייבות כזאת?
3. האם דרשה עיריית ירושלים מבתי־ספר או מוסדות אחרים התחייבות דומה, והאם אכן ניתנה?
4. אם התשובה חיובית — בכמה ובאילו מקרים?
5. אם התשובה שלילית — מה הסיבה לדרישה זו של עיריית ירושלים במקרה זה דווקא וכלפי בית־הספר "נועם"?
6. האין הדרישה הזאת פסולה ונוגדת את כל יסודות הסדר הציבורי התקין?
7. האין כאן מקרה של אפליה וקיפוח כלפי בית־הספר "נועם" בגלל היותו בית־ספר דתי במגמה תורנית?
8. האם מוכן כבוד השר להורות מיד וללא דיחוי לעיריית ירושלים לרכוש את הבניין ולהעמידו לרשות בית־הספר, וזאת ללא כל תנאים מוקדמים?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

1—4. הרשות המקומית אינה חייבת על־פי החוק להעמיד מבנים לבתי־הספר שאינם רשמיים. נהפוך הוא, גוף שרוצה לקיים מוסד שאינו רשמי חייב להוכיח כי עומד לרשותו מבנה מתאים.

5—6. לדברי עיריית ירושלים הוצעו להורי "נועם", בראשית שנת הלימודים, פתרונות שונים, אך הם נדחו מדי פעם גם אחרי שהוסכם עליהם. כיוון שמדובר בהשקעה של 1.5 מיליון לירות חוששת העיריה שמא יבואו ההורים בתביעות נוספות ובלחצים של השבתות והפגנות כפי שנעשה בעבר, לפיכך ביקשה העיריה את ההתחייבות הנזכרת.

7. לא.

8. הדבר אינו בסמכותי, אך התערבתי בעניין אישית ומשרדנו יעמיד הלוואה בשיעור של כ־1.5 מיליון לירות לרכישת בניין זמני עד שיושלם המבנה הקבוע.

אני מקווה שבית־הספר "נועם" יפעל, מבחינת הי־קפו, במסגרת החלטותי. שיטת ההשבתות המתמדת אינה לרוחי ולא אטפל עוד בבעיית בית־ספר זה אם ישובו לשיטה זו.

2566. הנחיות להוראת הגבולות של מדינת ישראל

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום י"ב בכסלו תשל"ה (26 בנובמבר 1974):

אודה לך אם תשיב לשאלות הבאות:

1. מה היא תשובתו של מורה בבתי־הספר היסו־דיים לשאלתו של תלמיד על גבולותיה של מדינת יש־ראל, על־פי ההנחיות של משרד החינוך והתרבות בתכ־ניות הלימודים ובספרי הלימוד?

2. האם קיימות במשרד החינוך והתרבות הוראות ביחס לתלייית מפת ארץ־ישראל בבתי־הספר? אם כן — איזו מפה היא זו ומה גבולותיה?

3. האם קיימות במשרדך הנחיות בקשר להצבתם של לוחות זכרון בבתי־הספר התיכוניים לזכר תלמידים שנפלו במלחמות ישראל?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

1. גבולות מדינת ישראל, לפי שעה, הם כפי שנק־בעו בזמן הקמתה ובצירוף ירושלים השלמה על־פי הח־לטת הממשלה בשנת תשכ"ז. אם יוחלט על צירוף השט־חים למדינת ישראל, יינתנו הוראות ללמד את גבולות המדינה לפי ההחלטות הריבוניות של הכנסת ושל הממ־שלה. גבולות ארץ־ישראל נלמדים על־פי הגבולות ההיס־טוריים לתקופותיה השונות.

2. אין הוראות מפורשות המחייבות קביעת מפות מדינת ישראל בבית־הספר, כי זה מושכל ראשון ומ־קובל שמפות יהיו תלויות בבית־הספר, ובמקרים רבים — בכל כיתה. במפות מדינת ישראל הגבולות הם כנ"ל, בציון גבולות השטחים מאז מלחמת ששת־הימים.

3. כן. בחוזר המנכ"ל תשל"ה/2, מיום ט"ז בתשרי תשל"ה, פורסמו הנחיות להקמת מפעלי הנצחה במוסדות החינוך לזכר חללי מערכות ישראל מחניכי המוסד.

2257. סדרי קיום טיולים ומסעות של בתי־הספר

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום י"ב בכסלו תשל"ה (26 בנובמבר 1974):

לפני שבועות מספר הודעת שהטיולים והמסעות הש־נתיים של בתי־הספר בתוך הקו הירוק ומעבר לו יימש־כו.

מאחר שהטיולים הנ"ל מתעכבים בבתי־ספר רבים בגלל טענת המנהלים שאינם רוצים להיות ערבים לב־טחון הילדים. אודך אם תשיבני:

1. האם יצא חוזר חתום על־ידי משרד החינוך וה־תרבות למנהלי בתי־ספר המודיע להם על מדיניות זו? אם לא — מדוע?

2. האם קיימת במשרד החינוך והתרבות החלטה בדבר האחראי על אבטחת הטיולים הנ"ל? אם כן — מי הוא?

3. האם נמסרה למנהלי בתי־הספר הודעה המבהירה להם את סידורי אבטחת הטיולים? אם לא — מדוע?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

1. כן. בחוזר המנהל הכללי (חוזר מיוחד ג', תשל"ה) מחשוון השנה.

2. האחריות לאבטחת טיולים מתואמת עם כוחות הבטחון והיא בתחום הפעולה של האחראי לענייני חי־רום במשרדנו, בכפוף להוראות של כוחות הבטחון.

3. כן. בחוזר המנכ"ל הנ"ל.

2283. בדיקות רפואיות של שחקני כדורגל וכדורסל

חברת־הכנסת ש. ארבלי־אלמוזלינו שאלה את שר החי־נוך והתרבות ביום י"ג בכסלו תשל"ה (27 בנובמבר 1974):

נוכח מותו הטראגי של מר בלומנטל, שחקן הכדורגל של קבוצת פתח־תקווה שנפטר בעת שהשתתף באימון קבוצתו, רצוני לשאול את כבודו:

1. האם קיימת חובה לערוך בדיקות של מצב הברי־אות והכושר הגופני של שחקני הכדורגל והכדורסל לפני התחלת עונת התחרויות?

2. אם כן — היכן נערכות הבדיקות הרפואיות?

3. האם תוצאות הבדיקות הרפואיות מועברות לידי־עת התאחדויות הכדורגל והכדורסל?

4. האם קיים מוסד המפקח על קיום בדיקות רפו־איות?

5. האם כבוד השר מוכן לקבוע נוהלים מחייבים לג־בי כל הספורטאים המשתתפים בתחרויות?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

1. אצל שחקני הכדורגל קיימת חובת בדיקות רפו־איות לפני תחילת כל עונה ואילו אצל שחקני הכדורסל לא קיימת חובה זו, פרט לשחקנים חדשים הנרשמים לאיגוד.

2. כל קבוצה מקיימת את הבדיקות הרפואיות אצל רופא לפי בחירתה.

3. כן.

4. הפיקוח נעשה על־ידי ההתאחדות לכדורגל, שכן הרשמתם של השחקנים מותנית באישור הרפואי.

5. בנוהלים של ההתאחדות לכדורגל, בשונה מאי־גוד הכדורסל, אין דופי. המלצנו לאיגוד הכדורסל לא־מץ את הנוהלים של ההתאחדות לכדורגל. עם זאת קיימת בעיה של סוג וטיב הבדיקות הנעשות. הצענו לכל הת־אחדויות הספורט לחייב, לפחות לגבי ספורטאי הליגות העיליות, עריכת הבדיקות בתחנות לרפואה ספורטיבית בלבד. אנו מקווים כי עמדתנו תתקבל.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

שאלה נוספת לחברת־הכנסת ארבלי־אלמוזלינו.

שושנה ארבלי־אלמוזלינו (המערך):

האם במקרה של מר בלומנטל היתה ידיעה מוקדמת על הבדיקות שהוא ערך ועל מצב בריאותו?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

אני מעדיף לענות לשאילתה זו בצורה מיוחדת, כדי שהיא תהיה בדוקה לחלוטין.

— שאילתות ותשובות (ג. כהן, ידלין, דרניצקי, ארבלי־אלמוזלינו) ; הצעות לסדר־היום (דרניצקי, ג. כהן) —

2284. פיקוח על מרצים הנשלחים אל בתי־הספר מטעם המועצה הציונית

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום י"ג בכסלו תשל"ה (27 בנובמבר 1947) :

לאור תלונות של מורים על טיבם של המרצים ה־נשלחים מטעם המעצעה הציונית להרצות לפני תלמידי תיכון, אודך אם תשיבני :

1. מה הוא טיב הקשרים או התלות בין משרד החי־נוך והתרבות לבין המועצה הציונית ?

2. האם יש למשרד החינוך והתרבות פיקוח או כל צורת ביקורת שהיא על המרצים הנשלחים לבתי־ספר, טיבם והכשרתם ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

משרדנו מקבל בסיפוק את פעולתה של המועצה הציונית. ידועים לנו פרטי יזמותיה ואנו משתדלים לסייע במידת האפשר.

יש למשרד פיקוח על המרצים הנשלחים על־ידו. מרצים רבים מוזמנים במישרין על־ידי בתי־הספר. המנ־הלים מתבקשים לחוות את דעתם על המרצים הנשלחים על־ידי המועצה הציונית.

היו"ר י. דרניצקי (יודין) :

שאלה נוספת לחברת־הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (הליכוד) :

שאלתי את השאלה על הפיקוח בגלל ההאשמות של כמה מנהלי בתי־ספר כלפי מרצים שהיו ממש מרצים לא־ציוניים. הייתי רוצה לשאול על הפיקוח מבחינה זו, לא על הפיקוח הטכני.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

לא ידועות לי התלונות הללו. אני מניח שהמועצה הציונית שולחת מרצים שמאמינים בציונות, אבל ברור שבציונות יש חילוקי־דעות. אינני יודע על תלונה קונ־קרטית, כך שאינני יכול להתייחס לכך.

2290. נסיעות לחו"ל של עובדי משרד החינוך והתרבות

חברת־הכנסת ש. ארבלי־אלמוזלינו שאלה את שר החי־נוך והתרבות ביום י"ג בכסלו תשל"ה (27 בנובמבר 1974) :

1. אבקש להשיבני :

1. כמה עובדים ממשרד החינוך והתרבות יצאו לשליחויות מטעם המשרד לחוץ־לארץ בשנתיים האחרו־נות ?

2. כמה מהם נסיעתם אושרה על־ידי הוועדה המ־יוחדת לכך ?

3. כמה מהם נסעו רק באישור השר ?

4. בכמה הסתכמו ההוצאות של הנסיעות ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

1. 46 עובדים, מתוכם 25 יצאו להשתלמויות.

2. כולם.

3. אף לא אחד מהם.

4. ההוצאות מסתכמות בסכום של 244,962 לירות, מהן 113,394 לירות להשתלמויות.

2311. מימון מוסדות החינוך ביהודה ובשומרון

חברת־הכנסת ג. כהן שאלה את שר החינוך והתרבות ביום ט"ו בכסלו תשל"ה (29 בנובמבר 1947) :

אודה לכבודו אם יואיל להשיב לשאלותי הבאות :

1. מה היא ההשתתפות התקציבית של משרדך במוסדות החינוך ביהודה ושומרון ?

2. מה היא התמיכה התקציבית של משרדך בה־קמת האוניברסיטה בחברון ?

3. באיזו מידה תשפיע החלטת אש"פ, לממן את החינוך ביהודה ושומרון, על מדיניות התמיכה התק־ציבית שלנו ?

4. האם התמיכה התקציבית של מדינת ישראל במוסדות החינוך ביהודה ושומרון ובאזורים אחרים הנמצאים בפיקוח הממשל הצבאי מותנית בפיקוח כל שהוא על תכניות הלימודים באותם מוסדות ? אם כן — מה היא צורת הפיקוח ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין :

לכל השאלות : אין השתתפות תקציבית של משר־דנו.

ב. הצעות לסדר־היום

1. שינויים בתכנית הלימודים בנושאי הוראת ציונות, יהדות והסיכסוך הישראלי־ערבי

היו"ר י. דרניצקי (יודין) :

הכנסת תעבור לדיון בהצעות לסדר־היום. אבקש מאת חברת־הכנסת גאולה כהן להביא את הצעתה לדון בשינויים בתכנית הלימודים בנושאי הוראת ציונות, יה־דות והסיכסוך הישראלי־ערבי.

גאולה כהן (הליכוד) :

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, בהשוואה לנוש־אים העומדים על הפרק, כמו ועידת רבאט ונאום עא־רפאת, עלולים נושאי החינוך והתרבות להיחשב למש־ניים, אבל נדמה לי שאין צורך לשכנע את חברי הבית בחיוניות העצומה שיש דווקא לנושאי החינוך במצב שאנו עומדים בו ובהשלכות האין־סופיות כמעט שיש לו על כל פינה בחיינו.

כשלעצמי, אני משוכנעת שהרבה בעיות העולות היום על שולחן הדיונים המדיני והבטחוני לא היו מת־עוררות, או היו נראות אחרת, אילו טופל בהן מלכתחילה ליד ספסל הלימודים. כדאי לזכור שלדיבורים על נסיגה היום מיהודה ושומרון קדמה נסיגה אחרת, שהתחילה

עוד הרבה לפני ששת־הימים בנסיגה, בתכניות ובספרי הלימוד, מארץ־ישראל אל מדינת ישראל, על כל המשתמע מכך. אנו משלמים היום לא מעט על כך שמצע, שבא לשרת מפלגת שלטון בשעה פוליטית חולפת, הפך להיות קו המנחה לחינוך של דור שלם ונלמד כאמת מוחלטת. שמענו היום פה, מפי שר החינוך, בתשובה לשאילתה שלי על גבולות שנלמדים בבתי־הספר, שיש כל מיני גבולות — הגבולות שהיו בזמן הקמת המדינה, הגבולות ההיסטוריים ועוד. לא פלא שילד עברי היום בישראל — דבר שלא נשמע בשום מקום בעולם — אינו יודע מה הם גבולות מולדתו, או מה הם אפילו אותם גבולות שהם שלו, שעליהם הוא נקרא להתפשר, שעל חלקם הוא נקרא לוותר. אבל פוליטיזאציה זו, שקדמו לה הנחות אידיאולוגיות מסויימות מאוד, עקרה למעשה מדור שלם גם את המורשת היהודית, גם את מלחמות הגבורה והגיבורים הלאומיים של יריבים, כמו גם את תרבותם וערך חייהם של עדות המזרח. היום נדמה לי שהאחראים לכך נבהלים בעצמם מן התוצאות, שהן רק הזרע שהם זרעו.

כבוד היושב־ראש, אם חינוך הוא האמצעי להכשיר את התלמיד להתמודד עם בעיות החיים, ואם חיינו היום עומדים בסימן המלחמה על העם והארץ, השאלה שעלינו לשאול היא: האם הנוער שלנו אמנם הוכשר במידה הראויה על־ידי האחראים עליו למלחמת חיים זו? לצערי, התשובה היא לא. כשאני אוסרת מלחמה כוונתי לא לחזית בשדה הקרב — כאן עוד מתגלה אצל בנינו מסורת אהבת הארץ ומסירות הנפש עליה שהנחילו להם דורות רבים —ובחזית זו אנחנו אכן מנצחים; כוונתי לחזית אחרת — זו החזית המדינית הנפתחת לאחר הקרב והיכולה, אם לא למנוע קרב חדש, הנה לחסוך דמים, שמנצח בה לא מי שמוכן יותר למסור את נפשו על ארץ־ישראל, אלא מי שבטוח ומשוכנע יותר בצידקת תביעתו ובזכותו עליה. וצדק וזכות אינם, כבוד שר החינוך, עניין לאמוציה, למיסטיקה — הם מעוגנים בידע ובהכרת המורשה ההיסטורית והמורשה הרוחנית. בחזית זו, אדוני היושב־ראש, עומדים ילדינו חשופים. ואם העירום הזה הוא גם מסוכן, זה משום שגם בפוליטיקה, כמו בפיסיקה, אין חלל ריק: בור שאין בו מים, אומר רש״י, עקרבים ונחשים יש בו. אם חסר המטען והטיעון הציוני, יש סכנה של היתפסות קלה יותר לטיעון־שכנגד, של אויבי עם ישראל. אלא שלא כמו לפני שנים לא רבות, היום כבר אין צורך לשכנע את האחראים אצלנו לחינוכו של הנוער בחומרת המצב. כשלפני שנים אמרנו זאת, עטו עלינו לאמור: ״פאניקנים״. היום הפאניקנים הם, החל מראש הממשלה לשעבר גברת גולדה מאיר בהתבטאויותיה המפורסמות שגדל לנו דור שלם שאינו יודע את תולדות עמו וארצו, וכלה בשר החינוך היום, מנהלי משרדו ועד אחרון המחנכים. אילו רציתי להביא ציטאטות מדבריהם לא הייתי מספיקה לעשות זאת במסגרת הזמן העומד לרשותי.

אלא שכאן נשאלת השאלה: אם קיימת היום אכן המודעות לחומרת המצב — מדוע ממשיך להיות קיים המצב החמור עצמו? יורשה לי, כבוד היושב־ראש, להניח שהתשובה לכך נעוצה לא מעט בעובדה שלידתה של מודעות זו, אם אפשר לומר כך, בחטא. משרד החינוך לא נתעורר למצב מתוך שיכנוע פנימי אלא מתוך כפייה חיצונית; זעקת התלמידים, מבוכתם ושאלותיהם הן שעוררו את משרד החינוך. איך אמר עוזר שר החינוך בכנס מורים אחד: ״הציבור דורש מאתנו היום לא ערכים אזרחיים, אלא ערכים לאומיים״. אבל ככל דבר שבעיקרו בא בלחץ מן החוץ, בלי שיקדמו לו נכונות והיערכות פנימית, אין בו ברכה. מהו הלחץ החיצוני? — פעם היתה זאת הטראומה של מלחמת ששת־הימים שהורידה לשעה את המרכאות מן הציונות אצל חלק מהנוער, וגרמה שגם משרד החינוך יוריד מרכאות ויכריז הכרזות ציוניות ויוסיף עוד שיעור אחד או שני סמינארים בציונות; פעם היתה זו הטראומה של מלחמת יום־הכיפורים שהוסיפה לציונות סימני שאלה ושלוש נקודות — ושוב נועק משרד החינוך להוסיף שיעור אחד או שניים. אם זו איפוא עובדה, שלמרות שפע הרצון ושפע הסימפוסיונים — אני מודה שיש רצון טוב והרבה רצון טוב — ושפע הוועדות שהוקמו לאחרונה על־ידי משרד החינוך להתמודד עם הנושא, עדיין המצב למעשה לא השתנה אלא מחמיר והולך, אין זה בגלל האיחור שהיה עד כה בזמן; גם בגלל זה. גם לא מפני שהתמודדות כזו דורשת זמן; גם מפני זה.

אבל זה בעיקר משום שרצון טוב זה במשרד החינוך נעשה באותו קצב שיגרתי ובאותה דרך שיגרתית שאינם תואמים ואינם יכולים להשיג את הפער הנורא שבמציאות. יתר על כן, רצון טוב זה מלווה בגימגום, בתיסכול, בסתירות. התיסכול — ורק לדוגמה — מתבטא, למשל, באותו דחף פנימי של שר החינוך, שבכל הזדמנות שהוא מדבר על ההכרח להרחיב את נושא הציונות בבית־הספר — והוא אכן מרבה לדבר על כך — מוסיף התנצלות וכאילו מסתייג מהאינדוקטרינאציה. הוא נגד אינדוקטרינאציה. זה תיסכול, לדעתי — שכן: האם הציונות כשלעצמה אינה דוקטרינאציה? ומדינה כמדינת ישראל, שכולה נולדה ומבוססת על רעיון, על הרעיון הציוני, אינה חייבת לחנך את הדור הצעיר על פיו? לפני מי ועל מה יש פה להתנצל?

אבל אמרתי שקיימים גם גימגומים וסתירות, לפעמים בנשימה אחת. לדוגמה, בנשימה אחת אומרים דובר משרד החינוך — או מוטב שאומר קונקרטית יותר: שר החינוך, שהוא באמת כואב את הנושא הזה — שלושה טיעונים לפחות: א) המצב דווקה בסדר, התלמידים יודעים; ב) לא דרוש מקצוע מיוחד של ציונות וכו׳, זה נלמד דרך כל המקצועות; או לחלופין הוא אומר: לא רק אנחנו אשמים, גם החברה אשמה; ג) המצב באמת לא כל כך בסדר או לגמרי לא בסדר, ומשרד החינוך נערך בימים אלה בכל הכוח ובכל המרץ לשינויו וכו׳. זה מזכיר לי את הבדיחה המפורסמת על הקדרה: קודם — בכלל לא לקחתי; אחר כך — הקדרה היתה שבורה; אחר כך — בכלל כבר החזרתי אותה.

לא אכנס לפרטים כדי להשיב על כל אחת מטענות אלה. לא אכנס לכך, גם משום ששר החינוך בעצמו יכול להשיב טוב ממני על כל טענה שלו בטענה נגדית. אבל אגע רק בכמה דברים.

ביחס לטענה שהמצב בסדר. כבוד השר, אתה בעצמך יודע — וכבר אמרת זאת, ויש לי ציטאטות בעניין זה ואתה ודאי תוסיף עוד דברים בעניין זה היום — שהמצב אינו בסדר.

ביחס לנושא שהחברה אשמה — ראשית, אתה גם שר החינוך והתרבות, יש לך איזו שהיא אחריות גם לכך איך החברה נראית. אבל נאמר שבאמת אינך יכול

להשתלט על מה שנקרא בימינו חברה, או־אז האם זה לא צריך לחייב אותך לעשות פי כמה באותו תחום שהוא כן בשליטתך, בתחום בתי־הספר? האם זה צריך לדרבן להפחית, או להיפך, להרבות?

בקשר לטענה שציונות ותולדות המדינה נלמדות דרך כל המקצועות — אתה יודע היטב שאין זה כך. זה לא נלמד היום דרך כל המקצועות שקרובים ליה־דות. ונניח שזה נלמד — המקצועות האלה הלא אינם נלמדים בכל המגמות. אתה יודע שבבתי־הספר המק־צועיים, למשל, כל הפרק של שלושת הדורות האחרו־נים ותורה שבעל־פה בכלל לא נלמדים.

אם כן, מדוע אנחנו צריכים להיתפס לטיעונים כדי לא להטיל ולא לקבל על עצמנו את האחריות? ואי־קב־לה האחריות היא שגורמת לכך ששום דבר לא יתוקן זלא ישתנה.

כבר הזכרתי את הרצון הטוב שמתבטא בשפע בס־מיגארים, בימי עיון, ימי השואה, ימי העצמאות. אגב, כל המדיניות הזאת של "ימים", יום שואה, יום עצ־מאות, יום זה או זה, באה בדרך כלל רק כתחליף לע־צם הלימוד של הנושאים האלה בקוריקולום של בית־הספר. אתם עושים הרבה מאוד ניסויים. אני מוכרחה להודות שכשאני רואה את הניסויים האלה, זה באמת נוגע ללב לראות עד כמה באמת רוצים, וכמה כוח, מח־שבה, מסירות וכסף מושקעים בהם. אבל כל זה אינו יכול כלל לעזור. אדגים זאת באחד הניסויים האחרונים — אם בינתיים לא נולד אתמול בערב עוד ניסוי אחד, כי מתוך כך שאינכם יכולים להספיק יש לכם התיסכול הזה של עוד ועוד ניסויים.

אני מתכוונת עכשיו לנושא הסיכסוך של ישראל—ערב, שגם בתשובה לשאילתה הסברת, כבוד השר, איך אתם רוצים להעבירו היום בבתי־הספר. אין לי כל ספק שכשמשרד החינוך החליט להתמודד עם נושא זה בב־תי־הספר הוא רצה לברך, אבל, לצערי, יצא מקלל. שיפוט — ולגמרי לא מפלגתי — לדעתי שיפוט ציוני טהור של החומר שהכין המשרד בנושא הסיכסוך, צריך היה לפסול אותו הן מבחינת מה שיש בו והן מבחינת מה שאין בו. ובלי להיכנס עכשיו לביקורת על המבנה האפולוגטי של החומר, מבנה מסוכן מאוד, על העי־וותים והסילופים, אגע רק בשתי נקודות עיקריות בעניין זה.

כידוע גם נושא זה הועלה בלחץ המבוכות והשאלות על עמדתנו בסיכסוך. בעניין השאלות, כבוד השר, פה הייתי רוצה להעיר לך במיוחד: אתה תמיד חוזר על כך שאתה מאוד מאושר מהשאלות שמתעוררות היום אצל הנוער ואתה רואה בהן סמל של רמה תרבותית. אינני יודעת מדוע אתה מנסה פה ללכת בדרך הקלה ולהכליל דברים. אתה יודע שרוב השאלות אינן דווקא פרי של גישה תרבותית גבוהה; הן פשוט פרי מבוכה, אם לא בורות. זה גם מונע ממך להתמודד עם העניין עצמו. כוונתך אולי לא לעשות פאניקה. אבל כשלא עושים את הדברים האלה לפעמים גם משלמים באי־פתרון.

כאמור, גם הרצון להעלות את עניין הסיכסוך יש־ראל—ערב היום בבתי־הספר בא כתוצאה מהמבוכות וה־שאלות, לא מתוך כך שמשרד החינוך חשב שחשוב מאוד לעשות זאת היום, אלא משום שהוא נדרש לכך על־ידי הרחוב. מה שנקרא היום סיכסוך ישראל—ערב — ואגב, השם מאוד לא מוצלח, כל המונח הזה "סיכסוך" מטעה ואינו מתאר ממש את היחסים בינינו ובין מדינות ערב — הנושא הזה לא נולד בחלל ריק, אלא בהתייח־סות אל מה שקוראים המפעל הציוני. בציונות היו קיי־מות בעשרות השנים האחרונות שתי תפיסות שונות, שהמשותף לשתיהן היה הכרת זכותנו על הארץ. אבל בעוד שתפיסה אחת אמרה שזכות זו על הארץ מבטלת כל זכות אחרת, היו בעלי התפיסה האחרת, ששלטו ושולטים עד היום במדינה, מוכנים למען שלום להש־לים עם פשרה בין הזכות הזאת לבין הזכויות שתבעו אחרים.

השיעור המאלף שצריך היה החומר בנושא הסיכסוך לתת לתלמידים — והדבר היה אפשרי — הוא להראות להם כיצד כל הנסיונות להשלמה מעין זו, בלי לדבר עכשיו אם עצם הנסיונות האלה היו מלכתחילה הכ־רחיים, ריאליים ומוסריים — נכשלו בזה אחר זה באש־מת הצד השני. זה היום באינטרס של מדינת ישראל להראות זאת, באינטרס שלך, גם כחבר באותה מפלגת שלטון. נסיונות אלה נכשלו כל הזמן באשמת הצד השני, הערבים, שלא היו מוכנים לשום פשרה. בכל פעם שמנ־היגות הציונות השלטת הגיעה לפשרות, איומות וגוראות גם מבחינתה, הצד השני לא קיבל אותן. מי אינו יודע שתכנית החלוקה של 1947, עם הגבולות האבסורדיים שלה, עם 40% הערבים שלה, בלי רמלה, לוד וירוש־לים, היתה פשרה איומה. והנה אפילו אז, לא רק שפש־רה זו לא זכתה להסכמת הערבים, אלא היא זכתה לדם ואש, עד הנאום של עראפאת באו"ם לא מזמן. והנה לא רק שלא זה השיעור הנלמד ממכלול החומר בנושא הסיכסוך, אלא ההיפך מזה הוא הנכון. יש פה מגמה פסולה של מין אובייקטיביות, לפעמים עד כדי נייטרא־ליות, הצגת שתי העמדות — שלנו ושל הערבים.

אבל גם אם נניח שהחומר היה כולל את השיעור המאלף שעליו דיברתי, לאמור שבכל פעם שאצלנו, בצדק או שלא בצדק, גילו נכונות לפשרות, החל מק־ריעת עבר־הירדן המזרחי וכלה בתכנית החלוקה של פיל והאו"ם, דחה אותה הצד השני בעקביות מוחצת; גם אם היו מלמדים את זה כך, עדיין אין בחומר זה, כפי שהוא היום, למנוע מתלמיד לחשוב ולשאול את עצמו: אולי בצדק דחו הערבים את הפשרות שלנו, שכן הם חושבים שזו ארצם, ומי שחושב ומרגיש כך, בצדק אינו מוכן לפשרות? תזכורת על כך שמענו בימים אלה בנאום עראפאת.

כאן אני מגיעה לעיקר דברי, לנושא החינוך הלאו־מי שעליו אני מקווה שיהיה דיון. לכבודה של הכנסת הוא שיהיה דיון על מהות החינוך, ולא שדיון כזה יהיה אגב הדיון על התקציב, אלא דיון לגופו של עניין. נושא שנוגע למיליון תושבים שלנו, למיליון תלמידים, מעורר פחות מעורבות ופחות התלהבות בדרך כלל בבית הזה, ועולה לסדר־היום פחות מאשר נושאים אחרים שנוגעים לסקטורים הרבה יותר מצומצמים, ושההש־לכות שלהם לעומת אלו של הנושא הזה הן פחות חמו־רות.

ועוד משפט אחד: הסיכסוך הישראלי—ערבי, אם יילמד בלי המטען הציוני שייתן את כל המוטיבאציה החיובית של ההיסטוריה היהודית ושל המורשה היהו־דית — מלכתחילה לא יפתור את המבוכות והקשיים הקיימים, אלא יגביר אותם וירבה אותם. לכן דרושה היערכות מחודשת ומתמדת בנושא זה. אם משרד החינוך

מחפש אתגרים וניסויים — זה האתגר; איך לתת את המטען של ההיסטוריה היהודית והמורשה היהודית ברצף של כל השנים, ולחייב בו את כל המגמות ולא רק את המגמה הריאלית; להכניסו לבחינות הבגרות ולא להשאירו כמקצוע שולי; ללמד אותו בבית־הספר היסודי, בחטיבת־הביניים ובתיכון.

אני מבקשת שהכנסת תחליט לקיים דיון בנושא זה, כדי שנוכל לפתח את מכלול הנושאים שלא יכולנו לנגוע בהם היום.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לשר־החינוך והתרבות, לתשובה.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, חברת־הכנסת גאולה כהן הציעה להעלות על סדר־יומה של הכנסת נושא חשוב וראוי לדיון. בהערותי לדבריה של חברת־הכנסת גאולה כהן אצטמצם אך ורק בצד החינוכי ולא בצד הפוליטי. יש מקום לחילוקי־דעות פוליטיים, ואין להסתיר אותם מפני הדור הצעיר. אולם יש לעשות כל מאמץ כדי לדון בשאלות החינוך הממלכתי של הדור הצעיר בישראל מנקודת ראות חינוכית.

העצה הראשונה שהייתי רוצה להשיא לחברת־הכנסת גאולה כהן היא להיזהר מפני הכללות. אנו חיים בפרק אביך בתולדות המדינה. זוהי תקופה של הסניגור וקח קטיגור ואין האוזן כרויה להערכות חיוביות. ודאי שהכללות קאטגוריות אינן נכונות, אינן מציאותיות, אינן מבטאות את האמת של חיינו. אם הייתי צריך ללכת בעקבותיה של חברת־הכנסת גאולה כהן ולנקוט לשון הכללה, הייתי אומר שאני בטוח בשרשיות הישראלית, בהשתייכות היהודית, בנאמנות הלאומית של הדור הצעיר בישראל, על אף גילויים מדאיגים ונקודות תורפה.

אין שחר לטענות הכלליות ואין שחר לביקורת הטוטאלית והמכלילה על העדר חינוך לאהבת ארץ־ישראל, למורשת היהודית ולערכים המיוחדים לעדות ישראל. עם זאת נכון הדבר, חברת־הכנסת גאולה כהן, שאני בהחלט נזהר משירת הללויה לחינוך ולנוער. ואני רואה מחובתי להתמודד עם הגילויים המדאיגים, להתמודד ולבטל את נקודות התורפה. הציטאטות שאת יכולה להביא מדברי אינן בסתירה להערכתי על החיוב הגדול הקיים במערכת החינוך ובדור הצעיר. אני בהחלט רואה מחובתי, כשר החינוך, להזכיר למערכת החינוך, שבית־הספר שלנו איננו יכול להסתפק בהנחלת ידע, בהקניית הרגלי למידה ומיומנות מקצועית. הוא צריך להיות בית־ספר מחנך, מחנך לערכי יסוד של התרבות האנושית, של העם היהודי, ושל ארץ־ישראל היהודית החדשה. אני בהחלט נאבק עם כל מי שהולך בתוכנו וממליץ לחנך פחות, או מטיל ספק בזכותה של מערכת החינוך לחנך לערכים.

השאלה לדידי היא — האם יש זכות שלא לחנך לערכים? אני חושב שלא רק שיש זכות לחנך לערכים, קיימת גם חובה. אבל שוב, חברת־הכנסת גאולה כהן — ואין בזה סתירה — איננה רואה את החינוך כאילוף דוגמאטי; איננה רואה את החינוך כהנחלת דוקטרינות. החינוך הוא תהליך של התמודדות מחדש עם המורשה. החינוך הוא תהליך של הערכות מתחדשות. ואני בהחלט בעד חינוך מכוון, אבל איננו גורס חינוך מכוון כחינוך טוטאליטרי. אני בהחלט בעד חינוך אידאי, חינוך רעיוני, אבל איננו גורס חינוך אידאי כחינוך אי־דאולוגי מסויים, חד־צדדי. אני בהחלט גורס חינוך ערכי, אבל לא חינוך דוגמאטי. אני בהחלט מחייב חינוך פוליטי, אבל לא חינוך מפלגתי, ואני ודע שזכותו של החניך להרהר ולערער, וחובתנו, חובת המחנכים, לחנך.

אנחנו איננו יכולים לקבל את התשובה — קצת פחות לחנך הרי זה משובח.

גאולה כהן (הליכוד):

מי אמר זאת?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

זאת אומר יזהר, למשל. ולגבי יזהר אני מוכן לקבל אותו כסוקראטס ששואל שאלות טורדניות ומציקות. אבל איננו מקבל את התשובה "קצת פחות לחנך". זו איננה תשובה. זו מעולם לא היתה התשובה. וזו בוודאי איננה תשובה בימינו, כאשר יש מבוכה וגם בדיקה מחדש של יסודות וערכים.

חברת־הכנסת גאולה כהן, אין תשובות קלות ופשוטות לשאלה כיצד מנחילים ערכים במדינת ישראל ב־1974.

גאולה כהן (הליכוד):

למה ערכים? תלמד את החומר.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

אילו הבעיה היתה בעיית החומר, העניין היה בסדר — מפני שחומר אנו מלמדים הרבה. אם תעברי על תכנית הלימודים תראי שמלמדים הרבה יהדות, הרבה תולדות ארץ־ישראל והרבה תולדות הציונות.

גאולה כהן (הליכוד):

לא מלמדים בכלל.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

אינך מכירה את תכניות הלימודים.

מנחם בגין (הליכוד):

מה לגבי הספר שכתב עליו משה שמיר במאמרו ב"מעריב"? האם אין ספר זה מביא עלינו כלימה?

מאיר פעיל (מוקד):

אני חושב שהמאמר של משה שמיר מביא עלינו כלימה.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

המדובר איננו בספר; המדובר, אם איננו טועה, בחוברות הכוללות בתוכן מאמרים רבים ומגוונים של בעלי כל ההשקפות בתנועה הציונית ובמדינת ישראל. ואני חושב שבימינו צריך להביא לפני הדור הצעיר את מיגוון הדעות, ולחנך אותו לערכים שהם הקונסנסוס הלאומי של כולנו.

מנחם בגין (הליכוד):

כתוב שם שהציונות היא אימפריאליסטית. האם את זה צריך ללמד את תינוקות בית־רבן?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

איננו יודע אם כך נאמר שם. אף לא אחד מהזורמים הציוניים גורס כי הציונות היא אימפריאליסטית. נבדוק

זאת, אני לא בטוח שאתה מצטט נכונה. אבל אני רוצה לומר כי באופן יסודי יש מקום להביא לפני הדור הצעיר בישראל את מיגוון הדעות.

גאולה כהן (הליכוד):
קודם תנו לו את הידיעות, אחרי כן את הדעות.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:
גברתי הנכבדה, הידיעות על תולדות ישראל, הידיעות על המורשה היהודית, הידיעות על תולדות הציונות, הידיעות על מבנה עם ישראל, על מבנה מדינת ישראל ומוסדותיה ניתנות ונלמדות במערכת החינוך.

גאולה כהן (הליכוד):
לא די הצורך ולא בצורה נכונה.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:
הדברים גם נבדקים מחדש בכל פעם. רק לאחרונה התמקדנו מחדש בלימוד הציונות במסגרת הוראת ההיסטוריה וקבענו שתכנית הלימודים החדשה בהיסטוריה תהא מורכבת משני מחזורים — מחזור כרונולוגי לכיתות ט' ו־י', ומחזור לפי נושאים לכיתות י"—י"ב. המחזור הכרונולוגי מאפשר לנו ללמד בשלישׁ האחרון של כיתות ח' ובמחצית ט' את תולדות הציונות ואת כל הנושאים המהווים רקע להתעוררות התנועה הלאומית והקמת מדינת ישראל; במחזור הבנוי לפי נושאים ניתנה אפשרות להעמקת בעיות היסוד: נקבע שבמחזור השני, בכיתות הגבוהות של בית־הספר התיכון, יהיו שלושה נושאי חובה וכשישה עד תשעה נושאים מתוך שישה־עשר נושאים לבחירה, שלא אפרטם עתה.

מה הם שלושת נושא החובה? א) ההתעוררות הלאומית היהודית והקמת מדינת ישראל; ב) העימות הערבי־ישראלי; ג) הקיבוצים היהודיים העיקריים בעם היהודי בימינו. כל זה נושא ללימודי האזרחות. את הוראת האזרחות והכרת מדינת ישראל אנו מבצעים בשלושה שלבים: בכיתות ב'—ג' של בית־הספר היסודי נלמדים מושגי־יסוד באזרחות, בתכנית חדשה ללימודי החברה; לאחר מכן נלמד מקצוע האזרחות כמקצוע נפרד בכיתות ז' ומחזור שלישי נלמד או בכיתה י"א או בכיתה י"ב, כך שמבחינה זו אני לא רואה את הבעיה רק בהקניית ידע. אני רוצה לומר לחברת־הכנסת גאולה כהן כי אין פתרון קל; הלוואי והיה פתרון קל באמירה: לימדו יותר יהדות, לימדו יותר ציונות; צריך ללמד יותר, צריך ללמד היטב, צריך ללמד יותר טוב. אבל לא זוהי הבעיה ולא רק בזה הפתרון. לפעמים אנו מלמדים הרבה והדברים אינם נתפסים, וטובי הבנים שלנו שואלים בהחלט שאלות מציקות, שאלות קשות, שאלות חמורות. איני מציע לזלזל בכך ואני מברך על כך. טוב שהשאלות נשאלות. יש שאלות שהן פרי מצוקה רגשית או אינטלקטואלית, שהן פרי מאמץ להכות שורש, שורש במורשת העם, שורש בארץ הזאת, לחפש הזדהות.

מי שמשלה את עצמו כי את חניכינו יספקו תשובות פסוקות, תשובות הכתובות בספרים, תשובות המשכנעות את הדור הוותיק — לא מכיר את הנוער שלנו ולא מבין אותו.

גאולה כהן (הליכוד):
האם טוב שנשאלת שאלה אם יש לנו זכות על הארץ?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:
טוב שנשאלות שאלות מציקות וקשות לגבי זכותנו לעומת זכויות הערבים. אין פירוש הדבר שהדור הצעיר בישראל מערער על זכות קיומנו בארץ או על זכות קיומה של המדינה. אבל נכון הדבר שחובתנו להסביר לדור הצעיר מה משמעותו של התהליך ההיסטורי הגדול של שיבת ישראל לארצו; העם היהודי שהוא עם מיוחד במינו והארץ הזאת שהיא ארץ מיוחדת במינה — ארץ שהיתה בכל הדורות חלקת אחוזה לעמים וכובשים שונים, אבל היתה מולדת, מולדת ממשית ומולדת רוחנית, לעם אחד בלבד. במערכת החינוך בישראל מסבירים לתלמידים ומלמדים אותם שמעולם לא היה לארץ הזאת ייחוד לעצמה, אלא בדפוסי ההרגשה והמחשבה של העם היהודי. כארץ מיוחדת קמה ארץ־ישראל או מכוח התודעה של היהודים או בשל ההתנגדות לתודעתם. אנו בהחלט מסבירים לדור הצעיר בישראל שהיחס בין העם היהודי לארצו מוגדר לא רק על־ידי שלטון העם על הארץ במשך דורות רבים, אלא על־ידי שלטון הארץ, על העם, על־ידי בחינת המקום שתפסה הארץ הזאת בחיי העם.

מערכת החינוך בישראל יודעת שחובתה לטפח את היכולת אצל חניכינו לחיות את הגורל של עם מיוחד ויוצא דופן, שסביבתו מאיימת על מדינתו ועל עצם קיומו. לכן צריך מדי פעם בפעם לבדוק את הדברים מחדש ולעשות מחדש מאמץ לבסס ולחזק את הציונות, את זכותנו על הארץ, את הכרת אופייה המוסרי והומאני של שיבת־ציון של ימינו.

אולם הנערים שואלים שאלות. לא קל להם לעכל קונפליקט ללא מוצא, קונפליקט שמתקשים לראות את פתרונו, וצריך לטפל בדברים אלה בעדינות, בזהירות ובאחריות.

אדוני היושב־ראש, הנושא שהוצג על סדר־היום הוא בהחלט נושא חשוב, נושא ראוי לדיון אין לגשת אליו בגישה מקטרגת; יש לגשת אליו מתוך אמונה בישראל, מתוך אמונה בחינוך, מתוך אמונה בדור הצעיר. אם היתה שעה גדולה לחינוך — הרי היא ללא ספק שעה זו. אני בהחלט הייתי מברך אם הכנסת תקדיש את אחת מישיבותיה לשיחה על בעיות יסוד וחינוך, ולכן אינני מתנגד שהנושא הזה, החינוך הציוני של הדור הצעיר בימינו, יהיה נושא לדיון בכנסת.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
יש לפנינו הצעה אחת בלבד — להעלות את ההצעה, שהוגשה על־ידי חברת־הכנסת גאולה כהן, על סדר־היום של הכנסת. אנו ניגשים להצבעה על הצעה זו.

ה צ ב ע ה

ההצעה לכלול את הנושא בסדר־היום של מליאת הכנסת נתקבלה.

2. החינוך בישראל כגורם מפריד בין חלקי העם

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת מנחם הכהן: החינוך בישראל כגורם מפריד בין חלקי העם. רשות הדיבור לחבר־הכנסת מנחם הכהן.

מנחם הכהן (המערך):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני בא להציע לכנסת לחולל שינוי במבנה החינוך בישראל כדי לקדם סכנה מוחשית המאיימת על שלמות העם בישראל מבחינה תרבותית ורוחנית.

במדינת ישראל מתחולל תהליך מדאיג ומסוכן, שתוצאותיו בהכרח מוליכות להיווצרות של שני עמים מבחינה תרבותית במדינת ישראל. בתהליך זה לוקחות חלק פעיל ומכריע שתי תנועות ציוניות־חלוציות, אשר היסוד המוצק והבסיסי באמונתן ובהשקפת עולמן הוא יצירת עם אחד.

מי שבא להאשים או להחשיד את תנועת העבודה בישראל, או את תנועות הציונות הדתית, בכוונה או בשמץ של כוונה לגרום לחיץ ולהביא פירוד בין יהודים ליהודים — חוטא להגינות ולאמת. אך יחד עם זאת מוכה בסינוורים ובקהות חושים מי שמתעלם מן העובדה ששתי התנועות — העבודה והדתית — הן הן הגורם הישיר והעיקרי לתהליך האומלל של התהוות שני עמים במדינת ישראל.

מלכתחילה, מן הבחינה ההיסטורית, היתה הברית בין תנועת העבודה לבין תנועת המזרחי מושתתת על רעיון אחדות ישראל. שני זרמים אלה בתנועה הציונית התכוונו ליצור בסיס משותף שיאחד את פלגי העם באותם הימים.

אריאל שרון (הליכוד):
יש רק שני חלקים? רק תנועת המזרחי ורק תנועת העבודה, זה מה שנשאר בישראל?

מנחם הכהן (המערך):
אני מדבר לא על המזרחי ועל מפלגת העבודה, כי אם על הציונות הדתית ועל הציונות החלוצית של תנועת העבודה, אשר עיצבו יחד מערכות חינוך משותפות.

שמחה ארליך (הליכוד):
זה כל מה שהיה?

מנחם הכהן (המערך):
אלה היו הזרמים העיקריים.

דוד קורן (המערך):
חבר־הכנסת שרון, זה כולל גם את כפר מל"ל.

מנחם הכהן (המערך):
ובכן, אם אתם רוצים, אכלול גם את הזרם הכללי בתוך זה. אם זה מה שמפריע לכם — גם אתם תיכללו.

(קריאות מספסלי הליכוד. תודה רבה.)

אריאל שרון (הליכוד):
אנחנו לא מתרגשים אם אתה כן כולל או לא כולל.

מנחם הכהן (המערך):
אם אתה לא מתרגש, מדוע אתה בכל זאת מתרגש?

אריאל שרון (הליכוד):
נראה לי כדבר חמור שאדם עומד על הדוכן וטוען בפרהסיה דבר מסוג זה שאתה טוען. איך אתה בכלל עושה דבר כזה?

גאולה כהן (הליכוד):
רב.

מנחם הכהן (המערך):
די לנו לבחון את אשר קרה לאותם חלקים של העם בקצוות ובשוליים, שלא השתלבו בתנועת התחיה הלאומית. הקצה החילוני והקצה הדתי, הבונד ואגודת ישראל, שתי תנועות קיצוניות ובדלניות שהישארותן מחוץ למעגל הציוני נבעה — אצל הבונד: מהיותם קטני אמונה ברעיון התחיה הלאומית היהודית, ודבקותם ברעיונות ובאידיאלים חברתיים זרים, ואצל ה"אגודה" מהיותה דבקה באמונה תמימה בתהליכים משיחיים שלא בדרך הטבע וגם מחשש של חיים בכפיפה אחת עם מי שאינם משלומי אמוני ישראל.

מנחם בגין (הליכוד):
הרב הכהן, לידיעתך, פלכאנוב אמר לבנו כך: הם ציונים, אבל מפחדים ממחלת הים.

מנחם הכהן (המערך):
ציונות כזו שמפחדת ממחלת הים היא ציונות חולה. אני מדבר רק על ציונות בריאה.

אריאל שרון (הליכוד):
אתה בריא?

מנחם הכהן (המערך):
אני מקווה שכן. כל מי שחושב את עצמו ליותר מדי בריא — גם זהו סימפטום למחלה; מי שאינו חושש שמא הוא חולה ואינו בודק את עצמו מדי פעם — יש בו מחלה רצינית.

אריאל שרון (הליכוד):
אתה בודק את עצמך כל הזמן?

מנחם הכהן (המערך):
כן, בהחלט.

אריאל שרון (הליכוד):
מה מצאת?

מנחם הכהן (המערך):
מצאתי שבתחומים מסויימים צריך לחזור בתשובה.

שתי תנועות אלה, שהיו בעבר הלא־רחוק תנועות גדולות ומרכזיות בעמנו, היו כלא היו. הבונד חלף, עבר ובטל מן העולם. והאגודה — הריהי מעין שמורת־טבע גדורה ומסוגרת שצמיחתה, גידולה והתפתחותה אינם חורגים מעבר לגדרותיה. לעומתן תנועת העבודה והציונות הדתית היכו שרשים בעם, גדלו וצמחו, התפתחו ועשו פרי והיו לתנועות אורגאניות ודינאמיות בחיים התוססים של עם ישראל.

כי זאת יש להבין: משהחלו לפעום בעמנו רגשות ההתעוררות הלאומית, שוב לא היתה יכולת קיום לגופים ותנועות שלא הערו לתוך עורקיהם מדם הרעיון והמעשה הציוני החלוצי. יהיו שירצו להסביר את עובדת היעלמן וניוונן של התנועות, שנשארו מחוץ לתנועה הציונית, בשואה שהתחוללה על מרכזי היהודים באירופה, אשר בין השאר השמידה את מקורות ומרכזי הכוח של התנועות הלא־ציוניות. אך תהיה זו טעות להעמיד כך את פני הדברים, אם כי סביר להניח כי השואה היתה גורם מאיץ להיעלמן של תנועות אלה.

מכאן, שהברית שהיתה קיימת בתנועה הציונית בין תנועת העבודה לבין תנועת המזרחי היתה הכרח וצורך היסטורי. ייתכן כי בלעדיה התנועה הציונית והגשמת ייעודה היו אחרות מכפי שהן במציאות, היינו: מדינת יהודים, עמה מזדהה עם ישראל על כל חלקיו, אורחותיו וזרמיו.

כל האמור עומד במבחן עד לקום מדינת ישראל, ואין לי כל עירעור או ויכוח על התפקיד החיובי המכריע של ה"ברית ההיסטורית" בין תנועת העבודה לתנועה הדתית במשך כל התקופה הארוכה של המדינה־בדרך. אולם נראה לי כי, משקמה המדינה ועצם הקמתה חייב דרכי חשיבה ותכנים חדשים, צורות חיים שונות וכלי ביצוע אחרים, שוב לא עמדה השותפות ההיסטורית במבחן המציאות ויותר משהיא מביאה ברכה ואחדות לעם ולמדינה, גורמת היא פירוד, פיצול וסכנת פילוג.

עד קום מדינת ישראל, בתקופת התנועה הציונית והמדינה־בדרך, היתה הברית בין המחנה הדתי לחילוני מבוססת על השאיפה לקיום יחדיו ולמרות ניגודי השקפת העולם ושוני אורח החיים ביניהם טרחו בשני המחנות למצוא מכנה משותף ומסגרות מאחדות. על רקע זה אפשר להבין את היריבות הקשה שהיתה קיימת בין המחנה הציוני הדתי לבין חוגי האגודה שעמדו אז מחוץ למחנה ואת החיים האידיאליים, כמעט, בין התנועה הדתית־ציונית לתנועה החילונית ציונית.

אולם מאז קום המדינה שונה הבסיס של "קיום יחדיו" והועמד על "דו־קיום", שאמנם פירושו המוצהר קיום משותף של דתיים וחילוניים, אך ביצועו ואופן התגשמותו בחיי היומיום של המדינה מתפרשים כקיום של זה לצד זה, קיום של שני מחנות ושתי תרבויות נפרדות, אשר הבסיס לאחדותם וקיומם המשותף הוא הזכרון ההיסטורי בלבד ולא השאיפה והחתירה ליצירה רוחנית ותרבותית משותפת, כתשתית הכרחית וחיונית לקיום משותף של עם אחד.

עובדה היא שבמדינת ישראל הולך ונוצר תחום־מושב, "גיטו" רוחני ותרבותי ואף פיסי, בין החלק הדתי והחלק החילוני של האוכלוסיה היהודית של המדינה. עם כל הכאב שבדבר אסור להתעלם מכך שמלבד "תרבות" ה"טאנק", היינו הדאגה והאחריות הבטחונית לקיום הפיסי לכלל היהודים במדינה, והשפה העברית שכולנו דוברים בה, אין קרקע משותפת בין דתיים וחילוניים במדינת ישראל.

החל מן הגיל הרך גדל הילד בן המשפחה הדתית באווירה חינוכית ותרבותית השונה לחלוטין מזו של חברו־שכנו הלא־דתי, שוני המצוי החל מגן־הילדים ועד האוניברסיטה ועד בכלל, והמקיף את כל תכניות הלימודים. הן בלימודי קודש והן בלימודי חול, ואף בשיעורי התעמלות ופעולות ספורט מציאות ההפרדה בחינוך היא מוחלטת. עובדה היא, כי הציבור החילוני אינו יודע ואף אינו מכיר את אורח החיים של האיש הדתי, חיי המשפחה, הווי ימי החולין, השבת והחג שלו. ואין זה סוד כי האיש הדתי אינו מעלה בדמיונו את צורת חיי המשפחה ובית השבת, החג והמועד של היהודי החילוני.

לעתים אני נדהם כאשר חברים חילוניים, מהם אישי חינוך ואנשי ספר הבאים לבקר בביתי, אין בין התענייניותם לגבי אורחות החיים בביתי כבית יהודי לבין סקרנותם של אורחים שלא מבני־ברית ולא כלום.

אם נוסיף לאלה מחד גיסא את השיכונים הנפרדים המיוחדים לדתיים, ומאידך גיסא את תחומי החיים במדינת ישראל שהיהודי הדתי הוא בהם מחוץ למעגל, כגון ראדיו וטלוויזיה — להוציא המדורים המיוחדים לדתיים — רבים מענפי התעשיה, חיי הספורט והבידור ועוד מקצועות רבים אחרים בתעשיה ובשירותים, לא יהיה מנוס מן המסקנה כי הפער התרבותי והחברתי ההולך ונוצר בחברתנו אין כמותו רקע ליצירת שתי תרבויות שונות ורחוקות זו מזו שפירושן האכזרי — שני עמים, תהליך העומד מאחורי כתלנו ואשר ייהפך למציאות אומללה ועגומה עם התהליך הביולוגי של הסתלקות דור האבות, דור שינק תרבות יהודית מבית אבא, ההולך ותם.

יהיו בוודאי שיראוני רואה שחורות ומנבא זעם וינסו לסתור את הנחותי בהסתמכות על "ההתעוררות הדתית" המדומה ועל התופעה הוולגארית של "יהדות של רחוב", שהאזרח הישראלי מולעט בהם בפירסומים סנסאציוניים של "חוזרים בתשובה", "מניחי תפילין", "פופ חסידי" ו"מסעי התעוררות מדומים", וכן בתכניות "קיטשיות" בראדיו ובטלוויזיה המתיימרות להציג ערכי תרבות יהודית. אך כל שבתוך עמו יושב ומעורה בחייו יודע ומכיר את המציאות וחבל שנחפש מזור לחולייננו בסמים שאינם תרופה ואינם מרגיעים ופעולתם היחידה היא טישטוש ועירפול חושים המחריפים את החולי.

יימצאו שיטענו כנגדי מן המציאות של היהודים בגולה, אשר למרות השוני והבדלי התרבות המהותיים בין יהודים בגלויותיהם השונות הרי הם ראשית לכל וככלות הכל עם אחד. אף אני אטען כנגדם: אמנם כך הדבר, אלא שאת היהודים ברחבי תפוצותיהם ואף לזרמיהם הדתיים מאחדת מסכת מיוחדת תרבותית־יהודית של בית־כנסת וסידור תפילה, סדר־פסח וימים נוראים, כשרות לפחות כערך בחיי הקהילה היהודית ובחיי משפחה. כל אלה הם זרים לרוב רובו של הנוער בישראל. הנוער בישראל אין לו כמעט ידיעה מהו בית־כנסת, מה תכנו ומה מהותו.

משום ראייתי את הדברים בהתפתחותם והיקף חומרתם, אינני מתיימר להציע רעיונות פלא, אף אינני משלה את עצמי כי אפשר להמליץ על פתרונות חדמשמעיים מהפכניים ומהירים שבכוחם לשנות בבת־אחת את התהליך המסוכן להתהוות שני עמים. מראש עלינו לקבל הנחה כי פער רוחני־תרבותי אינו דומה לפער סוציאל־חברתי, אשר תהליך צימצומו וחיסולו תלויים במידה רבה באמצעים חמריים־כלכליים. לא כן סתימת תחום־פער רוחני־תרבותי אשר בו יש להפוך העקוב למישור באותה דרך שהיה המישור לעקוב.

רואה אני בחלוקתו החד־משמעית של החינוך היסודי הממלכתי לשני זרמים — כללי ודתי — אב לחטאת

פילוג העם, שהרי עצם כפל קיומם של שני זרמים בחי־נוך הממלכתי פועל בימינו שלא מדעת להפקעת החינוך הכללי מתוכן ממשי של ערכי מורשה ומחינוך לחיי מסורת שיש עמם קיום מצוות יהדות ייחודיות, אשר היהודי הישראלי יקבל על עצמו לקיימן לאו דווקא בגלל היותן מצוות דתיות כי אם לשם שמירת אחדותו של העם.

הכנסת נדרשת לבחון בעיה זו במלוא היקפה וחומ־רתה. על מעצבי החינוך בישראל מן הזרם הדתי ומן הזרם הכללי לתת את הדעת אם לא הגיעה השעה ליצור מערכת לימודים משותפת, אם לא בכל המקצועות — לפחות בחלק מהם.

מראש אומר ששתי מערכות החינוך, זו של הזרם הכללי וזו של הזרם הדתי, תצטרכנה להתמודד עם הבעיה על־ידי השתחררות מכבלי העבר לגבי החינוך בישראל. עלינו להכשיר צוות מורים מעולה להוראת היהדות ולאמץ תכנית לימודים חדשה ומהפכנית שבה תינתן לתלמיד הישראלי מגה גדושה של לימודי היה־דות במובנם, במהותם ובמשמעותם המסורתית של לי־מודים אלה.

אינני מתעלם מן הקושי הנפשי של מחנכים והורים בחינוך הכללי לקבל ולהסתגל למציאות חינוכית חדשה זו. אני יכול גם לחוש את הלבטים הכנים של אנשי החינוך הדתי והורים דתיים כלפי המציאות שבה ילמדו ילדיהם יחד עם ילדים לא־דתיים. אך אם חפצי עם אחד אנו עלינו לתכנן ולעשות צעדים זהירים כדי ליצור מציאות חינוכית חדשה במדינת ישראל, שבה נגדל דורות של יהודים אשר מהות יהדותם מבוססת ועומדת על קרקע מוצקה של הכרה יהודית חיה ותוססת, הנו־תנת טעם לחיים והמשיבה תשובות ניצחות ונצחיות וא־מיתיות לשאלות וללבטים המתעוררים בעולמנו המו־סרי, הלאומי והיהודי.

אריאל שרון (הליכוד):
אתה רוצה לבטל את הזרם הדתי?

מנחם הכהן (המערך):
אינני רוצה לבטל לא זרם דתי ולא זרם חילוני; יש לבטל את הזרמים בחינוך כדי שיהיה לנו זרם אחד ויחיד — זרם יהודי.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
אני נאלץ להעיר לחברי הכנסת, שעוד יעלו היום לדוכן כדי לנמק את הצעותיהם לסדר־היום: אני מעריך את המאמץ שמשקיעים חברי הכנסת בהכנת הנאומים ובהם הם מסבירים את הצעותיהם ומנמקים או־תן. אבל עליהם לזכור שקיימת הגבלה בזמן של 15 דקות להנמקת ההצעה. עדיין מונחות על השולחן הצעות רבות לסדר־היום שנשמע אותן בישיבה זו. לפיכך ינהג היו־שב־ראש להבא בכל חומרת הדין ויפסיק את המציעים עם תום זמנם.

רשות הדיבור לשר החינוך והתרבות, לדברי תשו־בה.

שר־החינוך־והרבות א. ידלין:
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני חייב לשבח את המאמץ ההיסטוריוסופי שעשה כבוד הרב חבר־הכנסת הכהן בניתוח תולדות העם היהודי בשנים האח־רונות, מעמדה של הדת ומאבקנו על עיצובה של תר־בות יהודית במדינת ישראל.

כשר החינוך והתרבות איני רוצה לעסוק באספקטים פוליטיים וציבוריים של היחסים בין הציבור החילוני והדתי במדינת ישראל. גם בתשובה להצעה זו לסדר־היום יורשה לי, כבוד היושב־ראש, להסתפק בהערות לאספקט החינוכי־תרבותי בלבד.

אני רוצה לומר בכל הבהירות בדברי התשובה הקצ־רים שלי, שלדעתי אין סכנה להיווצרותם של שני עמים במדינת ישראל, ולא הציונות ולא מדינת ישראל אחר־איות לקיום זרמים בעם היהודי.

אכן היה בדורות האחרונים שבר גדול בעם היהו־די. עם האמאנציפאציה, עם עליית התנועות הלאומיות באירופה, עם עליית מעמדה של המדינה החילונית המו־דרנית, התרופפו חישוקי הדת היהודית, תוקף המסורת נחלש, חלקים מסורתיים הרחיקו לכת בכיוון האורתו־דוקסי תוך התנכרות לציונות. אבל מעניין הדבר שדוו־קה במדינת ישראל מבקשים היסודות הקיצוניים ביותר, פרט לנטורי קרתא, קשר למדינה. הם רוצים להיות קשורים בטיפול ובאחריות של מערכת החינוך הכללית. אני יודע שיש נימוקים כספיים, אבל אני חושב שיש משמעות לדבר שת"תים אורתודוקסיים ביותר בחצרות הרבנים, שעדיין מלמדים ביידיש, מבקשים הכרה של מדינת ישראל. לפעמים אני חושב לעצמי, אולי באמת כדאי שיהיו אלפיים ילדים מוכרים על־ידי המדינה — היודעים גם עברית — שימשיכו ללמוד ביידיש.

מאידך גיסא החלקים הבלתי־מסורתיים, אלה שעמ־דו בגולה בסכנות של התבוללות, טמיעה, התרחקות מה־עם היהודי, הלאומיות היהודית והציונות הצילו אותם לעם היהודי.

אני חושב שאנחנו חיים יחד במדינת ישראל, עם כל הבעיות, ברב־קיום בשלום, כאשר כל זרמי החינוך משתיתים את חינוכם על ההנחה היסודית והבסיסית שאנחנו עם אחד, חוליה בשרשרת ההיסטורית הארוכה של העם היהודי, וחברה פלוראליסטית, חברה מגוונת.

איני מציע להכניס שינוי בחוק החינוך הממלכתי. אני רוצה לומר שהחינוך הממלכתי עושה מאמץ לטפל בבעיות התודעה וההשתייכות היהודית, הוא עושה כל אשר ביכלתו לקשור את הדור הצעיר הצברי לעם היהו־די על כל תפוצותיו, להיסטוריה היהודית על כל חלקיה ותקופותיה, למורשה היהודית על כל צדדיה. בחינוך הממ־לכתי־דתי נעשה מאמץ כדי להסביר, לחנך את התלמידים שיש עם יהודי אחד, עם כל גוניו, בין שהם שומרי מצוות ובין שאינם שומרי מצוות. אני שמח לציין כי במחקר שנעשה על נוער המתחנך בחינוך הממלכתי־דתי הת־ברר, שחניכי החינוך הממלכתי־דתי חשים קירבה לכל יהודי באשר הוא יהודי, ואולי קירבה זו חזקה קצת יותר מאשר הממוצע אצל נוער ישראלי בחינוך הממלכתי.

אנחנו מחפשים בחיינו את שביל־הזהב בין האחדות הממלכתית והסולידאריות הכלל־לאומית מצד אחד ובין הפלוראליסם, האוטונומיה, הזכות לייחוד לשמירה על הסגולי, שהם נשמת אפה של ארץ חפשית, דמוקראטית, המכבדת את מצפון האדם. הפתרון בתחום החינוך נק־בע בחוק החינוך הממלכתי, ואינני מציע לשנות את החוק.

אני רוצה רק לקבוע ולהדגיש, כדי למנוע אי־

הבנות וטעויות, כי החינוך הממלכתי הדתי הוא חלק מן החינוך הממלכתי, אלא שהוא דתי לפי מוסדותיו, תכניות לימודיו, מוריו ומפקחיו. האחראי על החינוך לכל גוניו הוא שר החינוך והתרבות, והוא הקובע את תכנית הלימודים גם בחינוך הממלכתי הדתי, הוא הממונה על ההדרכה הפדאגוגית ועל הפיקוח הפדאגוגי והמינהלי על כל המוסדות. יש עניינים שהמחוקק ביקש לסייג בהם את הפעלת סמכויותיו של השר. למשל, דרושה הסכמה של המועצה לחינוך ממלכתי דתי לתכנית השלמה של מוסדות ממלכתיים דתיים. אבל יש בסיס משותף בתכנית לימודים לכל הזרמים. המצב אינו כזה שלומדים לפי תכניות שונות לחלוטין ונוצרים על־ידי כך שני עמים.

חבר־הכנסת מנחם הכהן העלה בעיה נכבדה : העדר מפגשים בין ילדי ישראל החל מגיל חינוך טרום־חובה, שהוא היום גיל 3, ועד צה"ל, עד למבחן הסולידאריות הצה"לית, עקב קיומם של הזרמים. אני מסכים עם חבר־הכנסת מנחם הכהן שאנחנו חייבים לחפש פתרונות לבעיה זו על־ידי מפגשים משותפים, מפגשי ראש־חודש, מועצות תלמידים משותפות, מסעות גדנ"ע וטיולים משותפים וביקורים הדדיים. הייתי אומר אפילו שאני רואה כאידיאל את מה שנוצר בירושלים — כתוצאה ממצוקה בבניינים — בבית־הספר על שם פולה בן־גוריון. זהו קאמפוס אחד שלומדים בו שני בתי־ספר, ממלכתי וממלכתי־דתי, כאשר כל בית־ספר הוא יחידה אוטונומית על־פי החוק, אבל לומדים בקאמפוס אחד, במבנה אחד, משתמשים במיתקנים משותפים ובחצר אחת לשני בתי־הספר. מה שקרה כאן בגלל הכרח לא־יגונה הוא, לדעתי, אידיאל.

אם כן, יש מקום לדון בבעיית המפגשים המשותפים. מכיוון שאינני מציע לשנות את חוק החינוך הממלכתי, הרי סוגיה זו של מפגשים, אדוני היושב־ראש, מתאימה יותר לבירור ולטיפול בוועדה. אני ממליץ לפני הכנסת להעביר את הנושא לטיפולה של ועדת החינוך והתרבות.

היו"ר י. דרניצקי (יודין) :

חבר־הכנסת מנחם הכהן, האם אתה מסכים להעברת ההצעה לדיון בוועדה ?

מנחם הכהן (מערך) :

מסכים.

היו"ר י. דרניצקי (יודין) :

לפנינו הצעה אחת : להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות. אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

ג. חוק בית־הדין להגנת הצרכן, תשל"ד—1974 *

(הצעת חבר־הכנסת ד. זכין)

היו"ר י. דרניצקי (יודין) :

אנחנו נאלצים להפסיק לזמן קצר את הדיון בהצעות לסדר־היום, מסיבות שאינן תלויות בהנהלת הישיבה.

אבקש מאת חבר־הכנסת דב זכין להביא את הצעת חוק בית־הדין להגנת הצרכן, תשל"ד—1974.

דב זכין (המערך) :

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, מטרתה של הצעת החוק המוגשת היא בראש ובראשונה לתת סיוע לקהל הצרכנים הישראלי במקרים הרבים של פגיעה, זילזול, אי־התחשבות וגם של הונאה מצד יצרנים, ספקים וגותני שרותים למיניהם.

בוודאי, קיימת כיום המועצה לצרכנות, קיימת כתובת לתלונות במשרד המסחר והתעשיה — ואני אהיה האחרון שיפחית בערכם. אך לא קיים עד היום הזה כלי שיפוטי מהיר, מותאם לנושא, שישמש לצרכן ככתובת אפקטיבית נגד ספק או יצרן שגרמו לו עוול או נזק.

תביעות משפטיות המוגשות בדרך הרגילה על־פי רוב מרתיעות את הצרכן הנפגע, שכן הן כרוכות בתשלום נכבד מאוד לעורך־דין ; התביעות כרוכות בהליכים ממושכים ובטלת זמן מרובה, לעתים עד כדי שנים. אני יודע ששר המשפטים שוקד עכשיו על שיפור המערכת, על ריבוי שופטים, על פישוט הליכים, והוא פועל במרץ רב, אבל במצב הקיים, אפילו יזכה הצרכן בסיום דרך היסורים בפיצוי כספי, הרי שיעור הפיצוי, לאחר חלוף זמן כה רב, לא יעמוד בשום יחס לכספים ולמאמצים שהשקיע הצרכן ולנזק הריאלי שנגרם לו.

מכאן הצעת החוק שלי. בשעתם הגישו לי רעיונות ואבחנות להצעה זו הישובת־ראש דאז של הרשות לצרכנות של ההסתדרות, חברת־הכנסת נוזהה קצב, עורכת־הדין מאיה תבורי מטעם המועצה הישראלית לצרכנות, והפרופסור למשפטים מר קסטנבאום, פרופסור־אורח באוניברסיטת תל־אביב.

מהי הצעתי, בקצרה ? ההצעה מתכוונת להקים מערכת שיפוטית שאיננה כבולה בדרישות הפרוצדורה המדוקדקת של מערכת בתי־המשפט הרגילה. המערכת החדשה תהיה גמישה מאחיותיה. הדיון בה יהא מהיר יותר. בדיון יישב שופט יחיד שישמע את הצדדים ויהיה רשאי גם לפסוק גם בו־במקום. והצרכן ימלא טופס תביעה או תובענה, בתשלום סמלי בלבד. ובכן, זה לא ידרוש הוצאות כספיות מצד הצרכן־התובע, שהוא לרוב מה שאנחנו קוראים "האדם הקטן הממוצע", שכוחו אינו עומד לו מול היצרן והספק, שבדרך כלל הם עתירי־אמצעים יותר ובעלי נסיון מרובה בתחום זה.

חברי הכנסת, כבר הדגשתי כי אין בכוונתי להמיר או להמעיט כהוא־זה מדרכי ההגנה האחרות על הצרכן. אך המציאות מלמדת כי כל האמצעים הקיימים אין בהם כדי להרתיע אפקטיבית ספקים ונותני שירותים מסויימים, המנצלים ולעתים אף מרמים את הצרכן. מובן מאליו שלא עולה כלל בדעתי להטיל בזה צל וכתם

---

* נספחות.

על כלל היצרנים ונותני השירותים, שברובם, לדעתי, בארץ שלנו משרתים את הצרכן נאמנה. אף־על־פי־כן המציאות הישראלית מדברת בעד עצמה. מקרי העוול לצרכן מרובים, התלונות מרובות. ואני מדבר אך ורק על אלה הידועים. מתברר לי, למשל, שרוב הצרכנים הנפגעים — אחדים מחוסר תקווה וישע ואחרים מפני שנדחו ב"לך ושוב" וגם בשלילה גסה — מרימים ידיים ואינם טורחים אפילו להביא את העוול לידיעת גורם ציבורי כלשהו. לדעתי, הקמת מערכת שיפוטית מיוחדת להגנת הצרכן עשויה לתרום רבות לעקירת התופעות הנלוזות האלה.

בצורה זו או זו הדבר קיים במתוקנות שבמדינות. אזכיר כאן רק לשם הדגמה את Small Claims Court בארצות־הברית ואת ה־Market Court בשבדיה, בתי־דין שפועלים בהצלחה רבה ומעניקים מכשיר חד ויעיל בידי הצרכן.

כמה הערות קצרות — ואעמוד במסגרת הזמן — על עיקרי הצעת החוק.

ההצעה מגדירה בפרטות מהי תביעת צרכנות ומנסה להקיף כל צורת נזק הנגרמת על־ידי מעשה או מחדל לצרכן מצד נותן שירותים, ספק או יצרן. הכלי המבצע של המערכת הוא בית־משפט השלום בכל אחד ואחד, אשר יישב פעם או פעמיים בשבוע בשעות אחר־צ'־הצהריים לנוחיות של הצרכן. עד כמה שידוע לי, היום — להוציא בית־דין לעבודה — בית־המשפט יושב לפני הצהריים, וזה מכביד מאוד על אלה שמגישים תביעות. התביעה בשלב זה תוגבל ל־3,000 לירות. אני כבר אומר שאם זה יועבר לוועדה, אבקש בוועדה, אני חושב בהסכמה, להעלות את הסכום. כי מזמן שהגשתי זאת — כבר אינני זוכר מתי — חלו תמורות חשובות במשק, יוקר המחיה עלה, והיום זה עומד במרכז הדאגה של הצרכן.

למען האיזון ולטובת העניין עצמו יישמעו בבית־הדין גם תביעות־שכנגד, של ספקים ונותני שירותים נגד צרכנים.

על־מנת "לנגוס" בסחבת אני מציע כי על פסק־הדין של בית־משפט זה יהיה עירעור, אך ורק בשאלות חוק, לבית־המשפט המחוזי, והכרעתו של זה תהיה הכרעה סופית, שאין אחריה ולא כלום.

ומלה לפרוצדורה. סדרי הדין האזרחי ודיני הראיות אינם מחייבים את בית־הדין. לשם יתר פישוט — אין להיות מיוצג, כאמור, על־ידי עורך־דין אלא ברשות השופט. זאת כדי למנוע בעיקר את האפשרות שספק או נותן שירות, שבדרך כלל הוא עתיר־אמצעים, יתייצב מול הצרכן עם פרקליט עתיר־ידע, שלמולו ייוותר הצרכן ללא פתחון־פה.

לסיום: אני סבור שזה גם יתרום לא מעט להגנת זכויות האזרח, בייחוד בימים אלה שעינייני הכלכלה הם בכל זאת במרכז הדאגה של האזרח. ואני סבור שהקמת מערכת כזאת תתרום לשיפור השירותים, להבטחת טיבם, דיוקם, הגינותם, ולמניעת רשלנות והונאה. לדעתי זה יהיה גם לטובת הצרכנים ונותני השירותים כאחד. תודה.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
תודה. אבקש מאת שר המשפטים להשיב.

שר־המשפטים ח. י. צדוק:
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להביע הערכתי לחבר־הכנסת זכין על יוזמתו זו. משרד המשפטים עוסק בנושא זה זמן רב, אבל אין לי ספק שהיזמה של חבר־הכנסת זכין החישה את הטיפול ואת גיבוש העמדה שלנו.

אני רוצה גם לציין את העזרה שהגישו לנו המועצה הישראלית לצרכנות והרשות המרכזית לצרכנות מיסודה של הסתדרות העובדים.

עלי לומר שלדיונים שלנו במשרד המשפטים על הנושא הזה נתלוו היסוסים רבים וכנים, ובין המהססים ואף בין המתנגדים נמצאים גם שופטים ומשפטנים נכבדים.

המוסד השיפוטי מן הסוג הזה, מעין Small Claims Court, נוסה בארצות אחרות. יש ארצות שבהן הוא הצליח. יש ארצות שההצלחה בהן לא היתה גדולה. יש, למשל, מקומות שבהם בית־המשפט לתביעות קטנות, שנועד מלכתחילה להגן על אדם התובע סכום קטן, הפך למכשיר גבייה המופעל על־ידי חברות גדולות ומפני הסכנה הזאת עלינו להיזהר כשנערוך את החוק בצורתו הסופית.

אף־על־פי־כן גברה ההכרה שיש צורך במוסד שיפוטי כזה, בגלל העובדה שהיום — במערכת השיפוטית הקיימת — אין למעשה תרופה למי שתובע סכום קטן יחסית, מפני שההליך השיפוטי הוא ממושך וההוצאות הכרוכות בהגשת תביעה ובהצגתה לפני בית־המשפט הן גדולות. וכאשר סכום התביעה הוא סכום קטן יחסית — הרי שפתיחת הליך התביעה פשוט איננו כדאי, ואנחנו חייבים במתן תשובה על הצורך הזה: הקמת מוסד שיפוטי פשוט ומהיר, שלפניו יתבררו מה שאני קורא "תביעות קטנות".

ידידיה בארי (הליכוד):
כבוד השר, אני מבין שאדוני איננו גורס הפרדה בין בית־הדין לתביעות צרכניות לבין בית־דין — — —

שר־המשפטים ח. י. צדוק:
אגיד את דעתי. ובכן, בכמה דברים גישתי דומה לגישתו של חבר־הכנסת זכין, ובכמה דברים היא שונה. ובקצרה אני רוצה להביא לפני הכנסת את עיקרי גישתי לנושא הזה.

לדעתי ההוראות בעניין בתי־משפט לתביעות קטנות צריכות להיקבע כתיקון לחוק בתי־המשפט. בתי־משפט לתביעות קטנות יהיו ליד ובמסגרת בתי־משפט השלום.

ההסדר ייקבע בשלבים ובהדרגה, דהיינו, הוא יופעל בערים הגדולות יום או יומיים בשבוע; בהתאם לצורך ולנסיון יורחב לבתי־משפט נוספים ולמספר נוסף של ימים לדיון בתביעות אלה.

אני אציע כי לפחות בשלב ראשון, כשהמוסד הוא בגדר ניסוי, תועמד סמכותו של בית־המשפט לתביעות קטנות על סכום קטן מן המוצע על־ידי חבר־הכנסת דב זכין, נאמר — 1,500, מאקס־מום 2,000, לירות, ובעצם, זה בערך שיעור הסכום האקוויוואלנטי שעליו יש שיפוט או סמכות לבתי־דין דומים בארצות אחרות. סכום זה ניתן יהיה לשנות בצו של שר המשפטים באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, לפי הצורך ולפי הנסיון.

אני אציע שבהגדרה לא נתסבך על־ידי נסיון להגדיר מה היא תביעת צרכנות, מפני שהגדרה כזו יכולה רק להוליד התדיינות משפטית ועירעורים, באינסטאנציות יותר גבוהות, בשאלה אם תביעה מסויימת היא בגדר סמכותו של בית־דין זה או מחוץ לסמכותו של בית־הדין. יתרונו של בית־המשפט הוא בפשטותו, והפשטות צריכה להיקבע על־ידי כך שהוא דן בתביעות כספיות מכל הסוגים, עד סכום מסויים, ואז לא יהיה ויכוח אם זו תביעת צרכנות או לא תביעת צרכנות. כל תביעה עד סכום מסויים תהיה נתונה לבית־משפט זה. עם זה, הסמכות שלו לא תהיה אקסקלוסיבית עד סכום הגג. מי שרצה להגיש תביעה לבית־משפט שלום, בהליכים רגילים, ולהיות מיוצג על־ידי עורך־דין, יהיה חפשי לעשות זאת ואין אנחנו חוסמים בפניו את הדרך הזאת.

בנוסף על שופט שלום אציע לבחון הצעה, שיוסמכו לדון בתביעות קטנות גם שופט בקיצבה שיתמנה לכך וגם רשם של בית־משפט שלום.

התביעה צריכה להיות מוגשת על טופס פשוט, מודפס, שהכל יוכלו להשיג אותו, והאגרה תהיה בסכום קטן מאוד.

התביעה יכולה להיות מוגשת רק על־ידי יחיד או שותפות ולא על־ידי חברה, וזה כדי למנוע הפיכת בית־הדין לתביעות קטנות למכשיר גבייה בידי החברות. אולם, כמובן, חברה תוכל להיות נתבעת בפני בית־משפט זה.

השופט יפתח בהסבר קצר על דרכי הדיון ויודיע לצדדים שיש להם אפשרות להתדיין בפני השופט, או, אם יסכימו לכך, בפני בורר. הבוררים יהיו מתוך פאנל שיורכב מעורכי־דין ומאזרחים אחרים שאינם משפטנים. הבורר יישב בחדר סמוך באותו בית־משפט, ואלה שיסכימו להתדיין בפניו יופנו אליו על־ידי השופט. הפרוצדורה תהיה פשוטה, כלומר, הבורר ישמע את טענותיהם של הצדדים ובדרך כלל יחליט בו־במקום. רק במקרה שיהיה צורך בהבאת עדים נוספים שאינם נוכחים במקום תידחה השמיעה למועד אחר.

אלה שלא יבחרו להתדיין בפני בורר, יתדיינו בפני השופט לפי התור. אף כאן לא יחולו סדרי הדין הרגילים בבית־משפט, ודיני ראיות, אלא ההתדיינות תהיה קצרה ופשוטה ככל שניתן כדי להגיע לחקר האמת במהירות מירבית ולסיים את הדיון.

בדרך כלל לא יהיו הצדדים מיוצגים על־ידי עורכי־דין אלא ברשות השופט. אם נתן השופט רשות כזאת — יוכל צד, אם ירצה בכך, להיות מיוצג אף על־ידי המועצה הישראלית לצרכנות.

עירעור על פסק־דין של בית־המשפט לתביעות קטנות יופנה לשופט של בית־משפט מחוזי, שיישב כדן יחיד, ורק ברשות של בית־המשפט המחוזי.

כל מסכת הוראות אלה מכוונת להביא לפישוט ההליכים וזירוזם.

סמכות בית־המשפט לתביעות קטנות תהיה מקבילה לסמכותו של בית־משפט שלום רגיל, דהיינו, מי שיעדיף לפנות לבית־משפט רגיל בתביעה שהיא גם בגדר סמכותו של בית־המשפט לתביעות קטנות, ולהיות מיוצג על־ידי עורך־דין, לא יהיה מנוע מלעשות זאת.

אני מקווה להגיש בקרוב הצעת חוק בנושא זה לכנסת. אין שום התנגדות שהצעתו של חבר־הכנסת דב זכין תועבר לוועדה, ואני מקווה שהוועדה תדון במקביל ובבת־אחת בשתי ההצעות.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

נוכח העובדה ששר המשפטים מציע להעביר את ההצעה לוועדה לדיון מוקדם, אני מניח שחבר־הכנסת דב זכין יסתפק בזה.

דב זכין (המערך) :

כן.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

לפנינו הצעה אחת בלבד — להעביר את הצעתו של חבר־הכנסת דב זכין לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט לדיון מוקדם. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק בית־הדין להגנת הצרכן, תשל"ד—1974, לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ד. הצעות לסדר־היום

1. שינוי השיטה בקבלת סטודנטים ערביים לאוניברסיטאות בארץ

היו"ר ש. ז. אברמוב :

הכנסת תעבור עתה לדון בהצעות לסדר־היום. הצעה ראשונה — הצעתו של חבר־הכנסת ג'בר מועדי בדבר שינוי השינה של קבלת סטודנטים ערבים לאוניברסיטאות בארץ. רשות הדיבור לחבר־הכנסת ג'בר מועדי.

ג'בר מועדי (המערך) :

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, מה שהניע אותי להעלות נושא זה על סדר־יומה של הכנסת הוא הצורך הדחוף, הנובע מן הטענות הביקורתיות, שברובן צודקות, ומהתמרמרות של התלמידים הערבים בעניין קבלתם לאוניברסיטאות.

יש תביעות מסובכות שיש להן, לדעתי, קשר לפער שבמת תכניות הלימודים הנהוגות בבתי־הספר הערביים והיהודיים. פער זה צריך לבטל על־ידי העלאת רמת הלימודים בבתי־הספר הערביים. ואכן הלך לבלי שוב היום אשר לא היו בו לאזרחים הערבים משכילים ובעלי תארים אקדמיים, היכולים להבטיח רמת לימודים נאותה בבתי־הספר. מספרם של הסטודנטים הערבים במוסדות להשכלה גבוהה, הגם שהוא מגיע ל־1,700 סטודנטים וסטודנטיות, רחוק מלהיות מתאים למציאות בהשוואה למספרם של האזרחים הערבים, ואינו עומד על בסיס שווה עם רמתו המדעית של העם בארץ הזאת. צריך, איפוא, לתת אפשרויות גם לאחרים.

אנו שמחים לראות את אחינו מקרב השבטים הבדואים והנוהרים לשחר דעת ולומדים באוניברסיטאות, לרכוש מנה גדולה של השכלה גבוהה, דבר שנחשב בע־

בר למוזר. ברם, כלום יש מי שיוכל לעמוד כנגד זרם הדעת וההשכלה הסוחף?

לכן מעל במה זו אני קורא לאוניברסיטה בישראל לעיין מחדש בעניין התלמידים הערבים שבקשותיהם נדחו בשנת הלימודים הנוכחית, במיוחד של אלה המצטיינים ברמה גבוהה ואשר עברו את בחינות הכניסה ועמדו בדרישות המכשירות אותם להתקבל לפאקולטות השונות, ובמיוחד לפאקולטה לרפואה.

נודע לי כי הנהלת האוניברסיטה דרשה השנה מן התלמידים, במיוחד מאלה שביקשו להתקבל לרפואה, להשלים שנה בשירות הלאומי כדי שיוכלו להתקבל לאוניברסיטה. דרישה זו באה בהפתעה לתלמידים, באשר אינם כפופים לשירות זה ואיש לא דרש מהם זאת בעבר, ואילו דבר זה מנע מהם להתקבל השנה לפאקולטה לרפואה. הודיעו לתלמידים כי יתקבלו לפאקולטה לרפואה בשנת הלימודים הבאה אם יהיו מצויידים בתעודה שתעיד כי השלימו שנה בשירות הלאומי. כשאני אומר שירות לאומי, אינני מתכוון שיש לפסוח עליו בעניין השירות הלאומי, כי כולנו יודעים שבני העדה הדרוזית משרתים בצה"ל ומגינים ושומרים על קיומה של המולדת הזאת, אולם אם אין מנוס משירות לאומי לתקופה של שנה, מדוע לא יהיה שירות זה בתום הלימודים?

ידוע הוא שמצבה של האוניברסיטה ומספרם הגדול של הלומדים בה מאלצים את ההנהלה לצמצם את מספר הסטודנטים. אינני מתנגדים לכך. יש לאוניברסיטה נסיבות מיוחדות משלה, אולם אנו מתנגדים כי צימצום זה ייעשה על חשבון האזרחים הערבים. לערבים יש אחוז מספרי מסויים במדינה והם ולא יחדלו מלתבוע את זכויותיהם בתחום זה לפי האחוז המספרי שלהם. כולי תקווה כי בקשה זו תמצא אוזן קשבת בקרב האוניברסיטאות וכי משרד החינוך יתערב באופן אקטיבי בנושא זה.

בשל חשיבות הנושא אני מבקש לקיים בו דיון במליאת הכנסת.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר החינוך והתרבות, לתשובה.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, החינוך במגזר המיעוטים בישראל הוא ממש יצירת יש מאין. אנו חשים בו את התופעה האופיינית לחינוך בימינו — התפוצצות אוכלוסיית התלמידים.

מאז הקמת המדינה ועד היום גדל החינוך במגזר המיעוטים פי ארבעה־עשר, ולומדים היום בתחומו יותר מ־140,000 תלמידים: 16,000 בגיל הרך, 110,000 בחינוך היסודי ובחטיבות־הביניים, ויותר מ־13,000 בחינוך העל־יסודי. רק על התשתית של חינוך על־יסודי מקיף ונרחב תחול ההתפתחות הרצויה, שאליה נושא את עיניו חבר־הכנסת סגן השר ג'בר מועדי — של הגדלת מספר הסטודנטים הערבים באוניברסיטאות.

והנה, כבר אפשר להצביע על גידול ראוי לשמו. בשנת הלימודים תשכ"ח למדו באוניברסיטאות בארץ כ־700 סטודנטים ערבים, ובשנת הלימודים הנוכחית מגיע מספר הסטודנטים, כפי שאמר חבר־הכנסת הנכבד, ל־1,700. אני חייב לציין כי האוניברסיטאות אינן מקיימות רישום נפרד לגבי סטודנטים ערבים, ולכן יש לרשותן במספרים אלה אומדן שנעשה על־פי מספרי תעודת זהות, שמות משפחה ומקומות מגורים.

הייתי מייעץ שלא נוריד את הרמה, ולא נפחית את הדרישות שאנו דורשים מסטודנטים הבאים ממגזר המיעוטים. זה לא לטובת ההשכלה הגבוהה במדינה, וזה לא לטובת הסטודנטים עצמם. יש לציין שגם היום, לאחר לימודי שנה א', קיים אחוז נשירה גבוה.

ג'בר מועדי (המערך):

אני מדבר על מי שקיבלו ציונים טובים.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

נדבר גם על זה. קיים אחוז נשירה גבוה בקרב הסטודנטים הערבים וזה כיוון שרבים מהם אינם עומדים בדרישות האקדמיות של האוניברסיטאות. להלכה אין למועמדים הערבים עדיפות המעוגנת בתקנון הקבלה של האוניברסיטאות. אבל למעשה, חבר־הכנסת ג'בר מועדי, מועמדים שבאים ממגזר המיעוטים נתקלים בהקלות אקדמיות משמעותיות. למשל, קבלה על תנאי, כשהם נדרשים להשלים את החסר עד סוף שנת הלימודים. יש דיונים מיוחדים בוועדות הקבלה, יש מאמץ של מכינות קדם־אקדמיות, שבהן מנסים להקנות להם את הכלים הדרושים ללימודים ולגשר על פני פער הידע וההשכלה הכללית, במידה שהם קיימים.

באוניברסיטת חיפה קיימים קורסי קיץ מיוחדים לתלמידים ערבים כדי לסייע להם להכין את עצמם ליכולת של שליטה מעולה בשפה העברית. עלי לציין שבאוניברסיטת חיפה יש מאמץ לכלול סטודנטים ערבים במסגרת המשתלמים בחוץ־לארץ, ומבין 15 משתלמים מטעם האוניברסיטה 2 הם ערבים המשתלמים בחינוך ובשפה הערבית, כדי לשלב אותם בסגל. יש גם יועץ מיוחד לענייני סטודנטים ערבים ליד משרד דיקאן הסטודנטים בחיפה.

אני יכול להפנות את תשומת־לבו של חבר־הכנסת מועדי לכך שבאוניברסיטת חיפה, שמרכזת חלק גדול מהסטודנטים הערבים, לומדים השנה בשנה א' 320 סטודנטים ערבים, מהם 255 לומדים על תנאי, כלומר לפנים משורת הדין, 158 הם בוגרי ר"ב שעדיין לא קיבלו את תעודת הבגרות, והיתה התחשבות מיוחדת בהם; ויש 50 שנתקבלו בשנה שעברה ועדיין לא השלימו את לימודיהם, וממשיכים גם בתשל"ה כתלמידים על תנאי.

אוניברסיטאות מספר מקציבות מקומות בחוגים מסויימים, גם בחינוך וגם בבית־הספר לרפואה, לסטודנטים ערבים שמתקבלים אליהם גם אם אינם עומדים בתנאים הקשים ביותר שקיימים בחוגים הללו.

זאת ועוד: אני בטוח שהנושא קרוב ללבה של הכנסת כולה. הכנסת אינה יכולה להתערב בעניינים האקדמיים של האוניברסיטאות. עם זאת הייתי מציע שהנושא יועבר לוועדת החינוך. ועדת החינוך, בניגוד לממשלה, רשאית להזמין את אנשי האוניברסיטאות ולקבל אינפורמאציה. הממשלה, על־פי החוק, אינה מוסמכת להתערב בקביעות האקדמיות של האוניברסיטאות. נדמה לי שייתכן שתצמח ברכה מהעברת הנושא לוועדת החינוך לבירור פרט זה או זה שהושמע בדברי חבר־הכנסת מועדי, שאני אינני מוסמך להשיב עליו אלא האוניברסיטאות עצמן.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
חבר־הכנסת מועדי, האם אתה מסכים להצעה להעביר את הנושא לוועדה?

ג'בר מועדי (המערך):
כן.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות להודעה על הימנעות לחבר־הכנסת אליעד.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אינני מקבל את עמדתו של שר החינוך, שאין מקום להתערב בנושא הזה משום שהוא בתחום הסמכות של האוניברסיטאות. חושבני שזה נושא יסודי שאנחנו מפגרים בו, למרות כל ההישגים שלנו, וראוי היה שהוא יידון בכנסת כנושא שיש לו חשיבות ציבורית. אני רוצה להביא לידיעת השר כמה עובדות.

ברור שנעשה דבר גדול מאוד. אנחנו יכולים לומר בסיפוק מלא שבשטח החינוך במיגזר הערבי בארץ נעשו צעדים חשובים ויש לנו רשות מלאה להתגאות בהם. אבל, לדעתי, יש גם דברים שעדיין תובעים מאתנו מאמץ. למשל, השר דיבר על המכינה הקדם־אקדמית. בשנה שעברה נתקבלו למכינה זו 100 סטודנטים ערבים. השנה ירד מספרם ל־20. אדוני השר, לפי מיטב ידיעתי הסיבה לכך אינה כשרם של התלמידים. יש כאן בעיות שאינני רוצה ברגע זה לפרטן. מי שקרוב למגזר הערבי יודע מה קורה את התלמידים האלה, איזה לחץ יש עליהם, לאן הם נוסעים, לאן הם מגיעים ומה מתפתח מהם, מכיוון שממשלת ישראל אינה עושה די לבוא לקראת המקרים האלה.

בהזדמנות זו אני פונה מעל במת הכנסת לשר החינוך לעשות מאמץ, אפילו הוא מאמץ אישי, כדי להביא טיח דבר אחד, ואני רוצה להסביר אותו. אני יודע שרבים הם אלה שנדחים על־ידי האוניברסיטה. רבים נדחו מהמכינה הקדם־אקדמית, והרוב המכריע שלהם מתייאש ואינו בא להתריע. אבל נשארים יחידים שהם עקשנים, ויבורכו על עקשנותם, הם אינם רוצים לוותר. הם רוצים לדעת מדוע לא נותנים להם את ההזדמנות, אפילו במכינה הקדם־אקדמית, להתפתח. אני פונה בבקשה לשר החינוך לבוא לעזרתנו, לעזרת אלה שמטפלים במקרים בודדים אלה, ושלפחות לפנים משורת הדין תינתן להם האפשרות ללמוד. מדובר במספר קטן מאוד, אבל לדעתי חשיבות העניין אין לה שיעור. עלינו לפעול כדי להפיג את אווירת ההתמרמרות ואת התיסכול בעניין זה. אם אנחנו יכולים לתרום תרומה, ולו מינימאלית, כדי לחסוך זאת — חובתנו ההחלטית לעשות זאת.

2. המצב החמור בשירותי ההזנה בבתי־הספר ובמוסדות החינוך בארץ

היו"ר ש. ז. אברמוב:
אנו עוברים להצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת אמיר: המצב החמור שנתונים בו שירותי ההזנה בבתי־הספר ובמוסדות החינוך בארץ.

יעקב זיאף אמיר (המערך):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, נושא מפעל ההזנה במוסדות החינוך הוא אחת הטיפות בים המרורים של שכבות המצוקה בישראל. ים זה סוער במיוחד בעתות אלה של יוקר מרקיע שחקים. המשפחה בשכבות אלה מגסה לנווט את דרכה בין צרכים מרובים: תזונה, לבוש חם, דלק לחימום הבית, מאור, ספר לילד ונעל לימות הגשם. המשפחה הישראלית שאני מדבר עליה אינה מתרשמת ממחירי המכוניות או תנודה במחיר הזהב, היה־לומים, או מצרך מותרות אחר כלשהו. משפחה זו מחשבת כיום את תקציבה הקיומי הבסיסי, והיא מנסה לכלכל את דרכה תוך התלבטות אם לקנות מוצרי חלב ובשר או להסתפק בלחם ותה לארוחתה.

חברי הכנסת, משפחה זו שולחת את ילדיה המרובים בדרך כלל אל בית־הספר וגן־הילדים כאשר תקווה בלבה שיהיו במסגרת מוגנת ומטפלת במשך מרבית שעות היום. מסגרת זו תעניק להם, בצד חינוכם והשכלתם, גם קורת־גג במשך היום, חימום נאות ותזונה מספקת. ולכן מפעלי ההזנה במוסדות החינוך מהווים בשביל אוכלוסיה זו שתיארתי לפניכם שירות חשוב וחיוני שאין להעלות על הדעת את ביטולו או צימצומו כדי לספק בשביל ילדים אלה את מזונם העיקרי במשך היום.

מוכרות לי משפחות רבות מעיירות־פיתוח, משכונות ומפרברים, אשר סל מזונן מצומצם ואינו מכיל את כל אבות המזון הנחוצים להתפתחות ולגדילה תקינות. בהרכב ארוחות בתי־הספר יש תשומת־לב להרכב המזון מבחינת חמרי הבניין הנחוצים לגוף וכמות הקאלוריות.

גורם חינוכי בארוחות ומוסדות החינוך הוא הישיבה המסודרת ליד השולחנות, הקניית הרגלי אכילה ונימוסי שולחן וערכים חברתיים נוספים, אשר מקורם בעצם הישיבה בצוותא ובסעודה המשותפת.

אדוני היושב־ראש, המציאות שנוצרה בחודשים האחרונים היא שנושא ההזנה, מבחינת היקף הנהנים, הופך בהכרח למכביד ביותר על תקציבן של העיריות והרשויות המוניציפאליות האחרות בכל הארץ, שהוא בלאו־הכי גרעוני ומדאיג. הכבדה זו גדלה במיוחד כתוצאה מן ההתייקרויות האחרונות. ולכן נשאלת השאלה: האם ביכלתן של הרשויות המוניציפאליות בארץ לשאת במשא מסה הכספית הגדולה הנובעת מכך?

מפעלי ההזנה משרתים חלק ניכר של אוכלוסיית התלמידים בכל מוסדות החינוך, החל מגני־הילדים, בתי־הספר היסודיים וחטיבות־הביניים וכלה בבתי־הספר התיכוניים. בגני־הילדים התשלום לגן כולל שכר לימוד והזנה. הגננות עשו בזמנן מעשה יפה בשיכנוע ההורים לרשום ילדיהם גם למפעל ההזנה. הן לא רצו שייווצר מצב שחלק מן הילדים יישב ליד השולחן ויסעד להנאתו וחלק אחר של הילדים יעמוד בצד ויתבונן בסועדים. מבחינה חינוכית לא ניתן להשלים עם מצב דברים זה. בבתי־הספר היסודיים מספר גדול של ילדים משתמש בשירותי מפעלי ההזנה. הסיבה היא שעות הלימודים

הרבות ויום לימודים ארוך. כן המצב ביתר בתי־הספר ובתי־התלמיד. לגבי חטיבות־הביניים והחטיבות העליונות מספר שעות הלימוד הרבות מחייב לפעמים הישארות עד שעות אחרי־הצהריים המאוחרות. יוצא איפוא שלא ניתן לוותר על ארוחה חמה לתלמידים בתוך כתלי בתי־הספר. מפעל ההזנה כולו בנוי על עקרונות מספר, שהם חיוניים להתפתחות מערכת החינוך. ועל כן יש לדאוג להמשך קיומו המלא.

בתיאום עם משרד העבודה הוחלט לעשות הכל כדי להגדיל מספר האמהות היוצאות לעבודה בתעשיה. במסגרת זאת הוקמו מעונות־יום לגילים הרכים. מעונות אלה והארוחה המסודרת לילדים הלומדים בבית־הספר היוו הקלה רצינית לאותן אמהות עובדות.

באין ארוחה חמה לא ניתן לביצוע יום לימודים ארוך, או שביצועו יהיה פגום, כי יהיה צורך לשלוח את הילדים הביתה לאכול ארוחת צהריים, שלאחריה יחזרו לבית־הספר.

מבחינה חינוכית, אנשי מקצוע רואים בארוחה בצוותא ערך חינוכי בעל חיוניות משלו. הדברים אמורים במיוחד לגבי גני־הילדים.

אדוני היושב־ראש, אביא מספר דוגמאות שיש בהן להראות את המצב לאמיתו כפי שהוא שורר כיום במרבית הרשויות המקומיות בארץ. ותחילה דוגמה מעירי, דימונה. בעירי דימונה התפתח מפעל ההזנה והגיע להיקף מיוחד במינו. הוא משרת כ־7,000 תלמידים, מורים ומחנכים. ההוצאה הכוללת במחצית שנת התקציב הנוכחית היא 1,004,250 לירות. השתתפות משרד החינוך לאותה תקופה — 474,081 לירות; הגבייה מהתושבים מסתכמת ב־111,479 לירות. יוצא איפוא שהגרעון המצטבר לאותה תקופה מסתכם ב־458,690 לירות. גרעון זה ודאי יגדל במחצית השנייה של השנה עקב ההתייקרויות האחרונות, ולהערכתנו יגיע למיליון וחצי לירות לשנה. תיאור זה, רבותי חברי הכנסת, הוא צילום המתרחש בשאר הרשויות המקומיות בארץ.

אינני מתעלם מן העובדה שתקציבי משרד החינוך מוגבלים, ובמיוחד לאחר הקיצוצים האחרונים הנובעים מהמציאות הכלכלית החדשה. אולם נשאלת השאלה: האם לא ניתן להקצות סכומי כסף מן המוסדות לביטוח לאומי ישירות לרשויות המקומיות למטרה נעלה זו של חיזוק מפעל ההזנה לילדי העובדים?

השינויים שחלו לאחרונה במחירי המצרכים הבסיסיים מחייבים את קובעי המדיניות הכלכלית, הסוציאלית והחברתית לתת דעתם על סוגיה עדינה זו.

לדעתי יש לחלק את הקיצבאות המשולמות על־ידי הביטוח הלאומי בשביל ילדים לשני חלקים. חלק אחד מסכום הקיצבה יש לשלם למשפחה כמקובל, ואת החלק השני יש להעביר, דרך משרד החינוך, ישירות למפעלי ההזנה בשביל אותם ילדים הזקוקים לארוחה חמה בבית־ספרם. אין בהצעה זו שלי כל פגיעה בהורים. ההיפך הוא הנכון — על־ידי כך אנו מבטיחים לכלל אוכלוסיית הילדים במדינת ישראל תזונה מסודרת, מבוקרת ובעלת איכות קאלורית הדרושה להם.

כן יש להגדיל השתתפות משרד החינוך במפעלי ההזנה ויש לערוך רביזיה יסודית בקריטריונים החדשים שנקבעו ביחס להכנסת ראש המשפחה.

אדוני היושב־ראש, היום אנו מדברים על רבבות עובדים שאינם מקבלים כל קיצבת סעד אך, לאמיתו של דבר, הם נמצאים על גבול המועמדות לתמיכה, כי הכנסתם מתקרבת לרמת הכנסה מינימאלית שעלולה להביא אם לקאטגוריה של נזקקי סעד. טרם הגענו למצב שמשפחות גטולות כל הכנסה, או שהכנסתן נופלת מרמת ההכנסה המינימאלית, נהנות מקיצבה משפחתית שיש בכוחה להשלים את רמת הכנסתן.

ברשותך, אדוני היושב־ראש, הכינותי שתי דוגמאות המראות את מצבן של שתי משפחות בעלות נתונים וגודל זהים; אחת מהן חיה מקיצבת סעד והשנייה מתקיימת מעבודת כפיו של ראש המשפחה.

משפחה א', המונה תשע נפשות, הכנסתה מתמיכת סעד, קיצבת הביטוח הלאומי ועזרות שונות, כגון: שכר דירה, ביטוח רפואי, ביטוח לאומי, ועזרה אחרת, כגון: ציוד בסיסי, עזרה ביתית, ביגוד וכו', הזנה בבתי־הספר ותשלום לגני־ילדים — הכנסתה החודשת מסתכמת בכ־2,200 לירות נטו.

משפחה ב', גם לה תשע נפשות. ראש המשפחה עובד במפעל טקסטיל ושכרו החודשי הוא 1,500 לירות, שכר הנחשב לגבוה בענף זה. בתוספת קיצבת הילדים, המשולמת על־ידי הביטוח הלאומי, מגיעה הכנסת משפחה זו ל־1,824 לירות. יוצא איפוא שמשפחה ב' הכנסתה למחיה פחותה מזו של משפחה א' בסכום של 376 לירות. כן נאלצת משפחה זו לשלם מרבית התשלומים בעד השירותים שמשפחה א' מקבלת ללא תשלום.

אינני בא, חלילה, לחבל במאמצי השירותים לרווחה חברתית ולשיפור תנאי חייהן של משפחות נזקקות. נהפוך הוא, אני חושב שאסור לנו לחסוך במאמצים למען העלאה משמעותית ברמת חייהן. אולם אין לסבול מצב שבו רמת חייה של משפחה יורדת מתחת למיכסת הסעד רק בגלל היות ראש המשפחה איש עמל, הנוטל על עצמו מעמסת פרנסת משפחתו ואינו רוצה ליפול לנטל על החברה.

מצויים אלפי פועלים החיים על גבול העוני, אשר אינם חוסכים במאמץ כדי לחיות בכבוד מפרי עמלם. אך הם עלולים בהחלט לשאול את עצמם האם עבודתם כדאית בכלל. משתי הדוגמאות שהבאתי ניתן להסיק מסקנה שבמציאות שלנו אין כמעט כל תמריץ לעבודה, ואין פרי או תמורה הולמת לעבודה. נושא מדיניות הסעד לא עומד היום על סדר־יומנו ואין רצוני לגלוש אליו. התיאור של מפעלי ההזנה אינו יכול להיות מושלם מבלי נגיעה במהות.

יש בקירבנו שכבות אוכלוסיה מאוד פגיעות, שמצוקתן מסכנת את תיפקודן החברתי התקין עד כדי איום על היציבות החברתית במדינה. על הכנסת והממשלה לקבוע יעדים חברתיים חיוניים ועדיפויותיהם הן לטווח קצר והן לטווח ארוך. יעדים אלה צריכים להיות מוגדרים בבירור ומודעים לציבור הרחב. עלינו להיאבק נגד העוני הכפוי על־ידי מערכת שירותים לרווחת הציבור שתהיה פתוחה לכל, בת־הישג ומעוגנת בחוק.

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ילדינו — בנפשנו הם וכל מלה מיותרת. בריאותם, שלומם הפיסי, התפתחותם התקינה הם הבסיס לחיינו ולקיומנו. לא מליצה היא, אלא עובדת יסוד — דור בריא הגדל בתנאים תקינים הוא הוא דרכנו קדימה, לאו דווקא למלחמות

אלא להמשך קיום בעמל, ביצירה ובפיתוח. אני רואה בהבטחת תזונה לכל ילד באשר הוא מילוי תנאי יסודי לטיפוח הדור הבא שלנו. חוסר תזונה מספקת ומסודרת סוללת דרך חתחתים של תחושת חוסר סיפוק וקיפוח, והמשכה — ידוע. גושא ההזנה שהעליתי אינו עיסוק בקטנות, אלא הוא בעל חשיבות עליונה בשטח נרחב זה של הבטחת חינוכם ועתידם של ילדים בישראל. עלינו לטפל בעניין בדחיפות להסיר כל מכשול ולהביא פתרון מיידי לאפשרות כאובה וצפויה זו של הפסקת ההזנה.

הנני פונה בזה לשר החינוך לא לחסוך במאמצים על־מנת להמשיך במפעל ההזנה ולא לקפח בתזונתם אלה הזקוקים לה כל כך.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר החינוך והתרבות, לתשובה.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני שמח שנפל בחלקי לברך את חבר־הכנסת ז'אק אמיר על נאום הבכורה שלו בכנסת. אני שמח על כך בראש ובראשונה כשכנו של ז'אק אמיר, כתושב הנגב המברך על התגבורת הדרומית והנגבית אשר התוספה לכנסת. אני שמח על זכות זו אשר נתגלגלה בחלקו בזכות ייחודו של ז'אק אמיר כפארלאמנטאר. הוא איננו רק איש דימונה, איש העלייה החדשה; הוא איש מפעלי ים־המלח, אחד הפעילים החשובים של האיגוד המקצועי, שהוא חוט השידרה של תנועת העבודה המאורגנת, והוא מביא אתו לכנסת את התוצאות שלו בענייני אזורי־הפיתוח, של עובדי עבודת כפיים בישראל, את רגישותו למצוקה, לצרכים של משפחות מרובות ילדים ואת הידע שלו בבעיות הסקטור היצרני בישראל המנסה לחשוף את אוצרותיה ומחצביה של הארץ.

זה עתה שמענו איך עבר מטיפול במחצבי חומר לטיפול במחצבים החשובים ביותר של מדינת ישראל — הדור הצעיר שלה. אני בטוח שצמיחתו של חבר־הכנסת ז'אק אמיר בפעולה הפארלאמנטארית היא ברכה לכנסת ואני מאחל לו הצלחה וסיפוק.

חבר־הכנסת אמיר הרחיב את היריעה בדבריו ועורר בעיות רציניות לגבי מדיניות הסעד בישראל ובעיות התמריץ לעבודה. אני מסכים אתו שהגיעה השעה לבחון מחדש דברים, אבל עתה אייחד את דברי אך ורק לבעיית המפעל להזנת הילד שהוא דיבר עליו.

אין לי מנוס אולי מהערה כללית אחת הנובעת מן העובדה שהמשק הישראלי הגיע אל הקו האדום ועל כן לא היה מנוס מן ההתייקרויות ובעיקר התייקרויות של מצרכי מזון. תקציב הסובסידיות, אילו היינו שומרים על רמת מחירים קוזמת, היה מגיע ל־5 מיליארד לירות שהן פי שניים מתקציב החינוך, התרבות, הנוער, הספורט וה־השכלה הגבוהה במדינת ישראל גם יחד. גם כאשר העמדנו את הסובסידיה על 2.5 מיליארד לירות, עדיין שווה סכום זה בגדלו לתקציב משרד החינוך והתרבות.

אני מניח שבימים הקרובים או לפחות בתקופה הקרובה יזרמו מאות מיליונים של לירות כפיצוי למקבל תשלומי סעד, למקבלי קיצבאות הביטוח הלאומי, ותשלום בשביל ילדים — גם לילד הראשון. לדעתי צריך להיות הבדל בתשלומים למשפחות בעלות ילדים מרובים; כך שמבחינת הפיצוי, העשירונים הנמוכים באוכלוסיה יקבלו אותו במלואו.

אולם התקציב של משרד החינוך והתרבות מגיע גם הוא אל הקו האדום: "תבן אין נותנים לעבדיך ולבנים אומרים להם עשו". הדברים נוגעים להרבה תחומים בענייני החינוך בישראל וגם למפעל הזנת הילד. היקף המפעל כיום הוא 210,000 תלמידים, מתוכם 185,000 תלמידים שהם נצרכים והמשרד משתתף בהוצאות הזנתם. אני יודע שזה מעט מדי, אולם המדובר בילדי משפחות המשתכרות עד 160 לירות לנפש. החל משנה זו, תשל"ה, הוקצב למפעל ההזנה סכום של כ־50 מיליון לירות המבוסס על תחשיבים שלפני הפיחות וכבר הבטחנו תוספת תקציב לכיסוי הוצאות ההתייקרות של מצרכי מזון מתוך ראיית חשיבות העניין בסולם העדיפויות של המשרד. אני יודע יפה שהתחשיב, כפי שהוא בנוי על מצרכי מזון, על שכר עבודה ושונות, אינו ריאלי אבל הוא בנוי על 35 לירות לחודש לילד בעוד שאני מניח כי ההוצאה הריאלית מגיעה ל־45 או 50 לירות לילד לחודש. אנו שיפרנו את סל המזון, אבל גם היום הוא עדיין איננו ברמה הראויה והדרושה.

אשר למימון — בנטל ההוצאות נושאים שלושה גורמים: משרד החינוך משתתף לפי נורמות מ־15% עד 80% מכלל ההוצאות המפורטות בתחשיב; ההורים — על־פי טבלת תשלומים שפורסמה על־ידי המשרד — מ־2 לירות לחודש ועד 35 לירות, כשאחוז משלמי המחיר המלא הוא קטן ביותר; הגורם השלישי הוא הרשויות המקומיות אשר, כפי שאמר חבר־הכנסת אמיר, משלימות את החסר. השתתפות הרשויות המקומיות גדולה יותר במקומות הקולטים והשתתפות המשרד היא בסדר־גודל של 15% עד 30%. הדבר בולט דווקה ברשויות הגדולות והמבוססות במרכז הארץ כמו: תל־אביב, חיפה, הרצליה, רמת־גן, חולון. בישובים החלשים מגיעה ההשתתפות שלנו עד 80% מכלל ההוצאה והבעיה פחות חמורה, אם כי גם שם מוסיפים אנו סכומים ניכרים להחזקת המפעל.

אין לי שום ספק שמפעל ההזנה מחייב בדיקה מחודשת, שכן הוא מצוי על פרשת דרכים. על הפרק עומדות כמה אפשרויות: האפשרות האחת — לבטל את מפעל ההזנה בבתי־הספר. יש רשויות מקומיות הטוענות שיותר זול לקחת את הילדים למסעדה מאשר להחזיק מפעל הזנה בתוך בית־הספר, כאשר 50% מההוצאות הם שכר העבודה ולא המזון עצמו.

האפשרות השנייה היא לחייב בתשלום גבוה יותר את ההורים, לתת אולי מזון הרבה יותר טוב ולכל הילדים. אבל לדרוש את מלוא התשלום מן ההורים המסוגלים לשלם, ולהקל רק על חסרי היכולת.

האפשרות השלישית: אולי אין מנוס מכך שבתי־הספר יקבלו שתייה חמה עם כריכים. השתייה החמה יכולה להיות מרק חם או תה או קפה ונחסוך את ההשקעה הרבה בחדרי־אוכל. גם בתחום פיתוח חדרי־האוכל נמצאים אנו במשבר. חדרי־האוכל מנוצלים רק שעתיים־שלוש שעות ביום.

דוד לוי (הליכוד):

מהי דעתו האישית של כבוד השר?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:

יהיה אשר יהיה הפתרון שנלך לפיו בתוך המפעל עצ־

מו — העיקר הוא למצוא מקור מימון יציב. אני מברך על הרעיון לראות בביטוח הלאומי את אחד המקורות — בחלק מן הסכומים הגדולים שיינתנו לקיצבאות הביטוח הלאומי לכל הילדים, כפיצוי מלא — למימון מפעל התזונה, כאשר כל ההורים ישתתפו במימון הזה וכאשר ההורים שמסוגלים ישלמו בעד התזונה על־פי רמתה ואלה שאינם מסוגלים יהיו פטורים.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
במקום שיינתן פיצוי בשביל הילד הראשון או השני.

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:
אני מניח שהפיצוי יהיה קטן יחסית. אנחנו נאלצים להתחשב פה בדעתה של ההסתדרות כדי לקבל את תרומתה למאמצי ריסון במשק, אבל אני מציע שמהקיצבאות הניתנות לכל הילדים יינתן מקור למימון יציב במפעל התזונה; כשם שהקיצבאות עולות על־פי מדד יוקר המחיה, כן יעלה מקור המימון הזה ועל־ידי כך נוכל להעמיד את מפעל התזונה על בסיס יציב ואיתן.

דוד לוי (הליכוד):
האם המגמה היא בדרך זו גם לבטל את השתתפותו של משרד החינוך והתרבות במפעל ההזנה?

שר־החינוך־והתרבות א. ידלין:
לא אמרתי. אמרתי: מקור נוסף, יציב וקבוע. אמרתי שמשרד החינוך שמר על מאמציו למרות הקיצוצים שאין להם אח ודוגמה ושהם היו עלולים לדרדר את מערכת החינוך. עשינו מאמצים אדירים כדי לשמור עליה מתוך דאגה לחלשים, אבל צריך לזכור שיש בעיות חינוך כאשר מדברים על הגדלת מקורות המימון של הממשלה וכאשר מדברים על הקטנת הסובסידיות.

אדוני היושב־ראש, אני חושב שהשאלה היא נכבדה. אני מסכים שמפעל התזונה נמצא על פרשת דרכים. אני ממליץ להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות. אני מקווה שבוועדה זו נטכס יחד עצה, בהשתתפות המוסד לביטוח לאומי, כיצד לפתור בימים קשים אלה את הבעיה החשובה הזאת.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
חבר־הכנסת אמיר, האם אתה מסכים להעביר את הנושא שהעלית לדיון בוועדת החינוך והתרבות?

יעקב זיאק אמיר (המערך):
מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
לפנינו הצעה אחת — להעביר את ההצעה שהוגשה על־ידי חבר־הכנסת אמיר לוועדת החינוך והתרבות. אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

3. ניתוקם של תושבי ערי הפיתוח הרחוקות בעקבות עליית מחירי התחבורה

היו"ר ש. ז. אברמוב:
חברי הכנסת, אנו עוברים עכשיו לדיון בהצעתו של חבר־הכנסת יוסי שריד בקשר לניתוקם של תושבי ערי־הפיתוח הרחוקות בעקבות עליית מחירי התחבורה. רשות הדיבור לחבר־הכנסת שריד.

יוסי שריד (המערך):
אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, כמה מלים רמות ודיבורים נאים השמענו כולנו, שרים וחברי הכנסת, על הצורך להעדיף את ערי־הפיתוח הרחוקות ולהבדיל אותן לטובה. עתה, עם העלאת מחירי התחבורה הציבורית, הוכח שוב כי כל קשר בין הדיבור לבין המעשה הוא מקרי בהחלט.

(שר־התחבורה ג. יעקבי קורא קריאת־ביניים)

תהיה לך מיד ההזדמנות להשיב. אני בטוח שתעשה זאת כהלכה.

שר־התחבורה ג. יעקבי:
לחבר הכנסת יש זכות לקרוא קריאת־ביניים.

יוסי שריד (המערך):
בהחלט, קיבלתי זאת ברוח טובה. הוכח שוב, כי הממשלה רחוקה מלהיות מודעת היטב למצבן של ערי־הפיתוח הרחוקות, לצרכיהן המיוחדים ולאווירה השוררת בהן. איש לא קם בממשלה לומר, כי בהעלאת התעריפים הכוללת והבלתי־מחושבת יש משום קיפוח ועוול משווע לערים אלה. אם נשמעים לעתים דיבורים על ניתוקה של ההנהגה מבעיות היום יום, הרי לפנינו מקרה נוסף, מובהק, המלמד על ניתוק זה.

ידוע לכל כי במקומות הרחוקים, שרובם ככולם באזורי העימות, מקננת בלאו הכי תחושה עמוקה של בידוד, של ניתוק ושל ניכור. עכשיו, במו ידינו, בודדנו וניתקנו אותם עוד יותר. כמה פעמים הבטחנו שנעשה הכול כדי להקל את תחושת הניתוק הזאת ולהפיג אותה במידת האפשר. הגיעה העת לומר כי בדיבורי עידוד, חיזוק והשתתפות של שרי ממשלה אין עוד כדי להקל ולהיטיב. ולבד מדיבורים כמעט אין פיצוי והתחשבות בתושבי ערי־הפיתוח, שעל־פי המינוח הממשלתי המקובל הן ידועות כאזורי־פיתוח קבוצה א'. ואלה הן הערים והעיירות הנמנות עם קבוצה זאת: אילת, בית־שאן, חצור, ירוחם, מעלות, מצפה־רמון, קריית־שמונה, שלומי וצפת.

חברי הכנסת, מיום ראשון משלם תושב קריית־שמונה, המבקש לצאת לתל־אביב, 35 לירות, הלוך וחזור; לירושלים — 40 לירות. הנוסע מאילת ישלם 64 לירות לתל־אביב ו־76 לירות לירושלים. רוצה אדם מקריית־שמונה לקחת עמו לתל־אביב את אשתו ושני ילדיו לאירוע משפחתי, לכמה ימי חופש במרכז הארץ, ישלם 140 לירות; לירושלים — ישלם 160 לירות. אגב, מכיר אני מעט מאוד משפחות בנות ארבע נפשות בלבד במקומות האלה. רצה אדם מאילת לצאת בחופשת החנוכה לתל־אביב בלוויית אשתו ושני הילדים — ישלם 256 לירות, ולירושלים — 304 לירות בסך־הכל. מחירי הטיסה הם, כמובן, גבוהים הרבה יותר.

כאילו רצתה הממשלה לומר לתושבי 9 ערים וע־יירות אלה: עד עתה שילמתם ביוקר על שאתם מת־גוררים הרחק, על שאתם מבודדים, על שאתם יושבים בספר; עכשיו, תשלמו בטובכם עוד יותר.

תעריפי התעבורה אינם המס היחיד, שתושבי ערי־הפיתוח האלה מעלים לריחוקם, להיותם חשופים ומועדים יותר לסכנות ולפיגועים. הם משלמים יותר בעד שירותי הטלפון — כי הם רחוקים; הם משלמים בחלק בעד חדרי בטחון, כי הם שרויים בסכנה. ולא יקשה להוכיח כי הם משלמים יותר גם בעד מוצרים ומצרכים שונים ור־בים.

חברי הכנסת, מי ירצה בתנאים אלה לעקור ולעבור לבית־שאן או לקריית־שמונה או לירוחם? מי מתושבי המקומות האלה לא יהרהר ברציונים הירהורי עזיבה? מה ערך לדיבורים על ביסוס ערי־הפיתוח המרוחקות וחיזוקן? מה טעם בהצהרות על ייהוד הגליל?

מובן מאליו כי שום גורם לא יפצה את הנפגעים האלה פיצוי הולם כלשהו. שום סל מצרכים ושירותים איננו מכיל את מאות הלירות שיוציא תושב קריית־שמונה או אילת המבקש לצאת ולעשות עם משפחתו ימים ספורים בתל־אביב.

ואין המדובר רק במשפחות מעוטות אמצעים. כוונתי גם למשפחות בעלות ההכנסה הממוצעת, שברצוננו לעו־דד השתקעותן בערי־הפיתוח הרחוקות, כדי לא להפכן ערי־סעד, ההולכות ומתנוונות, ההולכות ושוקעות במצו־קתן.

אני מציע איפוא לפטור את תושבי תשע ערי הגליל מן ההעלאה האחרונה בתעריפי התחבורה הציבורית. הם שילמו יותר גם לפני ההעלאה ואין הצדקה לקנוס אותם בקנסות נוספים.

אבקש את המליאה לקיים דיון בנושא זה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות הדיבור לשר התחבורה, לדברי תשובה.

שר־התחבורה ג. יעקבי:
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני שותף לחלו־טין לדברי חבר־הכנסת שריד ולדברים משמעותיים אח־רים — שאני עצמי השמעתי לא אחת בעבר, וגם נקט־תי, בהזדמנויות שונות עמדות אלה — שיש להעדיף אזורי־פיתוח בהקשרים שונים כדי לעודד את תהליך פי־זור האוכלוסיה, כדי לעודד את הקיום החברתי והכלכלי באזורים אלה, גם מטעמים לאומיים, גם מטעמים חבר־תיים וגם מטעמים בטחוניים. וכאשר אמרתי "טעמים לאומיים" כללתי בכך את נושאי איכות הסביבה והחיים ואת נושאי המשק.

לכן באופן עקרוני ויסודי אין מחלוקת, ואני מקווה שאין מחלוקת בנושא זה בין רוב חברי הכנסת, ללא הב־דל השתייכות סיעתית או מפלגתית. יותר מזה, אפשר בהחלט לקבל החלטה, לפחות תיאורטית, ודבר זה אפש־רי, שאין מעלים את המחירים באזורי־פיתוח. פירוש הדבר אז שהמחיר הריאלי באזורי־פיתוח יורד בשיעור של 30%—40%, והמחיר הנומינאלי נשאר כפי שהוא. כתוצאה מכך הם זוכים בהעדפה מסויימת, ואת ההפרש משלם האוצר, התקציב, זאת אומרת מממנת הממשלה. זוהי בהחלט החלטה לגיטימית. לא אוכל לקבל על עצ־מי הסכמה להצעה זו, ובסיום דברי אציע להעביר את ההצעה לסדר־היום להועדת הכספים, שתדון בנושא, תש־מע את ההיבטים השונים ותחליט או תמליץ לפי שיקול־דעתה.

אבל אני רוצה בכל זאת להביא לתשומת־לב הכ־נסת שניים־שלושה היבטים הקשורים בנושא זה, שאחד מהם קשור לכך במישרין.

המצב כיום הוא שהמחיר הבסיסי היחסי של שירותי התחבורה הציבורית מעדיף אזורים מרוחקים ממרכז הא־רץ על פני אזורים שהם במרכז הארץ. וזאת אף שגם באזור תל־אביב, גם באזור ירושלים וגם באזור חיפה קיימות שכונות וגרות משפחות שרמת הכנסתן היא נמו־כה, ושכונות אלה הן על־פי ההגדרה שכונות עוני. המחיר הבסיסי היחסי מעוגן בקריטריונים האומרים שכ־כל שהמרחק ממרכז הארץ עולה, כן יורד מחיר הנסיעה לקילומטר. כך, למשל, מחיר הנסיעה לקילומטר בין קריית־שמונה לתל־אביב הוא 9.2 אגורות. המחיר בין חיפה לקריית־שמונה הוא 10.1, ובין ירושלים לתל־אביב המחיר הוא 15 אגורות לקילומטר, כלומר, פי 1.5 ממחיר נסיעה של קילומטר בין קריית־שמונה ותל־אביב.

העלאת התעריפים בתחבורה הציבורית, שהחליטה עליה הממשלה, בשיעור 40% חלה על כל התעריפים בכל הארץ. אבל בכך עלה השיעור ולא השתנה ההפרש היח־סי. ההפרש היחסי נשאר לטובתם של אזורים מרוחקים ממרכז הארץ.

העלאת התעריפים הזאת מגמתה להפחית את הסוב־סידיות, שעמדו להסתכם השנה בתחבורה הציבורית לב־דה ב־300 מיליון לירות, בשיעור של 25 מיליון לירות לחודש. אין ההחלטה הזאת מבטלת כליל את הסובסידיות לתחבורה הציבורית. סובסידיות לתחבורה הציבורית ימ־שיכו להשתלם על־ידי הממשלה בהיקף הולך ועולה, כתו־צאה מעליית העלויות של התחבורה הציבורית עקב התייקרות הוצאות התיפעול. ואינני רואה בכך פגם, כשם שאינני רואה גם פגם בהקלות מסויימות לאותן קאטגוריות של אוכלוסיה או של אזורים שראויים לעי־דוד מצד הממשלה. במסגרת זו נקבעו, למשל, הסדרי הנחה לישובי הערבה, לישובי רמת־הגולן, וכן למצפה־רמון, שהוא הישוב היחיד בארץ כולה שבו מחיר הנסי־עה לתושבי המקום לא הועלה כלל — בניגוד למה שא־מר חבר־הכנסת שריד, ובעניין זה אינני קובל עליו, שכן המידע לא היה ברשותו.

יותר מזה, הממשלה תמשיך לסבסד בשיעור 35% ממחיר הנסיעה לקשישים, ו־50% ממחיר הנסיעה לתל־מידים, מה שבסופו של דבר מקל באופן יחסי את העול והנטל על משפחות מרובות ילדים. — —

(חבר־הכנסת י. בן־מאיר קורא ק־ריאת־ביניים)

חבר־הכנסת בן־מאיר, אני ממש לא רוצה להחמיץ שום מלה מדבריך, אבל מכיוון שאני מדבר, זה מפריע לי לשמוע את דבריך.

יהודה בן־מאיר (חזית דתית לאומית):
גם אני אינני רוצה להחמיץ את דבריך.

שר־התחבורה ג. יעקבי:
— — כתוצאה מכך, באופן יחסי שכבות סוציאליות

הראויות לתמיכה תזכינה בתמיכה יחסית גבוהה יותר משכבות אחרות.

גם עקרונית אין כל פגם ופסול בסובסידיה לתחבורה הציבורית, שכן זהו השירות היחיד שמשתמשת בו השכבה שרמת הכנסתה נמוכה יחסית, בעוד שבמוצרים אחרים, כגון מוצרי מזון בסיסיים, אין אבחנה בין צרכיכתן של שכבות שהכנסתן גבוהה ושכבות שהכנסתן נמוכה. תשלום סובסידיות למוצרים מסוג זה, באופן טבעי, האפקט הסוציאלי שלו מוגבל הרבה יותר.

בהקשר זה אנחנו שמים לב באופן מיוחד לשיפור שירותי התחבורה הציבורית לאזורים מרוחקים. באזור הצפון חלו שני שינויים בתחום התחבורה הציבורית: שינוי אחד הוא הכנסה של מספר ניכר של אוטובוסים נוספים לשירות — יותר מ־70 אוטובוסים הוכנסו מאז מלחמת יום־הכיפורים; שנית, התקנת מזגנים באוטובוסים שנוסעים מן האזורים המרוחקים אל מרכז הארץ וירושלים, ובכלל זה אוטובוסים שנוסעים בקו קריית־שמונה — ירושלים, שחלקם נוסעים לאורך בקעת־הירדן, ובקיץ תנאי הנסיעה בהם היו קשים יחסית.

במכלול הזה של מחיר נמוך יחסית לקילומטר־נוסע, וכן שיפור שירותי התחבורה הציבורית לאזורים מרוחקים, עשינו בעבר ומתכוונים להגביר את העשייה בעתיד. הנושא הספציפי של הפחתת שיעורי עלייתם של מחירי הנסיעות לכמה עיירות־פיתוח, לבד מאלה שכבר הוחלט להקל עליהם בקשר לעליית המחירים האחרונה, אני מציע שיועבר על דעת הכנסת לעיון נוסף לוועדת הכספים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חבר־הכנסת שריד, אתה מסכים שהנושא יועבר לוועדת הכספים?

יוסי שריד (המערך):

מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

לפנינו הצעה אחת בלבד והיא להעביר את ההצעה לסדר־היום שהעלה חבר־הכנסת שריד לוועדת הכספים.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכספים — רוב
נגד — אין
נמנעים — 11

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות להודעה על הימנעות לחבר־הכנסת פעיל בשם סיעתו.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, בצער רב בחרתי להימנע מהצבעה על הצעתו החשובה של ידידי חבר־הכנסת יוסי שריד, אף כי אני תומך בקיום דיון בכנסת בנושא זה, אשר בו יבחן מחדש העלאת מחירי התחבורה הציבורית והוא יסתיים בכך שהכנסת או ועדת הכספים תבטל את העלאת המחירים שהחליטה עליה לאחרונה הממשלה.

נמנעתי מתוך מחאה על נוהג איפה ואיפה שנוהגים יושב־ראש הכנסת וסגניו וכן ועדת הכנסת בתהליך הבחירה והמיון של הצעות דחופות לסדר־היום של הכנסת. גם אנוכי הגשתי הצעה דומה לזו של חבר־הכנסת יוסי שריד, בדבר הצורך הדחוף לדון בכל העלאת מחירי הנסיעות בתחבורה הציבורית החל מ־1 בדצמבר 1974. הצעה זו נדחתה משום־מה.

אפשר להבין את החוקים, התקנות והצווים המכוונים לצמצם את תחבורת הרכב הפרטי במדינתנו, כגון צימצום יבוא מותרות, העלאת מחיר דלק מסוג מסויים וכו'. אבל חייבים שלטון ומוסד מחוקק מודרני להבין, כי כאשר הא מצמצם או נועל את אפיק התחבורה הפרטית הוא חייב, כפיצוי, לאוורר יותר ולשחרר את אפיקי התחבורה הציבורית בשביל כל שכבות הציבור. היום נוסעים בעיקר בני־עמך בתחבורה הציבורית, לא יהיה שום אסון אם גם שכבות אחרות יסעו בשירותים אלה. משמע, יש להביא לכך שמחירי התחבורה הציבורית לא יועלו בשום פנים. על־ידי הסדרים מעין אלה יגבר הסיכוי שרכב פרטי יושבת על־ידי בעליו, בהתנדבות, ויותר ויותר אנשים ישתמשו בתחבורה הציבורית.

דבר זה יעלה את הכנסות חברות האוטובוסים, יעלה את הכנסות הרכבת ואולי אפילו את הכנסות המוניות. אם יש צורך, יש טעם להשלים פה ושם את מאזן חברות האוטובוסים והרכבת על־ידי סובסידיות, שהרי סוף סוף אנחנו מדינה המתיימרת להיקרא מדינת־סעד.

הבעיה היא איפוא לא רק בעיה של ישובים מרוחקים ממרכז הארץ, לא רק של עיירות־הפיתוח, אלא של כל תושבי מדינת ישראל. על כך אני בא לקרוא בקול גדול מעל במה זו, ואני מקווה שוועדת הכספים תדון בנושא, על אף הכל, ולא תסתפק בתיקונים החשובים שמציע חבר־הכנסת שריד, אלא תדון בבעיה באספקט רחב יותר.

4. ההטבות המיוחדות לעובדי בנק ישראל

היו"ר ש. ז. אברמוב:

הכנסת תעבור עתה לדון בהצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת עקיבא נוף: ההטבות המיוחדות לעובדי בנק ישראל. רשות הדיבור לחבר־הכנסת נוף.

עקיבא נוף (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ציטוט: "רק אם נדע לדרוש ולבצע מעצמנו את כל שניתן, רק אם נרגיש על בשרנו את חומרת השעה — יהיה תוקף מוסרי לבקשתנו לסיוע ממדינות ידידותיות ומיהדות העולם. שעת המבחן הגיעה, ולוואי ונעמוד בה". דברים צודקים שאמר נגיד בנק ישראל משה זנבר בהרצאה במועדון המסחרי והתעשייתי, כפי שצוטטו ב"הצופה" מיום 30 באוקטובר 1974.

ולהלן הוסיף הנגיד: "יהא צורך לצמצם השקעות, אפילו כאלה הקשורות בקליטת עלייה או ביצוא". ושוב,

ב"הארץ" מ־27 באוקטובר: "אין מנוס מפגיעה בתחום השירותים הסוציאליים וההשקעות בפיתוח. עתה, משנוכחים יותר ויותר בחומרת המצב, ייעשה מאמץ עליון לריסון רמת החיים". הנגיד אף רמז על אפשרות אבטלה בטווח שנה עד שנתיים.

הניתוח צודק ביותר. ועכשיו הגיע בחלקו גם למימוש, ונגיד הבנק וראשי בנק ישראל, שהתריעו והזהירו וצריכים היו עתה להיות מרוצים שדעתם נתקבלה, ויותר מאשר מרוצים; יכולים היו להיות היום גיבורי הציבור כפי שאיבחנו את המחלה, הציגו את תרופתה ועושים למען ההחלמה — הנה בבת־אחת הגיעו למצב ההפוך על־ידי כך שהציגו לפנינו היום את הסכם השכר של עובדי בנק ישראל, ההסכם אשר מעלה ב־5 מיליון לירות לשנה את הסכום המשולם, וזאת פרט לתוספות היוקר הרגילות. זו חריגה בולטת ממדיניות השכר שנקבעה למשק, חריגה לגבי עובדים שאינם עובדים מן השכבות המקופחות, עובדים המקבלים דמי ייצוג, משום שכדבריהם הם "עומדים במעמד וצריכים לפעול במעמד כפי שאחרים מצפים שינהגו במעמד הזה"; ביגוד; דמי פיצול בעד העובדה שהם עובדים, כמו רבבות עובדים אחרים, בשעות מפוצלות; מענק מיוחד; מענק על שמירת קופות — הטבה מיוחדת; דמי הערכה לעבודתם, דמי הערכה שצריכים היו להיות תמריץ והמשולמים באופן אוטומאטי ללא קשר אם יש או אין הערכה; ספרות מקצועית. ואני מדבר לא רק על עובדי בנק ישראל; אני מדבר על עובדי בנקים בכלל. דמי עידוד — אחת לשלושה חודשים; ביטוח; שי בן מאות לירות; הלוואות לדירות בסך 15 משכורות חודשיות ב־11% ל־20 שנה. זוג צעיר שצריך לעבור את הוויה־דולורזה של אישור משרד השיכון ובנק "טפחות" — האם הוא מקבל הטבות כאלה? ולמה? משום שהם עובדים בבנק המעביר את הכספים?

לאחרונה נודע על מתן 25,000 לירות הלוואה לשלוש שנים ב־3% לשלושה עובדים בבנק לרכישת מכונית. משכורת 13, ויותר; לוח־שנה חדש. ושוב, לאחרונה, אולי פרט קטן, אבל משמעותי: מכונית פיאט־132 על חשבון הבנק למשנה החדש של המפקח על הבנקים, ודוברת הבנק אומרת: לא היה מנוס.

רבותי, אני אומר שכלכלנים ומי שבלחץ תקיף של־הם — ואולי בצדק — הביאו לביטול חלקי של הסובסידיות, הביאו למדיניות כלכלית חדשה שיש בה הרבה דרישה לקרבנות מצד הציבור; מי שהמדיניות הזאת שהם המליצו עליה איננה פוגעת בכיס שלהם — אי־אפשר לקבל באופן אמין את הצעותיהם הכלכליות. כלכלה איננה רק תיאוריה.

ואוסיף במאמר מוסגר: אני כיום בעיצומן של בדיקת האפשרות כי נוסף על ההטבות האלה, כמה עובדי הבנק, שהם עובדי מוסדות אקדמיים, מקבלים הוצאות רכב כפולות על אותו רכב עצמו, גם מהבנק וגם מהמוסדות האקדמיים שהם עובדים בהם. אני בעיצומה של בדיקת האפשרות כי פקיד מרכזי, שרצה לקבל אותה הלוואה דיור, שבתנאים הטובים האלה יש לה הגבלה אחת: גודל וסכום הדירה — עקף את ההגבלה, או אולי עקף — העניין בבדיקה — על־ידי כך שקיבל את ההלוואה בשביל דירה אחת בגודל המתאים והוסיף דירה נוספת בדלת הסמוכה.

כהצדקה לכל ההטבות האלה טוענים עובדי הבנק כי הם, למעשה, עומדים עדיין בפיגור אחרי ההטבות שניתנות לעובדי בנקים פרטיים. ויש בכך מן האמת. אבל אני חושב שאנחנו צריכים להפנות פנייה לעובדי הבנק ולומר להם באופן הברור ביותר: תמורת היותכם משרתי ציבור — וזה לא רק דבר שיש בו סטאטוס, זה גם דבר שיש לו כוח חמרי מאחוריו, בטחון סוציאלי, קביעות מסויימת — תמורת כל זה עובדי הציבור בישראל מקבלים משכורות פחותות מאלה שבמשק הפרטי, לרבות עובדי צבא הקבע. ומה שנוח להם, ומה שאפשר לגביהם — אפשר ואפשר לדרוש גם מעובדי הבנק. מה עוד שאיננו נמצאים במצב שבו אנחנו עשויים לעמוד מחר בחוסר עובדי בנק. הנגיד עצמו קבע כי הפרופורציה בין עובדי שירותים לבין העובדים לייצור היא פרופורציה מעוותת בישראל, והציע לנייד עובדים.

אבל מה לנו כי נלין כאן על עובדי בנק ישראל וראשיו, כשיש לנו הדוגמה של בנק "טפחות", שמעביר למעשה ללא סיכון, ללא מאמץ, כספים של משרד השיכון למשתכנים העומדים בתור? ושוב, הטבות ב־22%. ויש עובדי חברת החשמל מקבלי ההטבות שהמרגיזה ביותר שביניהן, לא החשובה מבחינה כספית אבל הסימפטומאטית ביותר, היא אולי, שכדי לעקוף את צווי המס מקבלים הם חשמל חינם. אנחנו עוד עלולים לעמוד במדינה הזאת במצב שבו עובדי "שיכון עובדים" יתבעו דירה חינם מכספי הציבור.

יוסף תמיר (הליכוד):
ועובדי חברה־קדישא?

עקיבא נוף (הליכוד):
התעשיה האווירית, הימאים, הגורמות הפסיקטיביות בנמל אשדוד — — —

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
הימאים יבקשו אניה, והטייסים — מטוסים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
חברי הכנסת, הדמיון עשיר מאוד. אני מציע לא להפריז.

עקיבא נוף (הליכוד):
אינני מציע לתת להם פאטנט. משפחותיהם של עובדי "אל על" — לא העובדים עצמם אלא משפחותיהם הזכאיות לנסיעות — אש מתפשטת בכל מבנה המוסר. ציניסם פושה בכל מערכות השכר. וכל זה נובע ממקור אחד, אבי־אבות החטא: שיטת המיסוי בישראל.

על־ידי הגבהת הרצפה, על־ידי הפחתה בשיעורים, ניתן להגיע למס־אמת, שהמס ישולם על המשכורת כולה, על המשכורת האמיתית, ואין צורך בכל הפיקציות האלה שכל עובדי המדינה הזאת נזקקים להן, מי פחות ומי יותר, של נסיון להפוך את הברוטו לנטו. אז תיפסקנה ההטבות מתחת לשולחן. אז נגיע למצב של עידוד הפריון, של רצון לעבור יותר, ושל אפשרות לגביית מס־אמת ואפשרות של קיום משטר חברתי מוסרי.

אולם עד אז אני מציע— ביחס לנושא שלפנינו — ריכוז כל הפיקוח בנושא השכר של המוסדות הציבוריים בידי ועדת השרים לענייני שכר, שתפעל על־פי קריטריונים אחידים המתאימים: א) לשעת־החירום הכלכלית: (ב) למשק שצריך לנייד עובדים משירותים לייצור.

דבר שני הוא: צריכה להיעשות בדיקה משפטית מדוקדקת של ההסכם בבנק ישראל, במגמה להביא לשינוי.

דבר שלישי הוא: פנייה של הכנסת לעובדים לשמש דוגמה אישית. "טול קורה מבין עיניך", נאמר להם, קודם שאתה בא, ובצדק, להטיף מוסר לכל עם ישראל.

והדבר הרביעי הוא: הכנסת, או ועדתה, צריכה לקבל הבהרות מאת ראשי הבנק איך ולמה אירע מה שאירע. תודה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר האוצר, לתשובה.

שר־האוצר י. רבינוביץ:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, הממשלה ייחדה דיון מיוחד בנושא הסכם השכר שנחתם בין ועד עובדי בנק ישראל, הסתדרות הפקידים והנהלת בנק ישראל לשנת 1974, ובסיכום ישיבתה החליטה הממשלה כי היא מסתייגת מכך שבנק ישראל חתם על הסכם שכר עם העובדים, החורג ממדיניות השכר הכללית המוסכמת בין הממשלה לבין ההסתדרות.

אני רוצה לומר שבהבעת הסתייגות מהסכם השכר אין לראות הבעת הסתייגות מן הנגיד, כפי שהודיע זאת גם ראש הממשלה.

נגיד הבנק מסר בממשלה כי ההסכם בבנק ישראל נחתם, כבעבר, בהתאם למדיניות המקצועית של ההסתדרות לגבי חטיבת עובדי הבנקים, וכי שיעור התוספת בבנק ישראל היה נמוך בהשוואה לבנקים המסחריים. בסך־הכל, מסר הנגיד, מסתכמת התוספת במונחים שנתיים ב־4,5 מיליון לירות, המהווים 16,3% מסך כל תשלומי השכר בבנק ישראל.

אני מודע למדווים של המשק בתחומי השכר, ההכנסה והעיוותים, וגמור עמנו להגיע עכשיו, לאחר השלב השני במדיניות הכלכלית שלנו מה־10 בנובמבר, לטיפול שרשי יותר בבעיות הללו. אנו עומדים להפעיל בקרוב ועדת מומחים שתציע לנו הצעות איך ליישם את ההחלטות של הוועדות השונות שהיו, בעיקר ועדת־אשר, הלכה למעשה.

כן אני חייב להוסיף שבישיבתה האחרונה של הממשלה החלטנו כי כל הסכם שכר בחברות ובתאגידים הממשלתיים חייב מעתה לקבל מראש את אישור ועדת השרים לענייני שכר.

אני יודע שוועדת הכספים של הכנסת עומדת ביום ו' הקרוב לדון בעניין, ואני מציע להעביר את ההצעה של חבר־הכנסת נוף אליה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חבר־הכנסת נוף, אתה מסכים להעברת הצעתך לוועדת הכספים?

עקיבא נוף (הליכוד):

מסכים, אדוני.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

לפנינו הצעה אחת בלבד, והיא: להעביר את ההצעה של חבר־הכנסת נוף לוועדת הכספים.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

5. הנהגת חסכון בדלק על־ידי קביעת שני ימי שבתון בשבוע ובהם שבת כיום חובה

היו"ר ש. ז. אברמוב:

הכנסת תעבור עכשיו לשלוש הצעות לסדר־היום העוסקות בדבר פחות או יותר זהה. ההצעה הראשונה היא זו של חבר־הכנסת אברהם ורדיגר: הנהגת חסכון בדלק על־ידי קביעת שני ימי שבתון בשבוע, ובהם שבת כיום חובה.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, מדינת ישראל על כל תושביה נקראת בימים אלה לצימצומים ולחסכון. אין לך יום שאמצעי התקשורת השונים, דוברים רשמיים ואזרחים בעלי רעיונות במדורים מיוחדים בעתונות אינם מעלים הצעות כדי להביא לצימצום בהוצאות ולצבירת מטבע זר היקר לכלכלתנו הלאומית.

אנו יודעים שבתחום זה המאגר שלנו הולך ומידלדל בצורה חריפה המסכנת את כלכלת המדינה. קוראים לאזרחים להדק את החגורות, לקמץ, כדי שנוכל להפנות את המשאבים התקציביים לרכישת נשק, לחינוך ולשיפור מצבן של השכבות הנמוכות. זוהי הסיסמה בפי כולנו.

נדמה לי שהעם מקשיב לקריאה ברצינות ומשתדל לראות את העניינים ראייה נכונה. השאלה היא: האם הממשלה עושה את כל מה שאפשר לעשות ומכוונת את הציבור לחסכון ויעילות? כי זאת עלינו לדעת — בכל שלושת אלה שהזכרתי לא נוכל להצליח ולטפל כראוי אם לא נשכיל למצוא את הדרכים, כל הדרכים, לצימצום ולמניעת ההוצאות המיותרות, הבזבזניות, המאיימות על כלכלתה של המדינה.

בהצעתי זו לבית הנבי מעלה נושא מוכר: הצורך בקיצוץ ובהפחתת הביזבוז העצום של המוצר היקר, והוא הדלק, אשר נהפך למבוקש ביותר בכל העולם, וכידוע, מדינות עשירות ועתירות הון הרבה יותר מישראל הקטנה מחפשות דרכים לפתרון הבעיה הכאובה במוצר יקר זה אשר מי יודע אם לא יביא ביום מן הימים להתלקחות מזויינת בעולם.

לכן באתי להציע שינוהג משטר חירום דומה למשטר החירום שהיה נהוג לפני שנה בכמה מדינות באירופה, אני מציע שתיאסר תנועת כלי רכב באופן מוחלט ביום שבת, ויום נוסף בשבוע לפי הבחירה לרכב פרטי בלבד. אין לשום איש במדינה ספק שאם מדובר בקימוצים וחסכונות, אפשר לעשות זאת בשני תחומים בעיקר: במשק העובדים ובהוצאות הדלק. בעוד שקיצוץ במשק העובדים פירושו אבטלה, ונגד זה כולנו מתקוממים, לא תהיה בקיצוץ בדלק השפעה שלילית כל

שהיא, אדרבה, זה יעודד את הציבור לנהוג בחסכון ובקימוצים בחיי הפרט והכלל גם יחד. אני מציע השבתת הרכב ליומיים כי חוששני שליום אחד בלבד לא תהיה משמעות מעשית לחסכון. יום השבת צריך להיות יום חובה לכולנו, ועל־ידי כך בוודאי לא תיפגם כלכלת המדינה כי ידוע לכולנו היטב מה הן מטרות הנסיעות המרובות בשבתות. מן הראוי שעם הנאבק על קיומו, לאחר שובו לארצו מגלות ארוכה, מן הראוי שעם כזה, המבודד והמושפל בין העמים, יחזור למקוריותו וישמור על יום מנוחתו במדינתנו כדבעי. "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם".

חברי הכנסת, מה נרוויח מהשבתת כלי הרכב במדינה שני ימים בשבוע, שני ימים שאחד מהם הוא יום השבת? והרשו לי תחילה לדבר באופן כללי על התוצאות. נגיע לחסכון של 100,000 טון בנזין לשנה, לפחות, המסתכמים בסכום של קרוב ל־200 מיליון לירות, חסכון שחלקו העיקרי יהיה חסכון במטבע־חוץ. המדינה משקיעה כ־800 מיליון דולר לשנה ברכישת דלק ממקורות־חוץ. השבתת הרכב יומיים בשבוע תביא לחסכון של כ־20% לפחות בהוצאות מטבע־חוץ על קנייה זו. חסכון זה גלוי לעין ומוחשי ביותר, אך החסכון לא יסתכם רק בכך. השבתת כלי הרכב במשך יומיים, ובתוך זה יום השבת, תביא לחסכון בחלקי חילוף המיובאים ברובם הגדול מארצות שבהן מיוצרים כלי הרכב, ובמספרים ניתן לומר כי החסכון יהיה כ־100 עד 120 מיליון לירות לשנה, למעלה ממחצית סכום זה במטבע חוץ.

ונוסף לכך: הימצאותם של כלי הרכב על הכבישים במשך כל ימות השבוע גורמת לעומס עצום. יש בארצנו קרוב לחצי־מיליון כלי רכב מסוגים שונים, והפסקת נסיעתם על הכבישים במשך יומיים לא זו בלבד שתקל טכנית על התנועה אלא תביא גם לצימצום הפער שבין צרכי ההשקעה בכבישים לבין היכולת המעשית לשפר את מצב הכבישים. זהו חסכון גדול, ואז נוכל להשלים את התכניות ולהימנע מהשקעות רבות יותר בגידול הנובע מנסיעת חצי־מיליון כלי רכב על כבישים שנסללו לפני שנים רבות ויכולת קליטתם מצומצמת, מבלי שייעשו בהם שיפוצים והשקעה כללית בכל מערכת הכבישים, העירונית והבין־עירונית.

ובעיקר: על־ידי כך נגיע לצימצום בתאונות דרכים קטלניות בכבישי המדינה שאנו עדים להן מדי יום ביומו ובמיוחד בימי השבת המנוצלים לנסיעות מיותרות — לפיקניקים וטיולים על חשבון המדינה והכלל.

יוסף תמיר (הליכוד):
חב־הכנסת ורדיגר, והעשן מזיהום האוויר?

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
זה נוסף לכל מה שציינתי. אין ספק שהנושא של אי־כות הסביבה, שאתה כיושב־ראש הוועדה מודע לו, תופס מקום מכובד מאוד.

ידידיה בארי (הליכוד):
Last but not least.

משה ורטמן (המערך):
בייחוד זיהום האוויר בשבת.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
אדוני היושב־ראש, הצעתי תביא גם להגדלת מספר הנוסעים לעבודה תוך שימוש בתחבורה הציבורית, כנוהג ברבות מהמדינות המתוקנות אשר ידעו להנהיג קימוצים והשבתת רכב בימי ראשון ועוד יום נוסף בשבוע, כגון: בלגיה, הולנד, בריטניה ומדינות אחרות, בחרף אשתקד.

מנסיוננו מן השנה שעברה למדנו שהדיבורים, בפי מתנגדי השבתת הרכב, על עומס רב מדי שיוטל על התחבורה הציבורית בבת אחת, לא היה להם על מה להתבסס. להיפך, 5% של נוסעים שנוספו לתחבורה הציבורית שיפרו בכמה אחוזים את הכנסות הקואופרטיבים הציבוריים שגם הם מנצלים די והותר את קופת המדינה לכיסוי גרעונותיהם. וזהו שוב חסכון לא־מבוטל.

חברי הכנסת, השבתת התחבורה יומיים בשבוע תרגיל את אזרחי המדינה להשתמש בכלי רכב ציבוריים בדרך לעבודה ותחייב את משרד התחבורה לתשומת־לב רבה יותר לשיפורה של התחבורה הציבורית, הזקוקה לשיפורים רבים. בעשרים השנים האחרונות גדל ביקוש הציבור לתחבורה במידה רבה. אילו היינו מתייחסים במשך השנים ברצינות־יתר לנושא זה, אילו היינו משפרים את התחבורה הציבורית כהלכה — לא היינו מגיעים לאינפלאציה כזאת בכלי רכב פרטיים במדינה קטנה וענייה כמו ישראל.

אנו נתונים תמיד במתח ובמשטר חירום. עלינו מוטלת חובת החסכון בהוצאות בלתי־נדרשות במידה רבה יותר מאשר לעמים אחרים. אנו מבזבזים, ביודעין ובלא־אכפתיות מדהימה במשך שנים, חלק רב של ההכנסה הלאומית על רכב ובנזין, ללא צורך. בימים כאשר דורשים מכל אחד ואחד להדק את החגורה ולחיות חיי צימצום, יהיה זה מגוחך אם נתעלם מבעיות התחבורה הפרטית וניתן לעניינים להתנהל כמקודם.

בטוחני שאם תאומץ הצעתי על־ידי הממשלה ויי־קבעו יומיים בשבוע כשבתון לכלי רכב, ויום השבת כחובה, יהיה זה לברכה למדינה.

אדוני היושב־ראש, יום השבת, יום המנוחה של עם ישראל, חייב להיות יום של שבתון מוחלט. כמה כואב ודואב לבנו בראותנו את השבת נרמסת ומחוללת על־ידי מחלליה בנסיעה בשבת ללא שום צורך ותועלת. כל הנסיעות בשבת הן בניגוד לאינטרס הלאומי ולמשק הלאומי גם יחד, רובן תוך ביזבוז דלק בכמויות עצומות. הנסיעות בשבתות, בעיקר לטיולים, הן ארוכות ואין כל צורך בהן, ואם ברצינות בחסכון אנו רוצים — אנא נוכיח זאת במעשים ואל נתחמק. "המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, ניצל משיעבוד מלכויות ונותנים לו משאלות לבו".

המוני בית־ישראל בכל הדורות קיבלו את השבת על חומרותיה ותקנותיה כמתנה נאה וחביבה מבית גנזיו של הקדוש־ברוך־הוא וראוה שקולה כנגד כל המצוות שבתורה וכמקור עידוד בששת ימי המעשה. "שחורה אני ונאווה", נאמר בשיר השירים. "שחורה אני בכל ימות השבוע ונאווה אני בשבת". השבת היא עיקר ביהדות. בתפוצות ישראל היתה השבת המקשרת בין הנידחים והשומרת לבל ייטמעו בני עמנו בקרב העמים שבתוכם ישבו. בכל הדורות קידשו בני־ישראל את השם בשמירת השבת ומסרו נפשם עליה, החל מגזירת אנטיוכוס ואדריאנוס ועד ימינו אלה. השבת היהודית במהותה המקורית, יום אחד בשבוע קודש למנוח העמל, כבשה לבבות עמים ופשטה במרוצת הדורות בכל העולם כולו. וב־

עוד הם מכירים בטובה שהנחלנו להם יום מנוחה, הופ־כים אנו את השבת ליום חול.

השבתת הרכב ביום זה תסמל את הכרתנו בשלמות שבבריאה, כי בו כילה ה׳ את כל מלאכתו אשר עשה ובו שבת. כי זאת לדעת: אין קיומנו מובטח, חלילה, אם השבת תחולל בארץ הקודש.

חברי הכנסת, בידי הממשלה ובידיך, אדוני שר התח־בורה, לחולל מהפכה על־ידי קבלת חוק של השבתת רכב יומיים בשבוע — ביום שבת כחובה וביום אחר נוסף כבחירה — מהפכה אשר תביא הצלה לעם, למדינה ול־משק הלאומי המדולדל. בידי הממשלה הדבר, ומתוך שלא לשמה בא לשמה. ביטול הנסיעות ברכב בשבתות, אפילו שבעיני רבים רק מסיבת החסכון, שעל כך בוו־דאי אין ויכוח — יגרום לאמון הציבור שאמנם כל התי־כניות הכלכליות וקריאה לצימצומים והידוק החגורה הן רציניות.

אדוני היושב־ראש, הנני מציע איפוא שהכנסת תדון בנושא בשל המצב הכלכלי וצורך השעה, בשל הצורך בקימוצים, בחסכונות ומניעת ביזבוז, — על־ידי קבי־עת שני ימי שבתון בשבוע לכלי רכב: יום שבת כחובה והיום השני לפי רצון כל איש ואיש.

6. ההכרח בהשבתת הרכב יום אחד בשבוע

היו״ר ש. ז. אברמוב:

אנו עוברים להצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת זיידל: ההכרח בהשבתת הרכב יום אחד בשבוע. רשות הדיבור לחבר־הכנסת זיידל.

הלל זיידל (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מציע שנ־קיים דיון על שבתון הרכב יום אחד בשבוע. ברצוני לנמק את הצעתי.

מדינות ערב הטילו מצור על העולם כולו. האבטלה באירופה החפשית, בארצות־הברית ובדרום־אמריקה גו־ברת והולכת ומגיעה כבר לממדים מדאיגים ביותר. תע־שיות עוצמה שעוד תמול־שלשום היו מענקי הייצור בעו־לם נתונות עתה במשבר מעיק ורב־סכנות שתוצאותיו — חזות קודרת.

אזכיר לחברי הכנסת רק מה שפורסם לפני יומיים־שלושה, שנסיכות כווית קנתה 14% מן המניות של חב־רת ״מרצדס״. אני מציע שניתן את דעתנו על הטלת חרם על מכוניות מדגם ״מרצדס״. לא ייתכן שנשתוק בעת שמדינות ערב מנסות להשתלט על כלכלת המערב. ודאי שבמרוצת הזמן יטילו מדינות ערב חרם עלינו דרך החברות הכלכליות שיהיו בידיהן. אמנם הנושא הזה איננו קשור במישרין עם הדיון שנערך עתה בכנסת, אבל אני מרשה לעצמי לנצל את ההזדמנות הנוכחית ולהציע בחינת האפשרות של הטלת חרם נגדי על ידי תושבי ישראל ויהדות העולם.

כבוד היושב־ראש, מיליארד אזרחי העולם החפשי נתונים עתה בדאגה למקום עבודתם, להמשך הנעת גל־גלי תעשיית ארצם, להסעתם התקינה של ילדיהם לבתי־הספר, ליכולת ליישם תהליכים טכנולוגיים חיוניים ול־חימום בתיהם. כל זאת בשל תבערת הנפט שהציתוה ברחבי העולם קומץ נסיכי מדבר ערביים, אחוזי טירוף הפאן־ערביסם והכנעת עולם ומלואו למאווייהם השט־ניים של גריפת הרי זהב לקופותיהם ונתינת הזהב הש־חור במשורה לעולם כולו. כל זאת בשל השלטון הבלעדי של קומץ פיאודאלים מושחתים על שמונים אחוז של מ־קורות הנפט בעולם. כל זאת בשל הקשר הנתעב בין שליטים ערביים מנוונים, שבידיהם המעטות 45 מיל־יארד דולר, לבין רודני הקומוניסם העולמי, שוללי העו־לם החפשי ועויני ישראל ובטחונה; כל זאת בשל יחס סלחני ומגמות פיוס צבועות בקרב קברניטי העולם החפ־שי כלפי השייכים הערביים מטילי אימת השיתוק הכלל־עולמי והרעבת מיליונים. וכבר שאלו בישראל בנימת אזהרה מקפאת־דם: האם שוחרר העולם ממלחמת העו־לם השנייה, מתופת הנאציסם הארור, כדי להשתעבד לעניבת החנק של פייסל, יאמאני ונסיכות אבו־דאבי?

חברי הכנסת, במאמר שפורסם לאחרונה ב״יונייטד סטייטס ניוז אנד וורלד ריפורט״ נאמר בין היתר: ״וו־שינגטון אינה מאיימת, אך יש פקידים הרומזים כי אר־צות־הברית עלולה להיות נאלצת, לבסוף, לבחור בין הרס כלכלי לפעולה מזויינת. וזהו האות השקט אך רב־המשמעות הנשלח על־ידי ממשל פורד לשליטים ערביים החולשים על חלק גדול מן הנפט המצוי בעולם: אם משבר הנפט ייהפך לאסון בין־לאומי, אין להוציא מכלל חשבון התערבות צבאית אמריקאית כדי להבטיח את אספקת הנפט למדינות התעשייתיות של המערב.״ כמובן, אנו מקווים ששליטי הנפט יתפכחו ברגע האחרון משכ־רונם ולא יביאו את העולם לצעדי ייאוש. עד אז, עד לסילוק אימת הנפט, עלינו בישראל להיערך להנהגת שבתון רכב לעשרים־וארבע שעות בשבוע במטרה משו־לשת: א. לחסוך בדלק; ב. לחסוך במטבע־חוץ; ג. ל־שלב את ישראל בהפגנת מחאה ומאבק כלל־עולמי נגד סחטנותם שלוחת הרסן של רודני הנפט. כן ברצוני להד־גיש כי שבתון רכב של יממה אחת בשבוע עשוי להביא לחסכון של 8%—10% דלק, כלומר, לפי אומדן — חס־כון של 45,000 טון דלק. ערכו הכספי של חסכון זה בדלק עשוי להגיע כיום ל־150 מיליון לירות בשנה, ואף יותר. אם מוסיפים לכך חסכון עקיף בחלפים ובצמיגים בסך של 80—100 מיליון לירות לשנה, הרי לא נגזים אם נאמר שלפי אומדן אפשר לנקוב בחסכון של רבע מיל־יארד לירות לשנה. חסכון בממדים אלה אין לזלזל בו כלל וכלל, בייחוד שחלק הארי ממנו הוא במטבע חוץ, וניתן לתכננו בעיקר על ידי הרשויות המוסמכות הנוגעות בדבר — צי של 320 אלף מכוניות פרטיות הנמצאות עתה בישראל — לביצוע מירבי של שבתון הרכב לטובת הכלל, תוך מינימום של אי־נוחות לפרט. שבתון הרכב עשוי לצמצם בממוצע את היקף התנועה בשעור של 10%—12%, ובצימצום זה מצויה ברכה עקיפה, גם מבחינת הבטיחות בדרכים וגם מבחינות אקולוגיות אח־רות, כפי שהשמיע כאן בקריאה ביניים חבר־הכנסת יוסף תמיר. שבתון הרכב למכוניות פרטיות ייקבע אך ורק לפי רצון בעל הרכב ובחירתו החפשית.

יודע אני כי ההצעה להנהיג שבתון רכב ליום אחד השבוע היא הצעה שבמבט ראשון אינה נראית דווקה פופולרית ביותר, וכי בסופו של דבר גורמת היא אי־

נוחות מסויימת לפרט. אך בימים האחרונים אנו עדים דווקה לרוח של התנדבות, הבנה ונכונות מצד שכבות ציבור נרחבות לוויתורים על נוחות ורווחה מלאכותית.

סבורני ששבתון הרכב עשוי להביא תוצאות חיוביות במישור החסכון, יצירת הווי של ריסון וצימצום שהשלכותיו הרצויות יטביעו חותמן על תחומים חיוניים של חיינו הציבוריים והפרטיים. לכן אני מציע שמליאת הכנסת תקיים דיון בנושא זה.

7. הצורך בווזקיקת חוק להגבלת התנועה של כלי הרכב

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אנו עוברים להצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת מלמד: הצורך בחקיקת חוק להגבלת התנועה של כלי רכב. רשות הדיבור לחבר־הכנסת אבטבי.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, בשלהי שנת 1973 התקין שר התחבורה תקנות לשעת חירום להגבלת תנועה של כלי רכב לרגל שעת החירום והחרפת מצוקת הדלק בעולם ובישראל כדי לנהוג בצימצום בצריכת הדלק. התקנות האמורות קבעו הסדרים של שבתון רכב ליום אחד בשבוע. תקפן של תקנות אלה לא הוארך לאחר מכן והן בוטלו. אולם מסיבות שהיו קיימות בשעת התקנתן של התקנות הנ"ל המשיכו להתקיים במלוא חריפותן והלכו וגברו עם פרוץ המשבר הכלכלי הפוקד אותנו כיום.

ההחלטה להנהיג שבתון רכב בישראל לא התקבלה בשעתה לא רק מנימוקים פסיכולוגיים או מנימוקים של סולידאריות עם מדינה אחרת אלא גם מהצורך לצמצם את העומס על הכבישים, שעה שפיתוחם מפגר אחרי הצרכים, במיוחד עקב צימצום התקציב. עם פרוץ המלחמה הוקפאה למעשה כליל התפתחותה של רשת הכבישים בארץ. בארבע השנים האחרונות גדל צי הרכב בארץ ב־100,000 מכוניות. גם אחרי מלחמת יום הכיפורים התווספו כ־2,000 מכוניות חדשות לחודש. מה הפלא שהכבישים הולכים ונסתמים? אין שום סיכוי שבעתיד הקרוב ידביק פיתוח הכבישים את גידול צי המכוניות. על רקע זה לא נותר אלא לנקוט אמצעים מינהליים לוויסות התנועה בדרכים.

אדוני היושב־ראש, במצב החירום ובמצבנו הכלכלי, ולאור נקיטת האמצעים החריפים להידוק החגורה ולהגברת החסכון והצימצום בכל ענפי החיים, אין להעלות על הדעת שדווקה הדלק הנצרך במדינה, שהוא מצרך חיוני ראשוני ואחת הסיבות העיקריות למשבר, לא ייכלל בין המצרכים שיש לחסוך בהם. אמנם נכון שעם העלאת מחירי הדלק צימצמו בעלי הרכב את נסיעותיהם. אולם בסופו של דבר הרכב אינו האמצעי הנמדד בקנה־מידה כלכלי בלבד אלא גם בקנה־מידה פסיכולוגי. נסיעה במכונית פרטית היא לעתים הרגל שקשה לשנותו. עם עליית המחירים ירדה אמנם הצריכה ב־40%: היום כבר כותבים שצריכת הדלק ירדה ב־20% בלבד. הנסיון של השפעת מחיר הדלק על החסכון בארצות אחרות איננו מעודד. בארצות המערב לא הגיע החסכון לממדים משמעותיים. לעומת זאת בעת השבתת הרכב יום בשבוע התפרסמו ידיעות שלפיהן דובר על חסכון שנתי של 50,000 טון דלק שערכם הכספי מגיע ל־80 מיליון לירות לשנה. החסכון השנתי בחלפים וצמיגים מגיע לסכום נוסף של 60 מליון לירות לשנה. אם מוסיפים לכך גם חסכון עקיף של בלאי הכבישים, מגיע החסכון השנתי לכדי 150 מיליון לירות לשנה. וחסכון כזה אינו דבר של מה בכך, מה עוד שחלק ניכר הוא במטבע חוץ. כל החישובים הללו נכונים כשמדובר בהשבתת הרכב יום בשבוע. תארו לעצמכם מה גדול יהיה החסכון אם נהדק את החגורה עוד יותר ונשבית את הרכב יומיים בשבוע.

השלכה שנייה שיש להגבלת הרכב היא הצורך להילחם בראוותנות על כל סוגיה. הנסיעות בשבת אינן מיועדות לצרכי עסק והגברת הייצור אלא לשם בילוי חברתי ומשפחתי ותענוגות בלבד. מן הדין איפוא לקצין גם בתחום זה.

חבר־הכנסת מלמד הניח לא מכבר הצעת חוק פרטית להגבלת השימוש ברכב יומיים בשבוע. מטעמים הקשורים בקואליציה לא עלה בידו להביא אותה לדיון. אני תקווה ששר התחבורה יעודד הבאת הצעה דומה בהקדם ויחוקק חוק המחייב להשבית את הרכב יומיים בשבוע: יום שבתון אחד יהיה יום השבת, ויום נוסף בשבוע לפי בחירת בעל הרכב.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר התחבורה, לתשובה.

שר־התחבורה ג. יעקבי:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, באווירה אינטימית זו אנחנו יכולים באמת לברר את הדברים לגופם. נמצאים כאן שלושת המציעים, ועוד כמה חברי כנסת שמטעמי סולידאריות וקולגיאליות מגלים באמת יחס חברי שאני חייב לשבח אותו ולהציג אותו כמופת לעם בשעת חירום זו. אולי זה גם מייצג את החשיבות שחברי הכנסת מייחסים לשעת החירום, לחסכון בדלק ולצורך בחסכון במטבע זר במצב הנוכחי של המשק.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:

ולמה לא ציינת נוכחותו של שר הבריאות?

שר־התחבורה ג. יעקבי:

אני רוצה להעלות על נס את ידידי וחברי לממשלה, שר הבריאות, שכנראה רואה בנושא זה עניין הראוי לנוכחותו בכנסת.

רבותי, לאחרונה הוטל נטל כבד על הציבור, ואני מניח שחברי הכנסת רגישים לכך. עניין חשוב, כפי שצויין כאן בדי ן, הוא היקף הנסיעות עקב ייקור הדלק, ייקור הרכב, הפסקת יבוא רכב נוסעים פרטי לישראל וייקורם של החלקים.

לפני שנה, כאשר הוחלט להשבית את הרכב הפרטי יום אחד בשבוע לפי בחירה, נעשה הדבר גם מטעמי סולידאריות עם מדינה אחת לפחות שהנהיגה זאת בתחומיה, הולנד, מדינה ידידותית לישראל, שראינו לעצמנו חובה מדינית ומוסרית להביע את הסולידאריות שלנו אתה באותה שעה. ואני מסכים בהחלט עם חבר־הכנסת זיידל שגם עתה קיים מצב בין־לאומי המחייב רגישות מצד ישראל, וכן מתן ביטוי לעמדתה ודאגתה בתחום זה.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
מותר לנו להיות סולידאריים גם עם עצמנו.

שר־התחבורה ג. יעקבי:
אגיע לזה במהלך דברי.

הפטרו־דולר, המנסה להשתלט על משקן של מדי־נות המער'ב שמקיימות שוקי הון פתוחים, הוא בהחלט מקור לדאגה לא רק לישראל אלא בראש ובראשונה אולי לאותן דמוקראטיות, ועלינו להתריע על כך ולהגביר את הרגישות של דעת הקהל ושל הממשלים באותן מדי־נות לאפשרות שתהליך זה ילך ויגבר.

עקרונית, בנושא שהועלה על־ידי חברי הכנסת שה־ציגי את הצעותיהם כאן — אני סבור שיש לבחון את האפשרות להגביל את השימוש ברכב פרטי בישראל, גם משום עת החירום שאנחנו מצויים בה וגם נוכח האפ־שרות שהגבלה זו תקל את העומס בכבישים שפיתוחם אינו נעשה עתה בקצב מהיר על רקע המגבלות החרי־פות של התקציב, על רקע סדר העדיפויות הלאומי, וכן תאפשר חסכון מסויים בדלק ובמטבע זר. אולם עלינו לבחון נושא זה ככל האפשר מבלי לשבש את המהלך התקין של המשק ותוך הפרעה מעטה ככל האפשר לאורח החיים בישראל. לא מן־הנמנע שנזדקק בזמן הקרוב להג־בלה מסוג זה.

לצורך בחינת הנושא מיניתי לפני שבוע צוות מיוחד שיסיים את עבודתו עוד השבוע, כפי שאני מק־ווה, ואז אביא המלצותיו והמלצותי לדיון ולהחלטת הממשלה. אולם צדקו חברי הכנסת שאמרו שללא כל קשר עם כך, בטרם שאלה זו נדונה ומוכרעת, יש להמ־שיך ולעודד את השימוש בתחבורה הציבורית כאלטרנא־טיבה לתחבורה פרטית. ונוסף לכל הפעולות שכבר נעשו על־ידינו, ביניהן ריאורגאניזאציה בתחבורה הציבורית באזור תל־אביב והכנסת שיפורים בכל האוטובוסים שנכנסו לשימוש בשנתים האחרונות; הגבלת השימוש והנסיעה של הרכב הפרטי בנתיבים מסויימים בערים הגדולות; התקנים אוטומאטיים לכרטיסים באוטובוסים כדי להקל על קליטת הנוסעים. ואנו מתכוונים לפתוח בעוד שבועיים במיבצע להגברת השימוש בתחבורה הציבורית בישראל ושיפורים הן בתחום האדיבות והע־לאת רמת השירות והן בתחום הסדרי התנועה.

אני חולק על דבריו של חבר־הכנסת ורדיגר שאילו היינו משפרים את התחבורה הציבורית לא היינו מגי־עים לשימוש כה ניכר ברכב פרטי.

יוסף תמיר (הליכוד):
הוא לא אמר זאת. הוא אמר — — —

שר־התחבורה ג. יעקבי:
אני חולק על דבריו של חבר־הכנסת ורדיגר גם בניסוחם המתוקן על־ידי חבר־הכנסת תמיר. זו איננה ההוכחה העובדתית. בארצות אחרות שבהן יש בנוסף לתחבורה הציבורית המוטורית גם תחבורה רכבתית להי־סעה המונית, כגון שבדיה, אזור ניו־יורק ואזור לונדון, מספר כלי הרכב הפרטיים לנפש גדל והולך. וגם חלקם בנסיעות לעבודה גדל והולך בכל המדינות המפותחות, למרות קיומה של תחבורה ציבורית משוכללת, מגוונת ומסועפת יותר מאשר בישראל. עם זאת יש לציין כי נעשו שיפורים מרחיקי לכת בתחבורה הציבורית בישי־ראל בשנים האחרונות. חלקם מניתי. אנו מתכוונים להמשיך ולהגביר את השיפורים בתחבורה הציבורית וגם לעודד שיתוף מסויים ברכב נוסעים פרטי — נסיון שנע־שה בארצות־הברית ועולה בהצלחה, מה שקרוי Car Pooling, המאפשר לאנשים הגרים בקרבת מקום להש־תמש ברכב פרטי אחד למקום עבודה אחד.

הבעיות העומדות לפנינו בהקשר זה הן, בין השאר, שאצלנו אינה פועלת תחבורה ציבורית בשבת. כתוצאה מכך יש מגבלה באיסור השימוש ברכב פרטי בשבת. הגבלה שרירותית של רכב פרטי בשבת, בנוסף לאי־קיום תחבורה ציבורית, עומדת בסתירה לרצונו של רוב הציבור. ורצונו של רוב הציבור במדינה דמוקראטית יש לו משקל וחייב להיות לו משקל.

בימי חול הבעיה היא להביא למינימום של פגיעה במשק ובמהלכו התקין. עלינו להפעיל גם חוש מידה מסו־יים בהקשר זה, מבלי שאני שולל בכך את האפשרות של הגבלת השימוש בתחבורה הפרטית. נדמה לי שהנ־תונים שהושמעו כאן בקשר לחסכון הצפוי הם קצת גבוהים מדי מן האמת הריאלית. הנסיון הקודם שהיה לנו העיד על כך שהחסכון בדלק, אם מדובר ביום בחירה רצוני, הוא — 3—4 מיליון דולר לשנה, אם כי זה איננו החסכון היחיד. יש חסכון בהשקעה בתשתית, יש חסכון בתאונות ויש חסכון בחלפים ובהתבלות הרכב. לכן זה איננו החסכון היחיד. הסיבה לחסכון המצומצם בדלק היתה בכך שכל אדם בחר אותו יום שבו הוא ממעט בנסיעה. לכן פחתו ב־40, והיו ימים שבהם פחתו ב־2%—3%.

הצוות שמיניתי בוחן מערכת האפשרויות, יתרונו־תיהן וחסרונותיהן, מבחינה כלכלית וחברתית, ובין הש־אר אפשרות של הגבלות אזוריות, הגבלה מוכתבת, כלו־מר אדמיניסטראטיבית, הגבלה לפי בחירה, הגבלה רצו־נית, תוך חיוב של זמן מוגבל מסויים הכרחי בשבוע. כאשר צוות זה יסיים את עבודתו, ואני סבור שיעשה זאת עוד השבוע — — —

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
האם יש הצעה להשבית את הרכב בשבת?

שר־התחבורה ג. יעקבי:
אמרתי: הגבלה שרירותית בזמן. מובן שהדבר יכול לחול על יום שבת כמו על כל יום אחר. מאחר שהה־צעות טרם נתגבשו אינני רוצה להרחיק לכת בפירוש ההצעות שאנו שוקלים ברגע זה, באשר ההכרעה העקרו־נית אם להשבית רכב פרטי או לא — על רקע ההתייק־רות הכללית של הדלק והרכב, ועל רקע הנטל שהציבור נושא על עצמו בעקבות ההחלטות שקיבלנו לאחרונה — טרם נתקבלה. היא יכולה להתקבל אך ורק על־ידי הממשלה. וכאמור, אביא לפני הממשלה המלצותי בעניין זה בזמן הקרוב ביותר.

אין צורך, לפי מיטב שיפוטנו, בשום חקיקה נוספת. עניין זה, כפי שהיה בפעם הקודמת, נתון בידי שר התחבורה על־פי פקודת התעבורה, תקנות לשעת חירום.

אינני מתנגד להעביר את ההצעות לסדר־היום לוועדה המתאימה. אינני יודע אם זו ועדת הכספים או ועדת הכלכלה.

אהוד אולמרט (הליכוד):
ועדת הכלכלה.

שר־התחבורה ג. יעקבי:
אין לי שום התנגדות שההצעות תועברנה לוועדת הכלכלה של הכנסת או לכל ועדה אחרת שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
הצעה לחבר־הכנסת בועז מואב.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):
כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מציע לא לכלול את הצעותיהם של חברי־הכנסת ורדיגר ואבטבי בסדר־היום. אני רואה בהעלאת מחיר הדלק ל־2.80 לי־רות לליטר אמצעי קטלני דיו שיביא להגבלת השימוש ברכב פרטי. אני מתפלא שחברי־הכנסת ורדיגר ואבטבי מנסים לתפוס "טרמפ" כדי להשבית את התחבורה הפ־רטית בשבת לאחר שהצליחו להשבית את התחבורה הציבורית בשבת. הייתי מוכן לקבל את הצעתם אילו היו מוכנים להנהיג תחבורה ציבורית בשבת.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
לפנינו שתי הצעות, אצטרך להפריד בין שלוש הה־צעות לסדר היום. קודם אעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעתו לסדר היום של חבר־הכנסת זיידל לוועדה שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת. אני רואה שאין הצעה לא לכלול את הצעתו של חבר־הכנסת זיידל בסדר־היום.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את ההצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת ה. זיידל לוועדה שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
אנו עוברים עתה להצבעה עה ההצעה לסדר־היום של חבר הכנסת מלמד וההצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת אבטבי. אני חושב שאנחנו יכולים להצביע על שתיהן יחד. יש שתי הצעות לגבי ההצעות האלה: הא־חת, לא לכלול את שתיהן בסדר־היום של מליאת הכנ־סת ושל ועדה מוועדות הכנסת; השנייה, להעביר את שתי ההצע"ות לוועדה שתיקבע עלי־די ועדת הכנסת. אצביע על שתי ההצעות זו מול זו.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה לא לכלול את ההצעה של חבר־הכנסת א. מלמד וההצעה של חבר־הכנסת א אבטבי בסדר־היום של הכנסת	— 9
בעד ההצעה להעביר את ההצעה של חבר־הכנסת א. מלמד וההצעה של חבר־הכנסת א. אבטבי לוועדה שתי־קבע על־ידי ועדת הכנסת	— 6

ההצעה לא לכלול את ההצעה של חבר־הכנסת א. מלמד וההצעה של חבר־הכנסת א. אבטבי בסדר־היום של הכנסת נתקבלה.

8. זיהום אוויר חמור המסכן את בריאות התושבים בחיפה

היו"ר ש. ז. אברמוב:
אנו עובדים להצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת בארי: זיהום אוויר חמור המסכן את בריאות התושבים בחיפה. רשות־הדיבור לחבר־הכנסת בארי.

ידידיה בארי (הליכוד):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, המאפיין את המ־צב השורר בישראל בעניין איכות הסביבה הוא מעין פיצול אישיותה של המדינה: מצד אחד, מודעות לנושא שבא לידי ביטוי בחקיקה, מצד שני, היעצרות על סף הביצוע והאכיפה של הוראות החוקים האקולוגיים.

ניתן לקבוע ללא צל של פיקפוק שבישראל אין מח־סור בחוקים להגנת הסביבה ושהממשלה מצויידת במלוא הסמכויות החוקיות הדרושות כדי להבטיח איכות חיים נאותה. ברם, מסיבות שאמנה בהמשך הדברים, אין סמ־כויות אלה מופיעות די צרכן ואין האינטרס האקולוגי מיוצג במידת העוצמה הדרושה על־ידי הגורמים בממשל שהוסמכו לכך בחוק.

כבר בתקופת המאנדאט חוקקו הוראות חוק שבאו למנוע מטרדים אקולוגיים. לדוגמה אזכיר את פקודת החוק הפלילי, 1936, את פקודת בריאות העם, 1940, ואת פקו־דת הנזיקין האזרחיים, 1947. מדינת ישראל הוסיפה וה־עניקה הן לממשלה והן לרשויות המקומיות סמכויות במסגרת חוקים שונים. ואלה העיקריים שבהם: חוק מני־עת מפגעים, חוק התיכנון והבנייה, חוק המים, פקודת התעבורה, חוק רישוי עסקים, חוק לתיקון לפקודת העי־ריות. חוקים אלה מופרים בריש גלי, לעיני כל. אנו עדים לזיהום אוויר ממקורות ניידים וממקורות נייחים, ל־מטרדי רעש וריח, לזיהום מקורות מים, לחוסר נקיון ברשות הרבים, לעבירות על חוקי הבנייה ועוד.

יתר על כן, הממשלה הוסמכה לקבוע תקנים כדי לאכוף את החוקים האקולוגיים, אך ניתן לומר שגם במי־שור זה צולעים אנו — אם ננקוט לשון המעטה. עד עצם היום הזה טרם נקבעו תקנים לעניין תעשיות או לעניין מיקום וטיפוס של תחנות תידלוק, ואילו לעניין זיהום אוויר ורעש — לכל הדעות אין די בתקנים הק־יימים, ואף אלה הותקנו בחלקם רק עקב התערבותו של בית־המשפט העליון.

אדוני היושב־ראש, ראיתי לנכון להקדים דברים אלה אף־על־פי שגזלו דקות יקרות מן הזמן העומד לר־שותי, כי על רקעם יש לתאר ולנתח את נושא ההצעה לסדר־היום: החמרה בזיהום האוויר בחיפה. זה שנים שחיפה, אחת מערי החוף היפות בעולם, עיר הכרמל, על כל המשתמע מן התואר, היא העיר שהאוויר בה מזוהם ביותר בארץ. תוצאות הזיהום כבר ניכרות היטב בבריאות תושביה. עצם התופעה לא היתה ואינה שנויה במחלוקת; הוויכוח הנטוש סובב רק על שיעור הזיהום; האם כבר הגענו אל גבול הסכנה — אם לאו? ולמרבה הצער — בין זרועות שונות של הממשל, מי אמור לטפל בנושא: עיריית חיפה, לשכת הבריאות המחוזית או המשרד הרא־שי בירושלים? ברם, עובדה מצערת שאינה שנויה במח־לוקת היא שתהליך הזיהום של אוויר חיפה הולך וגובר,

ורק מעט מאוד נעשה כדי לעצרו. וכל זאת אף־על־פי שזה שנים קיימת, כאמור, מודעות לעצם הנושא.

מוקדי הזיהום העיקריים ידועים: תחנת־כוח המייצרת כ־500 מגוואט חשמל, כשהציוד מיושן, ארובות הפליטה נמוכות, למעשה — ללא מיתקנים שימנעו פליטת מזהמים אל האוויר הנגשם; בית־חרושת "נשר" המייצר כשלושת־רבעי מיליון טון מלט לשנה, באמצעות ארבעה כבשנים ששניים מהם מיושנים ועל גבי השניים האחרים הורכבו מסננים, בהתאם להוראות "צו אישי" שהוצא מכוח סעיף 8 לחוק למניעת מפגעים, בעקבות פסק־דין של בית־המשפט הגבוה לצדק — וזרך אגב יצויין כאן כי מידת היעילות של המסננים שנויה במחלוקת — בתי־הזיקוק, כימיקאלים ופוספאטים, וחיפה כימיקאלים, מפעלים פטרוכימיים ועוד שורה ארוכה של מפעלי תעשיה שכולם פולטים מזהמים. הוסף לכך את כלי הרכב המונעים על־ידי דיזל ובנזין והם נוסעים בעליות ובמורדות המאפיינים את חיפה, כלי־רכב שמספרם עלה בין 1962 ל־1972 בשיעור של 400%; מיתקני חימום, אפילו ביתיים — והרי לך הסבר לפשר העננים בעלי הגוון האדום המכסים חלקים משמי חיפה בשעות הבוקר; בעיני הדיוטות נראים הם כערפילי בוקר טבעיים, אך למעשה אינם אלא ריכוזי אדים, עשן וגאזים, מזיקים ורעלים; אבק שוקע, אבק מרחף, חומר חלקיקי, השחרה, פחמימנים, תחמוצות גפרית, חומצה גפריתית, תחמוצות חנקן וחומצות אחרות, חמרים קרצינוגניים, אירוסולים, פוספאטים, פלורידים ויניל־כלורין, כלורינים, כלורידים ועוד. חמרים אלה הנפלטים אל האוויר הבא במגע עם דרכי הנשימה ועם העור של תושבי חיפה, מן הנמנע שלא ישאירו עקבותיהם בבני־האדם. בסיכום בדיקות של מזהמי אוויר בעיר חיפה ובסביבתה לשנים 1968—1971, סיכום שנערך על־ידי המומחים אביתל, דונגי ושמש, צויין כי לגבי אבק שוקע "רוב הממוצעים השנתיים עולים על הסטאנדארט לאזור מגורים, ובאזור 'נשר' עולות הם גם על הסטאנדארט לאזור תעשיה, אם כי המקום מהווה אזור מגורים מובהק". והוא הדין לגבי אבק מרחף ולגבי השחרה: ברוב החודשים שבהם נערכו בדיקות עלו על הסטאנדארט הממוצע. לגבי מזהמים גאזיים נאמר כי "המצב באזור... עדיין אינו קריטי". זה היה בשנת 1971.

סקר שנערך בשנת 1971 על־ידי ד"ר אלכסנדר דונגי, ראש היחידה למניעת סכנות של זיהום אוויר וקרינה, ועל־ידי פרופסור אלברטו וקס, ראש המעבדה להנדסה סאניטארית בטכניון, גילה כי בתקופות מסויימות של השנה עוברים הממדים של זיהום האוויר את הסטאנדארטים שנקבעו על־ידי משרד הבריאות כגבול הסכנה.

ב"מסמך עבודה" שהוגש על־ידי פרופסור פראנץ מן הטכניון, ד"ר פאול ברנשטיין מלשכת הבריאות בחיפה, וד"ר מרקוביץ, מומחה למחלות אלרגיות בחיפה, לוועידה המדעית השלישית של החברה הישראלית לאקולוגיה, בראשית 1972, תחת הכותרת: "אסתמה, תמותה מגז אוויר וזיהום אוויר בחיפה", נסקרו השנים 1969 ו־1970 ונמצאו קווי דמיון בין חיפה לבין ערים כמו טוקיו וניו־אורלינס מבחינת התגובות האסתמאטיות לתופעות אקלימיות, בשים לב לריכוז המזהמים באוויר. בכל חודש ב־1970 עלה מספר מקרי האסתמה על אלה שב־חודש המקביל ב־1969 ובשנה כולה נסתכמה העלייה ב־10%.

ד"ר קיי ג'ונס, מומחה לבעיות זיהום, הנמצא כרגע בארץ לפי הזמנת השירות לשמירה על איכות הסביבה, טוען כי כיום חסרים נתונים מספיקים ומדוייקים להערכת היקפו של זיהום האוויר בחיפה, אך על־פי הערכה טרומית ניתן לקבוע כי קיים בחיפה עשפל — Smog בלועזית — מאותו סוג הקיים בלוס־אנג'לס.

בראשית 1971 קבע המומחה למניעת זיהום אוויר מלוס־אנג'לס, ד"ר צ'ייס, כי "תל־אביב גרועה מלוס־אנג'לס, וחיפה — מצחינה". הוא הדגיש בעיקר עשן נראה לעין הנפלט מכלי רכב ועשן בלתי־נראה לעין הנפלט מתעשיה. כן ביקר קשות אי־ביצוען של מדידות זיהום. ד"ר צ'ייס הדגיש את הצורך במהנדסים מיוחדים לענין זיהום אוויר מטעם לשכות הבריאות.

סקר שנערך לפני חודשיים מצביע על עלייה בריכוזי הזיהום ומעיד על סכנה במלוא מובן המלה.

עקומת המחלות באזור חיפה מעידה על עצמה: לא זו בלבד ששיעור התמותה באזור חיפה הוא מן הגבוהים בארץ — בשנים 1967—1970 היו 9 פטירות לכל 1,000 נפש לעומת ממוצע ארצי של 7.3 — אלא, כידוע, מחלות של דרכי הנשימה ומחלות אסתמאטיות רבות באזור חיפה לאין שיעור יותר מאשר במקומות אחרים בארץ. מ־1969 עד 1970 עלה השיעור של מקרי האסתמה ב־10% — 476 ל־527. תחלואת האסתמה בקרב תלמידים של בתי־ספר ותחלואה של סרטן הריאות בחיפה הן הגבוהות בארץ. 29 ילדים מכל 1,000 סובלים בחיפה מאסתמה לעומת 4 ילדים מכל 1,000 בירושלים. כן גורם הזיהום למחלות עיניים, לדלקות גרון ובעקיפין גם למחלות לב.

כאילו אין די בכל אלה, הרי שכונות מגורים נמצאות בסמוך למפעלי תעשיה מזהמים, ובשכונות אלו הסבל לא יתואר. מדובר בעיקר בשיכון עירוני שבמפרץ חיפה, בתל־חנן, בנשר, בבן־דור, בקריית־בנימין, בקריית־נחום, בקריית שטנד, ובעת האחרונה אף נתקבלו תלונות מקריית־חיים על ריחות וגאזים חריפים. ביום 5 בנובמבר 1974 חשו תלמידות בבית־הספר הדתי נוה־יוסף שבמזרח חיפה כי גרביהן "נאכלו", בנוסף על גירוי שחשו בעיניהן ובעורן. תלונה דומה נתקבלה ממרצה בטכניון, הגברת ד"ר פרץ.

אדוני השר, סיירתי בשיכון עירוני י' במפרץ חיפה ונוכחתי במו עיני כי טענת התושבים המתגוררים על־יד מפעל למוצרי מוזאיקה שהם אוכלים ונושמים אבק אינה תיאור פיוטי אלא מציאות מרה כמות שהיא.

ב־1961 קיבלה הכנסת חוק למניעת מפגעים. סעיף 4 שבחוק זה אוסר גרימת זיהום חזק או בלתי־סביר של האוויר. נאמר שם שזיהום אוויר פירושו: עשן, גאזים, אדים, אבק וכיוצא באלה. סעיף 5 לחוק הסמיך את שרי הפנים והבריאות, הממונים על ביצועו, להתקין תקנות ולקבוע תקנים לעניין שיעורם ומידתם של זיהום אוויר, רעש וריח חזקים ובלתי־סבירים. פעמיים היה צורך בהתערבותו של בית המשפט הגבוה לצדק כדי לאלץ את השרים להפעיל סמכותם זו. לענייננו חשובות התקנות למניעת פגעים שהוצאו ביום 12 בדצמבר 1972, כאחת־עשרה שנים מאז חוקק החוק. תקנות אלה אמנם קובעות שיעור מאקסימאלי של ריכוז מזהמים שונים באוויר — בלעז air anality standard — אך בכך לא סגי; כדי שאפשר יהיה להפעות אצבע מאשימה אל גורם פלוני ולהטיל עליו את

האחריות לכך שאיכות האוויר במקום מסויים אינה עומדת במבחן התקן — דרושים תקני פליטה, Emmission Standards אשר יקבעו מהו השיעור המאקסימאלי של מזהמים שגורם פלוני רשאי לפלוט, גורם נייח או נייד. אולם שרי הפנים והבריאות נמנעים, עד עצם היום הזה, מלהתקין תקני פליטה אלה, ורק בעקבות פסק־הדין של בית־המשפט הגבוה לצדק, בתיק 372/71, בעניין "נשר", הותקן ביום 30 בנובמבר 1972 תקן פליטה לגבי חומר חלקיקי בלבד. ואילו אין די במחד־לים אלה, הרי גם לגבי חומר חלקיקי אין הממשל עושה את המדידות הדרושות; החובה מועברת על שכם המפעלים המזהמים, ואלה, כמובן, אינם ממלאים אותה. ואם כבר נמצאים אזרחים הפונים אל לשכת הבריאות המחוזית בחיפה בבקשה למדוד את הזיהום הנפלט ממפעל פלוני — התשובה היא כי מחמת מח־סור בכוח־אדם, בציוד ובכסף אין הלשכה מסוגלת להיעתר לפנייה. אם כן, כבוד השר, מה הועילו חכ־מים בתקנתם? ואולי לא למותר לציין בהקשר זה שלשכת הבריאות המחוזית בחיפה טוענת כבר זה שנים שלשרותה אין עומדים הסכומים הדרושים לעריכת הב־דיקות הדרושות: ב־1973 דרשה 200,000 לירות וקיבלה 15,000 לירות.

ומה בדבר קביעת תקן למרחקי בטיחות מינימא־ליים בין מפעלי תעשיה לבין אזורי מגורים, בשים לב לגודל המפעלים ולמזהמים הנפלטים מהם? עד עצם היום הזה אין תקן המחייב את רשויות התיכנון באשר לאיתור תעשיות. קיימת הצעה שעובדה על־ידי פרופסור דונני, אך היא לא קיבלה עדיין תוקף חוקי מחייב. ומה בדבר מרחקי בטיחות בין תחנות תידלוק לבין אזורי מגורים? מונתה ועדה, בראשות דוד כוכב, לקביעת קריטריונים למיקום ולטיפוס של תחנות תיד־לוק. הוועדה סיימה את עבודתה זה כבר, אך הממ־שלה נמנעת מליתן להמלצות הוועדה תוקף חוקי מחייב.

אדוני היושב־ראש, כיצד ניתן להסביר גישה זו אל הנושא? ההסברים הקולעים ביותר ניתנו, לעניות דעתי, דווקא מפי עובדים בכירים במשרד הבריאות הפועלים בשטח. אומר מר אביחל, מהנדס התחבורה המחוזי, ביום 5 בספטמבר 1973: "הבעיה בעניין זי־הום האוויר היא שהנזק איננו מיידי. מכיוון שקיי־מות עוד בעיות בוועדות, אין משרד הבריאות מתפנה לטפל בבעיות שאינן אקוטיות. כזה הוא המצב בדרך כלל בישראל". ואילו ד"ר מזרחי, רופא נפת עכו, אמר במהלך ישיבה של ועדת זיהום האוויר בחיפה: "האי־תור הנוכחי של תעשיות נעשה באופן מקרי, ואם מפעל זה או אחר נמצא במקום נכון, אין זה מבוסס על תיכנון, אלא על מקריות גרידא". למעשה, אלו הן שתיים מתוך המחלות המאפיינות את החברה הישי־ראלית בכלל. משטרת ישראל מודה בפה מלא שאינה דואגת לאכיפת החוקים שנועדו להגן על הסביבה; המכוניות המעשנות ברחובות ובכבישים מעידות על עצמן.

נעלה מכל ספק שפיתוח תעשיה היה ונשאר אלמנט חיוני בכלכלת ישראל. אמת, צעדים למניעת מפגעים אקולוגיים, ממקורות נייחים או ניידים, כרוכים בהוצ־אות כספיות לא־מבוטלות; אך מי כמוך, אדוני השר, יודע מה גבוה מחירם הכלכלי של נזקי בריאות לאחר שנגרמו? מצד אחד — הצורך בריפוי ובאישפוז; מאידך גיסא — אבדן ימי עבודה וכוח עבודה. בדבריך בכנסת ביום 27 בינואר 1971, בתשובה על הצעות לסדר־היום של חברי־הכנסת יוסף תמיר, ד"ר סנה ז"ל ואורי אבנרי, נוכח הדין־וחשבון של ד"ר צ'ייס, חזרת והצהרת שאתה רואה את "הדאגה לבריאות סביבתית כראשונה במעלה מבחינת חשיבותה".

בדו"ח הסוכנות האמריקנית להגנת הסביבה נקבע כי הנזקים מזיהום אוויר גדולים פי שלושה מן הסכו־מים שיש להשקיע כדי למנעם.

חברי הבית, הגיע הזמן שבתחום זה, כמו בת־חומים אחרים, נתחיל להקדיש תשומת לב ואמצעים לתיכנון לטווח ארוך, למניעת נזקים כרוניים, ולא נסתפק בכיבוי שריפות.

אדוני היושב־ראש, אני מציע לקיים דיון במלי־את הכנסת, ואני מבקש סליחה על שהארכתי בדברי.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר הבריאות, לתשובה.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ההצעה לסדר־היום של חבר־הכנסת בארי נרשמה לפי הכותרת "זי־הום אוויר חמור המסכן את בריאות התושבים בחיפה", ואני אתייחס להצעה בלבד. כי בהרצאתו המקיפה של חבר־הכנסת בארי העסיק אותנו בשורה של בעיות ארציות, שייתכן מאוד שיש מקום לדון בהן בוועדה. לא אתייחס לכל העובדות — המדוייקות פחות או המ־דייקות יותר; ולכל הציטאטות — שלמות פחות או שלמות יותר; ולכל ההשוואות ששמענו כאן — בחלקן מוגזמות ובחלקן לא כל־כך מוגזמות.

לצערי הרב, התקרית של זיהום האוויר שאירעה, אם אינני טועה, ב־5 בנובמבר 1974, בבית־מדרש למו־רות של זרם החינוך העצמאי במורדות נווה־שאנן בחיפה, לא הובאה לידיעת לשכת הבריאות המחוזית בזמן המתאים, בזמן הקרוב ביותר לתקרית, כדי שנוכל בו במקום לקבוע בוודאות את סיבותיה. ובכל זאת, לאחר התחקירים שנעשו במקום הייתי רוצה לשאול את השאלה: מה התרחש בחיפה מבחינת זיהום האוויר ב־5 בנובמבר 1974?

מסתבר שמשב־רוח גרר ענן עשן שחור. התלמידות במדרשה בנווה־שאנן הרגישו ריח חריף והתלוננו על צריבות בעור. כשהתפזר הענן הסתבר שבכמה זוגות גרביים נוצרו חורים קטנים. קרוב לוודאי שתקרית זו מקורה בארובה של תחנת הכוח המרוחקת רק כאלף מטרים מבית־המדרש. פליטה קצרה של עשן שחור מעורב בדו־תחמוצת גפרית נגררה על־ידי הרוח שנש־בה באותן דקות מכיוון צפון — תופעה נדירה בעונה זו באותו אזור. באותו יום היתה הלחות גבוהה, ודו־תחמוצת הגפרית בתרכובת של טיפות המים יצרה טי־פות של חומצה גפריתנית. חומצה זו היא שגרמה לתופעות שעליהן אנו מדברים היום.

מקרים מהסוג המתואר עשויים לקרות בכל מקום שבו מצויה תעשיה, גם אם מקפידים על כל כללי מניעת זיהום האוויר, כשנוצר צירוף מקרי של נסיבות. לפי אינפורמאציה שקיבלנו מלשכת הבריאות בחיפה לא נמסר ללשכה שום מידע על מאורע דומה שנים רבות לפני התאריך הנ"ל, וגם, כמובן, אחרי התאריך הנזכר.

חברי הכנסת, ברצוני לומר מלים מספר על איכות

האוויר בחיפה. חיפה היא כידוע עיר תעשייתית. קיימים בה כמה מוקדים בולטים להצטברות מרכיבי זיהום. אפשר למנות את מפעל "נשר", בתי־הזיקוק, תעשיות הדשנים והחמרים הכימיים, מפעל הפוספאטים ועוד. מיקומה הגיאוגראפי, המבנה הטופוגרפי והנתונים האקלימיים של העיר חברו יחדיו כגורמים היוצרים תנאים מתאימים לאפשרות הצטברותם של מרכיבי זיהום באוויר. לדוגמה, אזור התעשיה נמצא במישור והעיר במעלה ההר. אמנם מבחינת כיווני הרוח ממוקמת התעשיה באזור מתאים, אבל כאשר נושבת רוח מצפון או ממזרח — וזו תופעה נדירה — מגיע זיהום האוויר לחלקים ניכרים של העיר.

לפי נתונים שאוספת לשכת הבריאות בחיפה מאז 1964 ברור שיש זיהום אוויר חזותי ימים רבים בשנה. בחלקים שונים בעיר נמדד אבק שוקע בכמויות העולות בהרבה על המקובל והרצוי. זה ארבע שנים שאנו בודקים בצורה שיטתית, אם כי חלקית בלבד, גם דו־תחמוצת גפריתנית, דו־תחמוצת חנקנית, אבק מרחף וכו'.

לכן כל הציטאטות וההשוואות עם דו"חות של מומחים שהביא חבר־הכנסת בארי עלולות, לצערי הרב, להטעות את הציבור.

ידידיה בארי (הליכוד):
חלק גדול של הדו"ח מתייחס לחיפה.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:
אתייחס לדו"חות. אני מתייחס להשוואה בין תל־אביב ללוס־אנג'לס. יש בהשוואות אלה כל־כך הרבה הגזמה שאסור להביא אותן, גם כאשר איזה מומחה או־מר אותן. כאשר נעשתה השוואה בין תל־אביב ולוס־אנג'לס היה המדובר רק על יציאת עשן.

(חבר־הכנסת י. בארי קורא קריאת־ביניים)

חבר־הכנסת בארי, אין לי טענה אליך. אבל הציבור מקבל את הדברים כך שאצלנו המצב גרוע יותר מאשר בלוס־אנג'לס.

ידידיה בארי (הליכוד):
ציטטתי מה שכבודו אמר ב־1971.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:
אהיה אחרון האנשים לסתור ציטאטה של דברי. בוודאי אמרתי דברים נכונים. מה שאני אומר היום, ואתה תצטט בדיון אחר בעוד חודשים מספר, גם כן נכון.

עלי להדגיש שעדיין אין בידינו נתונים על תרומתו של כל אחד מהמזהמים. אנו משוכנעים שרכב ממונע אף הוא תורם רבות לזיהום. וכן תורמים לזיהום גורמים כמו הסקה ביתית. זיהוי מרכיבי המזהמים הוא מבצע קשה ומסובך. אנו עוסקים בסוגיה זו ומקווים שנצליח להגיע למסקנות מעשיות, אם כי לא בעתיד הקרוב. משרד הבריאות מודע לעובדה שמערכת הבקרה הקיימת כיום באזור חיפה איננה מספיקה. והסיבות הן אותן סיבות שציטטת, ואני חוזר עליהן: מחסור בכוח־אדם, מחסור בתקציבים. גם כאשר אתה רוצה לתת עדיפות גבוהה, יש סולם עדיפויות כללי, ובו יש עדיפות גבוהה גם לעניין זיהום האוויר. הצענו תכניות פעולה רבות, אך בגלל המחסור הקבוע במשאבים ובכוח־אדם הצלחנו לממשן רק באופן חלקי. יש להדגיש שמדובר בציוד שמחירו יק"ר וגם העלות השוטפת של הפעלתו יקרה.

אנו מטפלים כמיטב יכלתנו בכל תלונה המגיעה מאותם מוקדים שדיברת עליהם, חבר הכנסת בארי. ידוע לכנסת הצו שהוציאו שר הבריאות ושר המסחר והתעשיה, הצו שחייב את מפעל המלט "נשר" להתקין מערכת קולטי אבק. שניים מקולטי־האבק כבר הופעלו והפעלת השאר נמצאת בשלב ביצוע מתקדם. לפי אינפורמאציה שבידינו השקיע מפעל "נשר" עד עכשיו, כתוצאה מהצו שהוצאנו, כשבעה מיליון לירות בהתקנת מערכת קולטי־אבק, והוא יוציא עוד מיליונים רבים נוספים להשלמת המערכת.

בסיכום: קיים זיהום אוויר בעיר חיפה, אם כי ממדיו כיום אינם מדאיגים כל־כך כפי שמצטייר לעתים מכתבות ופירסומים שונים. עם זאת, אנחנו חרדים לאיכות האוויר ובוודאי יחולו בכך שיפורים כשתמומש ההרחבה הגדולה המתוכננת בתעשיה באזור. מדובר הן במפעלים חדשים והן בהרחבת מפעלים קיימים, העלולים להכביד מאוד. לשכת משרד הבריאות בחיפה נוקטת כל האמצעים כדי להבטיח שהפיתוח התעשייתי יכלול משלבי התיכנון הראשונים והמוקדמים את כל האמצעים הטכניים הקיימים למניעת פליטת מזהמים לאוויר. דרוש לנו בנושא זה שיתוף פעולה מלא מצד כל גורמי הפיתוח, ואנחנו מקווים שנמצא שפה משותפת אתם.

חבר־הכנסת בארי, אני מבין שכאשר מביאים הצעה מסוג זה, ואתה באמת הרחבת את היריעה, צריך לבקש את כל הגורמים האחראים למה שנקרא הנושא האקולוגי. הייתי מעריך עוד יותר את הופעתך לו ניסית גם לאזן את דברי הביקורת שלך ולציין את פעילותו של משרד הבריאות. התחלנו במדידות בחיפה ב־1964. הרי אתה עצמך ציטטת דברי מומחים של משרד הבריאות, ולא היית יכול לצטט אותם אילמלא השקענו בזה הרבה מאוד עבודה. ציטטת דו"ח על מדידות מזוהמי אוויר בחיפה שפירסמנו ב־1972 על השנים 1968—1971. בלי מדידות אי־אפשר היה להגיע למסקנות. אני רוצה להסב את תשומת־הלב לדו"ח מנובמבר 1974 על מדידות מזהמים על־ידי חברת החשמל, בפיקוח שלנו.

יוסף תמיר (הליכוד):
לאחר הייעוץ של המומחה פרופסור ספון לגבי תחנת רדינג אין לי שום אמון בממצאים שחברת החשמל מפרסמת לצרכי הצדקת פעילותה. אני אומר לך זאת במלוא האחריות.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:
אינני יכול להתערב בזה, אתה יכול להתייחס באמון או באי־אמון לדו"ח. אני מודיע שהמדידות עוברות גם ביקורת שלנו. אני מפנה תשומת־לבו של חבר־הכנסת בארי לדו"ח שפורסם על מדידות ב־1972—1973, מדידות חצי שנתיות לגבי גפרית דו־חמצנית, כיווני רוח, מהירות הרוח במרכז ובשכונות העיר.

יוסף תמיר (הליכוד):
הייתי מבקש שהמדידות ייעשו על־ידי משרד הבריאות ולא על־ידי חברת חשמל.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:
יש גם מדידות של משרד הבריאות. פעילותנו בעניין זה רבה, והיא מוגבלת משום שהאמצעים מוגבלים.

אני רוצה להפנות את תשומת־לב הכנסת לעובדה שנמצאת בשלבי הגשמה מתקדמים מאוד התכנית של

משרד הבריאות להקמת מכון לחקר מפגעי בריאות סביבתיים מטעם משרד הבריאות ואוניברסיטת תל־אביב. זוהי תכנית המתבססת על הגרעין הקיים של היחידה למניעת זיהום אוויר וקרינה, שבראשה עומד פרופסור דונגי, ויש לה פוטנציאל אנושי טוב מאוד. ביחידה עובדים עכשיו קרוב ל־30 מדענים ועובדים אחרים. המכון שאנחנו עומדים עכשיו להקים, יהיו לו שלושה אגפים: חקר זיהום אוויר ותעשיה, חקר קרינות ורעש ופעולות שדה. המכון ישוכן בקומה השביעית של האוניברסיטה בתל אביב. הבנייה מתקדמת יפה, ואם הקבלנים יעמדו בהתחייבויות תסתיים הבנייה במאי 1975. המכון יופעל במלוא התמיכה התקציבית של משרד הבריאות, והוא יעסיק בשלב האחרון כ־120 אנשי מדע.

אני חושב שהיזמה הזאת מטעם משרד הבריאות היא אולי אחת היזמות הגדולות שלנו בתחום זה ואחת התרומות הגדולות לפיתוח הנושא בעתיד, והייתי רוצה שהכנסת תקח זאת לתשומת לבה.

אדוני היושב־ראש, אני מציע שהנושא שהעלה חבר־הכנסת בארי יועבר לוועדת השרותים הציבוריים של הכנסת.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חבר־הכנסת בארי, אתה מסכים להעברת הנושא לוועדה?

יהודיה בארי (הליכוד):

אני מסכים להעברה לוועדה. ב־1971 הציעו להעביר את הנושא לוועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת השירותים הציבוריים. מכיוון ששתי הוועדות נוגעות בנושא, אני חושב שזה יכול להיות פתרון טוב גם הפעם.

שר־הבריאות ו. שם־טוב:

אין מצדי התנגדות לכך.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

לפנינו הצעה אחת: להעביר את הנושא שהעלה חבר־הכנסת בארי לוועדה, שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת. אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדה שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חברי הכנסת, הישיבה הבאה ביום שני, בשעה ארבע, ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 15.47

נספחות

א. סדר־היום לישיבות קי"ד—קט"ז

א. שאילתות ותשובות.

ב. חוק מס שבח מקרקעין (תיקון מס' 6), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ג. חוק מס שירותים (מוסדות בנקאיים וחברות ביטוח) (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ד. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 22), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ה. חוק להארכת תוקף של תקנות־שעת־חירום (החזקת תעודת זהות והצגתה), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ו. הוק המועצה לצמחי נוי (ייצור ושיווק), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ז. סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו — תשובת השר.

ח. חוק נכי המלחמה בנאצים (תיקון מס' 7), תשל"ה—1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).

ט. חוק אכיפת פסקי חוץ (תיקון), תשל"ה—1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).

י. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 7), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

יא. חוק פסיקת ריבית (תיקון), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

יב. החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות־שעת־חירום (יציאה לחוץ־לארץ), תש"ח—1948.

יג. הצעות לסדר־היום.

יד. הצעות חוק של חברי כנסת.

טו. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 15), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

טז. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 3), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

יז. חוק לתיקון פקדת הראיות (מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

יח. חוק כפיית קיום פסקי דין, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).

יט. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 5), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.

כ. הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה — דיון.

כא. סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו — תשובת השר.

כב. המצב בבתי המשפט — תשובת השר.

כג. חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — הצעת הצעת קבוצת חברי כנסת.

כד. חוק לשכת עורכי הדין (תיקון מס' 9), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

כה. הצעות סיעות הליכוד וחזית דתית תורתית שלא יחול דין רציפות על הצעות־חוק אלו:

1. חוק האיגוד השיתופי, תשל"ב—1971;
2. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 18), תשל"ג—1972.

כו. חוק השמות (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

כז. חוק להארכת תקפן של תקנות־שעת־חירום (הארכת מועדים — הוראות נוספות, תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

כח. חוק למניעת הונאה בכשרות, תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

כט. חוק הנאמנות, תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ל. התערבות שר הפנים בעניין הרכבת הנהלות ברשויות המקומיות — דיון.

לא. העלאת מחירי התחבורה הציבורית — תשובת השר.

לב. מצב התחבורה הציבורית בתקופת חירום — תשובת השר.

לג. שביתת הרעב של שלושת פעילי העלייה מבוסקבה: רובין, אשבל וגאלאצקי — דיון.

לד. עליית יהודים מארצות המערב וקליטתם — דיון.

לה. תשלום הפסדי חברת "ורד" על־ידי הממשלה — דיון.

לו. פיזור האוכלוסיה בארץ — דיון.

לז. תיכנון המים בישראל ובעיות השימוש בהם — דיון.

לח. בעיית העובדים היומיים — דיון.

לט. חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 16), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

מ. חוק הרשויות המקומיות (ייעוץ משפטי), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

מא. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 6), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

מב. חוק לתיקון פקודת הידיעות הטלגראפיות לעתונות, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).

מג. חוק בנק הדואר (תיקון מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

מד. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תש"ל—1970 (קריאה ראשונה).

מה. חוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית — הסוכנות היהודית לארץ־ישראל (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

מו. חוק לתיקון דיני העונשין (משחקים אסורים, הגרלות והימורים) (תיקון), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

מז. חוק רואי חשבון (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

מח. חוק שיפוט בענייני התרת נישואים (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).

מט. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).

נ. חוק לתיקון פקודת הבנקאות (מס' 10), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נא. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נב. חוק התביעות של קרבנות השואה (הסדר הטיפול) (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נג. חוק לתיקון פקודת הטלגראף האלחוטי, תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).

נד. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 4), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נה. חוק בית הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א—1971 (קריאה ראשונה).

נו. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) (תיקון), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נז. חוק להארכת תוקף של תקנות־שעת־חירום (הגבלת התנועה של כלי רכב), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.

ב. הצעות לסדר־היום לישיבות קי"ד—קט"ז

203. **ע. נוף** (הליכוד): נטישת הר גריזים על־ידי שומרונים בשל התנכלות מצד עיריית שכם.

204—207. התקפת דמים של מרצחים ערביים על הכפר הצ'רקסי ריחניה — הצעות חברי־הכנסת ב. מואב, א. מלמד, א. כץ, ג'. מועדי.

208. **ג. כהן** (הליכוד): שינויים בתכנית הלימודים בנושאי הוראת ציונות, יהדות והסיכסוך הישראלי—ערבי.

209. **מ. הכהן** (המערך): החינוך בישראל כגורם מפריד בין חלקי העם.

210. **ג'. מועדי** (המערך): שינוי השיטה בקבלת סטודנטים ערביים לאוניברסיטאות בארץ.

211. **ז' אמיר** (המערך): המצב החמור בשירותי ההזנה בבתי־הספר ובמוסדות החינוך בארץ.

212. **י. שריד** (המערך): ניתוקם של תושבי ערי הפיתוח הרחוקות בעקבות עליית מחירי התחבורה.

213. **ע. נוף** (הליכוד): ההטבות המיוחדות לעובדי בנק ישראל.

214. **א. ורדיגר** (חזית דתית תורתית): הנהגת חסכון בדלק על־ידי קביעת שני ימי שבתון בשבוע, ובהם שבת כיום חובה.

215. **ח. זיידל** (המפלגה הליברלית העצמאית): ההכרח בהשבתת הרכב יום אחד בשבוע.

216. **א. מלמד** (חזית דתית לאומית): הצורך בחקיקת חוק להגבלת התנועה של כלי הרכב.

217. **י. בארי** (הליכוד): זיהום אוויר חמור המסכן את בריאות התושבים בחיפה.

ג. החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות־שעת־חירום (יציאה לחוץ־לארץ), תש"ח—1948

בהתאם לסעיף 5 לחוק לתיקון תקנות־שעת־חירום (יציאה לחוץ־לארץ), תשכ"א—1961, מאשרת הכנסת את החלטת שר הבטחון להאריך את תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות־שעת־חירום (יציאה לחוץ־לארץ), תש"ח—1948, לשנה נוספת, החל ביום י"ז בטבת תשל"ה (31 בדצמבר 1974) עד יום כ"ז בטבת תשל"ו (31 בדצמבר 1975).

ד. הצעת חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון להשוואת הגימלאות), תשל"ד—1974

(הוגשה על־ידי חברי־הכנסת א. לבנבראון)

1. **בסעיף 4:**

בסעיף 4 לחוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז—1957 (להלן — "החוק העיקרי"), במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ב) התגמול ישולם מיום ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948)".

2. בסעיף 4, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ג) על אף האמור בסעיפים קטנים (א) ו־(ב), הסך־הכל של תגמול חודשי לא יהיה פחות מאשר התגמול החודשי שהיה זכאי לו לקבל מן הרפובליקה הפדראלית של גרמניה אילולא הנאמר בסעיף 1 של חוק זה (החוק העיקרי)".

3. בתקנות נכי רדיפות הנאצים (בקשה לתגמול), תשי"ז—1957 בסעיף 2(א), בסופו, יבוא: "הצגת אישור כזה תיראה כראיה מספקת לזכות קבלת המגיע לתובע ולא יידרשו מסמכים נוספים בנדון."

דברי הסבר

בסעיף 1 של חוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז—1957, נאמר: "'נכה' — אדם שלקה בנכות מחמת מחלה, החמרת מחלה או חבלה, ואשר אילולא הנאמר בהסכם בין מדינת ישראל לבין הרפובליקה הפדראלית של גרמניה מיום כ' באלול תשי"ב (10 בספטמבר 1952) ובמכתב מס' 1א שבו, היה זכאי בגלל נכותו לתגמול, קיצבה או פיצוי אחר מאת הרפובליקה הפדראלית של גרמניה".

בהקדמה להסכם הנ"ל בין מדינת ישראל והרפובליקה הפדראלית של גרמניה נאמר בין היתר:

"היות ומדינת ישראל לקחה על עצמה את העול לשקם במדינתה כל כך הרבה פליטים יהודיים מגרמניה ומהשטחים שהיו תחת כיבוש גרמני ונשארו נעקרים (ממולדתם) ובמצוקה, יש למדינת ישראל הזכות לקבל מהרפובליקה הפדראלית של גרמניה פיצוי כולל כתמורה להוצאות שיקומם של פליטים אלה".

על־פי המכתב מס' 1א, שהוא חלק בלתי־נפרד של ההסכם הנ"ל, קיבלה ממשלת ישראל על עצמה, תמורת תשלום גלובאלי של 3 מיליארד מארקים גרמניים של "השילומים", את החובה לדאוג לפיצוי ולתגמול של נכי רדיפות הנאצים, תושבי ישראל ואזרחיה, שאינם שייכים ל"חוק התרבות הגרמנית ושפת האם שלהם אינה גרמנית".

מכאן שחלק מנכי רדיפות הנאצים, כלומר אלה השייכים ל"חוג התרבות הגרמנית ושפת האם שלהם גרמנית" (עולי גרמניה), זכאים להגיש תביעותיהם לפיצויים ותגמולים לשלטונות הרפובליקה הפדראלית של גרמניה במישרין, ואכן אלפי אזרחי ישראל גם מקבלים את פיצוייהם ותגמוליהם משם. אולם אחרים, הנכים שבשבילם קיבלה ממשלת ישראל סכום גלובאלי, והיא התחייבה תמורתו לדאוג להם, כפופים לחוק העיקרי.

גם אחרי התיקונים שהוכנסו לחוק העיקרי בשנת 1969 מקופחים הנכים הללו בצורה משוועת לעומת אלה המקבלים את תגמוליהם מגרמניה המערבית במישרין.

לדוגמה: על־פי החוק העיקרי, סעיף 4(א), מסתכם התמגול החודשי לנכה בעל נכות של 25% (תגמול יסודי בתוספת של תוספת יוקר) ב־66.12 ל"י ואילו חברו לגורל המקבל את התגמול מגרמניה הפדראלית מקבל 209 מארקים גרמניים, שהם כ־300 ל"י. נכה בעל אחוז נכות של 100% מקבל מממשלת ישראל תגמול חודשי של 264.46 ל"י ואילו זה המקבל את התגמול מגרמניה הפדראלית מקבל 363 מארקים, שהם כ־800 ל"י.

כן מקופח הנכה המקבל את התגמולים משלטונות ישראל בעניין תחולת התשלום, כלומר בתשלום החד־פעמי הרטרואקטיבי. בו בזמן שבגרמניה המערבית נקבע לתחולת הזכות לפיצויים ולתגמולים התאריך 8 במאי 1945 (סוף השלטון הנאצי), נקבעת לגבי הנכה המקבל את תגמוליו על־פי החוק העיקרי תחולת התגמול לתאריך 1 באפריל 1954. הדבר מתבטא בהפרש של התשלום החד־פעמי בסך של מ־20,000 ל"י ומעלה לרעת הנכה המקבל את תגמוליו משלטונות ישראל.

בסעיף 2(א) של התקנות שפירסם שר האוצר על־פי סמכויותיו בחוק העיקרי נאמר:

"לבקשה יצורף אישור רשמי מאת שלטונות הרפובליקה הפדראלית של גרמניה כי לתובע אושרו פיצויים עקב שלילת חירותו של התובע בתקופה שבין ג' בשבט תרצ"ג 3 בינואר 1933 ובין כ"ה באייר תש"ה (8 במאי 1945)".

אולם למעשה דורשת הרשות המוסמכת הישראלית (לאישור הבקשות) מן הנכים עוד ועוד מסמכים ועדויות, במקרים רבים גם כאלה אשר בגלל תנאי הרדיפות ובגלל הזמן הארוך שעבר אי־אפשר, או קשה מאוד, להשיגם. דרישה זו מצד הרשות המוסמכת גורמת התרוצצות רבה וסבל נוסף לאנשים שסבלו כה הרבה מיד מעניהם הנאציים. לא מעטים אפילו נפטרו טרם זכו בתגמולים שהיו זכאים להם ואשר יכלו להקל על חייהם. המדובר בהצגת תעודות מחוץ־לארץ ומתקופות עברו, והכל אחרי שנכים אלה כבר אושרו אחרי בדיקות מסמכים על־ידי שלטונות הפיצויים שב־גרמניה המערבית. יוצא איפוא שגם בעניין זה מקופחים הנכים הזכאים לקבלת תגמוליהם משלטונות ישראליים לעומת חבריהם לגורל המקבלים את המגיע להם מגרמניה הפדראלית, שם מסתפקים במובן באישור מצדם. עובדה היא שלמעלה מ־20,000 נכים כאלה עדיין ממתינים ומתרוצצים וטרם אושר המגיע להם.

התיקון המוצע בא לתקן את העיוותים הנ"ל. מוצע שיהיה אשר יהיה החישוב לשיעור התגמול החודשי על־פי סעיף 4(א) של החוק העיקרי, לא יהיה פחות מן התגמול שהנכה היה מקבל אילולא הסכם השילומים שמקבל חברו לגורל השייך ל"חוג התרבות הגרמנית" — גם הוא אזרח ישראל המקבל אותו במישרין משלטונות הפיצויים ברפובליקה הפדראלית של גרמניה.

כן מוצע לתקן את הסעיף 4(ב) ולהקדים בכך את תחולת התגמולים לתאריך הקמת מדינת ישראל. כך יתוקן, לפחות באופן חלקי, העוול בעניין התשלום החד־פעמי הרטרואקטיבי, והוא יושווה, לפחות בקירוב, לזה שזכאים, וקיבלו, הנכים המקבלים את תגמוליהם מגרמניה הפדראלית במישרין.

עם זאת מוצע לתקן את תקנות נכי רדיפות הנאצים (בקשה לתגמול), תשי"ז—1957, ששר האוצר פירסם בקשר לביצוע החוק העיקרי. התיקון בא למנוע מן הנכים התובעים תגמולים על־פי החוק העיקרי הטרדה מיותרת, לאחר שכבר קיבלו את האישורים הנחוצים משלטונות הפיצויים בגרמניה הפדראלית, גם זה בדרך כלל אחרי התרוצצות רבה, ואשר משמשים יסוד להוכחת הזכות לקבל את התגמולים.

ה. הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 6), תשל"ד—1974

(הוגשה על־ידי חבר־הכנסת ז. שובל)

1. אחרי סעיף 56 לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), תשכ"ט—1969, יבוא:

"56א. לא יהיה מועמד לכנסת מי שחוייב בפסק דין סופי על עבירה לפי חוק דיני העונשין (בט־חון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים), תשי"ז—1957, תוך עשר שנים שקדמו ליום הגשת רשימת המועמדים הכוללת את שמו, והוטל עליו עונש מאסר — והוא נשא את ענשו לפני אותו יום".

דברי הסבר

בניגוד למצב הקיים לגבי הבחירות לרשויות המ־קומיות, אין למעשה כל הגבלה על מועמדותם של אנ־שים לכנסת — פרט לענייני גיל, אזרחות, תפקיד וכו'. בבחירות האחרונות היה אחד המועמדים אדם שנדון על עבירה בטחונית חמורה; אילו נבחר, היה תופס את מקומו על ספסלי הכנסת. החוק המוצע בא למנוע אפשרות לאדם שסיכן בעבר ביודעין את בטחון המ־דינה, והעלול לסכנו גם בעתיד, להיכלל בין נבחרי העם.

ו. הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 5)

(הוגשה על־ידי חברות־הכנסת ש. ארבלי־אלמוזלינו ומ. גז)

1. **הוספת סעיף 7א**

אחרי סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת [1], יבוא:

"7א. פסילה

מי שמרצה עונש מאסר על עבירה לפי הפרק השני, השלישי או הרביעי לחוק דיני העונשין (בט־חון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים), ונשי"ז—1957 [2], פסול מלהיות מועמד לכנסת".

דברי הסבר

החוק הקיים אמנם מונע מבעלי תפקידים מכובדים ביותר כגון: נשיא המדינה, מבקר המדינה, שופטים וכו' מלהיות מועמדים לכנסת, ברם אינו אוסר על מי שנדון על עבירות חמורות נגד בטחון המדינה, דהיינו בגידה, פגיעה בכוחות מזויינים וריגול, מלהגיש מועמדותו. אין הדעת סובלת מצב שבני־אדם שנשפטו על פגיעה בבטחון המדינה יהיו מועמדים לבית המ־חוקקים של המדינה.

לפיכך בא החוק המוצע למנוע תופעה זאת ולפסול מראש אנשים מסוג זה להיות מועמדים לכנסת.

ז. הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון)

(הוגשה על־ידי חבר־הכנסת מ. שחל)

בסעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת, אחרי פיסקה (8) יבוא:

"(9) מי שהורשע בעבירה באחת מן העבירות המנויות בפרק השני ובפרק הרביעי לחוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רש־מיים), תשי"ז—1957 [1]."

דברי הסבר

במדינות מתוקנות קובעת חוקת המדינה שאדם שהורשע בבגידה במולדתו, או בעבירה מסוג דומה נגד בטחון המדינה, אינו זכאי להיבחר לבית המחו־קקים של אותה המדינה.

גם באנגליה, שאין לה חוקה כתובה, אדם שהור־שע בבגידה, או אפילו בפשע אחר, ולא ריצה את תקופת המאסר (העונש) שהוטלה עליו, אינו זכאי להיבחר לפארלאמנט (ואף לא לבחור).

בארצות־הברית בתיקון לחוקה מס' 14 משנת 1868 נאמר: "No person shall be a senator or a representative — or hold any office . . ." אם לאחר שנשבע שבועת אמונים לארצות־הברית השתתף במרד נגד המדינה או הגיש עזרה לאויבי ארצות־הברית. כלומר, מרגע ששיתף פעולה או סייע לאוי־בי המדינה — הוא פסול לעולם, אלא אם כן הוכשר על־פי החלטה של שני שלישים מחברי כל אחד משני בתי הנבחרים של ארצות־הברית.

בחוק יסוד: הכנסת שיהווה בבוא העת פרק מחוקת מדינת ישראל לא זכרו להטיל הגבלה זאת על מועמדים לכנסת.

מצבה המיוחד של מדינת ישראל מחייב שלא יישבו בבית הנבחרים אנשים שנאמנותם למדינה נב־דקה על־ידי בית־המשפט המוסמך והורשעו כדין באחת מהעבירות המנויות בחוק דיני העונשין (בטחון המ־דינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים), תשי"ז—1957.

סעיפי העבירות שמדובר בהן בחוק הן: סעיף 7 — פגיעה בריבונות המדינה או בשלימותה; סעיף 8 — גרימת פעולה צבאית נגד מדינת ישראל; סעיף 9 — סיוע לאויבי המדינה בעת מלחמה; סעיף 11 — שירות בכוחות האויב.

---

[1] ס"ח תשי"ח, עמ' 69.
[2] ס"ח תשי"ז, עמ' 172.

[1] ס"ח תשי"ח, עמ' 69.
[2] ס"ח תשי"ז, עמ' 172, ס"ח תשכ"ז, עמ' 42.

ח. הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון)

(הוגשה על־ידי חבר־הכנסת מ. בן־פורת)

1. תיקון

בסעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת [1], בסופו, יבוא:

"או אם הורשע בעבירה שיש עמה קלון; פרטים ייקבעו בחוק".

2. תיקון חוק הבחירות לכנסת

אחרי סעיף 61 לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב) תשכ"ט—1969 [2], יבוא:

"61א. מועמד שהורשע בעבירה שיש עמה קלון

(א) כל בוחר רשאי לבקש שהוועדה המרכזית תמחק מרשימת המועמדים את שמו של מועמד שחוייב תוך חמש שנים שלפני יום הבחירות בפסק דין סופי בעבירה שיש עמה קלון.

(ב) לא תכריע הוועדה המרכזית בבקשה לפי סעיף קטן (א) אלא לאחר שנתנה למועמד הזדמנות להשמיע טענותיו.

(ג) החלטת הוועדה למחוק שמו של מועמד תהיה טעונה רוב של שני שלישים מחברי הוועדה.

(ד) החלטת הוועדה המרכזית לפי סעיף זה היא סופית ואין אחריה ולא כלום."

דברי הסבר

שני התיקונים המוצעים באים למנוע בחירתם לכנסת של אנשים שהורשעו בבית־משפט בעבירה שיש עמה קלון.

החוק הקיים אינו כולל הוראות בנדון, וכדי לשמור על רמתו של בית־הנבחרים מן הדין לתקן את החוק בכיוון המוצע.

התוספת המוצעת לסעיף 61 מאפשרת לכל אזרח שהוא בעל זכות בחירה לכנסת לפנות לוועדת הבחירות המרכזית בבקשה למחוק מרשימת המועמדים שמו של אדם שהורשע בדין תוך חמש שנים לפני יום הבחירות והוועדה מצאה כי העבירה בה הורשע יש עמה קלון.

ט. הצעת חוק בית דין להגנת הצרכן, תשל"ד—1974

(הוגשה על־ידי חבר־הכנסת ד. זכין)

1. הגדרה

"תביעות צרכנות" — תביעה של צרכנים נגד יצרנים, ספקים או נותני שירות, כהגדרתם בחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, תשי"ח—1957 [1], לרבות נותני שירות, מבטחים, נותנים שירותי בנקאות ומוסדות ומכונים העוסקים בשירותי הוראה שונים, למעט בתי־ספר שבפיקוח — בגין נזק כספי או נזק שניתן לאמדו בכסף כתוצאה מהספקת מצרך או שירות שהם בלתי מתאימים במובן חוק המכר, תשכ"ח—1968 [2], או אי־הספקתם, או כולם כאחד.

תביעות צרכנות יכללו אף תביעות לגבי נזק כספי או נזק שניתן לאמדו בכסף כתוצאה ממרמה, הונאה, עושק ותחבולה באספקת מצרך או שירות, כהגדרתם בחוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מירמה, סחיטה ועושק), תשכ"ג—1963 [3].

2. בית־דין להגנת הצרכן

כל בית־משפט שלום יישב אחת לשבוע, בשעות אחרי הצהרים, במועדים שייקבעו על־ידי מנהל בית־המשפט, כבית־דין להגנת הצרכן אשר ישמע תביעות צרכנות.

3. הגבלת סכום

תביעת צרכנות תהיה עד לסכום של 3,000 לירות ישראליות. שר המשפטים, לאחר התייעצות בשר המסחר והתעשיה, רשאי לשנות בתקנות סכום זה.

4. תביעות שכנגד

בית־דין להגנת הצרכן ישמע גם תביעות־שכנגד של ספקים ונותני שירותים נגד צרכנים.

5. עירעור

על פסק דינו של בית־דין להגנת הצרכן יהיה עירעור לבית־המשפט המחוזי רק בשאלה של חוק, ופסק דינו של בית־המשפט המחוזי אין אחריו ולא כלום.

6. ראיות

בית־הדין להגנת הצרכן לא יהיה קשור בדיני הראיות ובסדרי הדין האזרחי.

7. סדרי הדין

בכל עניין של סדר דין שאין עליו הוראה בחוק זה או בתקנות לפיו ינהג בית־הדין להגנת הצרכן בדרך הנראית לו טובה ביותר לעשיית משפט צדק.

8. פרוטוקול

השופט ינהל פרוטוקול ובו תמצית הדיון ויתן עיקרי נימוקי הכרעתו.

---

[1] ס"ח תשי"ח, עמ' 69.
[2] ס"ח תשכ"ט, עמ' 103.

[1] ס"ח תשי"ח, עמ' 24.
[2] ס"ח תשכ"ח, עמ' 98.
[3] ס"ח תשכ"ג, עמ' 130.

9. ייצוג

בעל דין לא יוצג על־ידי עורך־דין אלא ברשות השופט.

10. איחוד תיקים

בתביעות של צרכנים רבים נגד ספק או נותן שירות אחד יהיה איחוד תיקים וניתן יהיה לתבוע ביחד ולחוד.

11. המועצה הישראלית לצרכנות

המועצה הישראלית לצרכנות או כל איגוד צרכנים המאוגד במועצה רשאים לייצג בפני בית־הדין להגנת הצרכן כל צרכן, וכן צרכנים רבים או מספר צרכנים בלתי מסויים.

12. הזמנת מומחים

בית־הדין להגנת הצרכן רשאי מיזמתו להזמין עדות מומחים מתוך רשימת מומחים שתוגש על־ידי המועצה הישראלית לצרכנות ותאושר על־ידי שר המסחר והתעשיה.

13. חיוב בהוצאות

בית־הדין להגנת הצרכן רשאי לחייב בהוצאות את בעל הדין שנפסק נגדו וכן רשאי הוא לחייב בהוצאות לדוגמה צד שתביעתו או הגנתו, הכל לפי העניין, נראות לו כקנטרניות.

14. פטור ממס בולים

הרשאה לייצג בעל דין בהליך לפני בית הדין להגנת הצרכן פטורה ממס בולים ומכל תשלום חובה אחר.

15. הוצאה לפועל

פסק־דין של בית־הדין להגנת הצרכן דינו, בכל הנוגע להוצאה לפועל, כדין פסק־דין של בית־משפט והוראות חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז—1967 [4], והתקנות לפיו יחולו בשינויים המחוייבים.

16. תחולה

תחילתו של חוק זה ביום . . .

17. ביצוע ותקנות

(א) שר המשפטים ושר המסחר והתעשיה ממונים על ביצוע חוק זה והם רשאים להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו.

(ב) שר המשפטים רשאי, לאחר התייעצות בשר המסחר והתעשיה, להתקין תקנות בכל הנוגע לסדרי הדין להגנת הצרכן.

דברי הסבר

מטרת הצעת החוק להקים מערכת שיפוטית, בלתי־כבולה בדרישות הפרוצדורה המדוקדקת של מערכת בתי־המשפט הרגילה, אשר תשמש כתובת לצרכן הישראלי ולפניה יביא תובענותיו וקובלנותיו נגד ספקים ונותני שירותים למיניהם. כאמור תהא מערכת זו גמישה מאחיותיה, הדיון בה מהיר יותר וללא צורך בהוצאות כספיות על התובע־הצרכן, שהוא לרוב "האדם הקטן" הממוצע. אין בכך כדי להמיר או להמעיט כהוא זה מדרכי ההגנה האחרות על הצרכן, ובמיוחד מערכת הפיקוח של משרד המסחר והתעשיה.

המציאות הישראלית מלמדת כי כל האמצעים הקיימים אין די בהם כדי להרתיע אפקטיבית ספקים ונותני שירותים המנצלים, עתים לרעה, מרמים ועושקים את הצרכן. הקמת מערכת שיפוטית מיוחדת למכלול זה עשויה לתרום רבות לעקירת תופעות נלוזות כפי שהדבר מצוי בצורה זו או זו במתוקנות שבמדינות.

---

[4] ס"ח תשכ"ז, עמ' 116.

סיכום הישיבות

ישיבה קי"ד (י"ח בכסל תשל"ה — 2 בדצמבר 1974)

היו"ר — י. ישעיהו ; פ. שינמן.

א. יושב־ראש הכנסת י. ישעיהו הביע את השתתפותה של הכנסת בצערם של בני העדה הצ'רקסית על התקפת הרצח של המחבלים בכפר ריחניה.

ב. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ג. שר־התיירות מ. קול השיב על 5 שאילתות של חברי הכנסת : י. דרניצקי (יודין), ש. לורינץ, פ. שינמן, ד. קורן, ג. כהן.

ד. שר־האוצר י. רבינוביץ הביא לקריאה ראשונה חוק מס שבח מקרקעין (תיקון מס' 6), תשל"ה—1974. בוויכוח השתתפו : י. פלומין, ל. דיציאן, ח. קורפו, י. קרגמן, א. מלמד, י. גולן, ת. טובי, ש. תמיר, מ. פעיל, שר האוצר השיב למתווכחים.

הוחלט : להעביר את החוק לוועדת הכספים.

ה. שר־האוצר י. רבינוביץ מסר הודעה בדבר העברת שטחי פעולה ממשרד למשרד.

ו. שר־האוצר י. רבינוביץ הביא לקריאה ראשונה חוק מס שירותים (מוסדות בנקאיים וחברות ביטוח) (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974 ; חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 22), תשל"ה—1974. בוויכוח השתתפו : ח. קורפו, י. פלומין, מ. פעיל, ב. מואב. שר האוצר השיב למתווכחים.

הוחלט : להעביר את שני החוקים לוועדת הכספים.

ז. י. נבון (יו"ר ועדת החוץ והבטחון) הביא החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות־שעת־חירום (יציאה לחוץ־לארץ), תש"ח—1948.

הוחלט : לקבל את ההחלטה.

ח. א. לבנבראון הגיש הצעת חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון להשוואת הגימלאות), תשל"ד—1974. שר־האוצר י. רבינוביץ השיב להצעה.

הוחלט : להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

ט. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

י. שרהחקלאות א. אוזן הביא לקריאה ראשונה חוק המועצה לצמחי גוי (ייצור ושיווק), תשל"ה—1974. בוויכוח השתתפו : פ. גרופר, א. אבטבי, ב. מואב, ת. טובי. שר החקלאות השיב למתווכחים.

הוחלט : להעביר את החוק לוועדת הכלכלה.

יא. בהמשך הדיון בסקירת שר החקלאות על פעולות משרדו השיב שר־החקלאות א. אוזן למתווכחים. הצעות סיכום הוגשו על־ידי : א. מויאל בשם סיעות המערך, חזית דתית לאומית, המפלגה הליברלית העצמאית ; מ. דרובלס בשם סיעת הליכוד ; י. מ. אברמוביץ בשם סיעת חזית דתית תורתית ; א. לבנבראון בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

הוחלט : לקבל את ההצעה שהושה על־ידי א. מויאל.

ישיבה קט"ו (י"ט בכסלו תשל"ה — 3 בדצמבר 1974)

היו"ר — ב. צ. קשת ; מ. בן־פורת.

א. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ב. מ. ורטמן (מ"מ יושב־ראש ועדת הכנסת) הודיע על החלטת ועדת הכנסת להעביר שלוש הצעות לסדר־היום לוועדות המתאימות.

ג. שר־החוץ י. אלון השיב על 58 שאילתות של חברי הכנסת : י. בארי, א. הרליץ, י. שערי, מ. פעיל, ש. לורינץ, ע. נוף, ה. זיידל, ג. כהן, ח. שמעוני, י. שריד, ד. זכין, א. אולמרט, א. ורדיגר,, ש. ארבלי־אלמוזלינו, מ. וילנר, ז. שובל, י. אריאלי, נ. אליעד, ת. טובי, י. הורביץ, א. כץ, י. בן־מאיר, מ. ידיד.

שר־הבריאות ו. שם־טוב השיב על 23 שאילתות של חברי הכנסת : י. מ. אברמוביץ, י. בן־מאיר, ב. מואב, א. ורדיגר, ת. טובי, א. כץ, ג. פת, י. תמיר, ח. גרוסמן, ש. ארבלי־אלמוזלינו, ח. שמעוני, ש. לורינץ, י. שערי, נ. קצב, ה. זיידל, מ. בן־פורת.

ד. ז. שובל הגיש הצעת חוק בחירות לכנסת (תיקון מס' 6), תשל"ד—1974 ; מ. גז הגישה הצעת חוק יסוד : הכנסת (תיקון מס' 5) ; מ. שחל הגיש הצעת חוק יסוד ; הכנסת (תיקון) ; מ. בן־פורת הגיש הצעת חוק יסוד : הכנסת (תיקון). שר־המשפטים ח. י. צדוק השיב להצעות. ת. טובי הציע להסיר את הצעות החוק מסדר־היום.

הוחלט : להעביר את ארבע הצעות החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה. שר־הבטחון ש. פרס השיב על 11 שאילתות של חברי הכנסת : ג. פת, י. גולן, מ. וילנר, ת. טובי, י. שערי, ח. שמעוני, א. ורדיגר, ז. שובל, י. מודעי, א. כץ.

ו. ע. נוף הגיש הצעה לסדר־היום בדבר נטישת הר גריזים על־ידי שומרונים בשל התנכלות מצד עיריית שכם. שר־הבטחון ש. פרס השיב להצעה.

הוחלט : להעביר את העניין לוועדת החוץ והבטחון.

ז. מ"מ שר הפנים מ. חזני הביא לקריאה ראשונה חוק להארכת תוקף של תקנות־שעת־חירום (התזקת תעודת זהות והצגתה), תשל"ה—1974. בוויכוח השתתפו : פ. שינמן, י. בארי. השר השיב להם.

הוחלט : להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ח. שר־המשפטים ח. י. צדוק הביא לקריאה ראשונה חוק בתי המשפט (תיקון מס' 7), תשל"ה—1974. בוויכוח השתתפו: י. בארי, מ. שחל, ל. דיציאן, נ. אליעד. שר המשפטים השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ט. ב. מואב, פ. שינמן, א. כץ, ג'. מועדי הגישו הצעות (נפרדות) לסדר־היום בדבר התקפת דמים של מרצחים ערביים על הכפר הצ'רקסי ריחניה. שר־המשטרה ש. הלל השיב להצעות.

הוחלט: להעביר את הנושא לעדת החוץ והבטחון.

ישיבה קט"ז (כ' בכסלו תשל"ה — 4 בדצמבר 1974)

היו"ר — י. דרניצקי (יודין); ש. ז. אברמוב.

א. שר־האוצר י. רבינוביץ השיב על 26 שאילתות של חברי הכנסת: י. פרץ, ע. נוף, י. פלומין, י. בארי, מ. פעיל, ח. שמעוני, ז. שובל, נ. קצב, א. לבנבראון, י. מודעי, ב. צ. קשת, א. כץ, ח. גרוסמן.

שר־החינוך והתרבות א. ידלין השיב על 14 שאילתות של חברי הכנסת: ג. כהן, מ. פרוש, י. דר־ניצקי (יודין), ש. ארבלי־אלמוזלינו, י. בן־מאיר.

ב. ג. כהן הגישה הצעה לסדר־היום בדבר שינויים בתכנית הלימודים בנושאי הוראת ציונות, יהדות והסיכסוך הישראלי־ערבי. שר־החינוך והתרבות א. ידלין השיב להצעה.

הוחלט: להביא את הנושא לדיון במליאת הכנסת.

ג. מ. הכהן הגיש הצעה לסדר־היום בדבר החינוך בישראל כגורם מפריד בין חלקי העם. שר־החינוך והתרבות א. ידלין השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.

ד. זכין הגיש הצעת חוק בית הדין להגנת הצרכן, תשל"ד—1974. שר־המשפטים ח. י. צדוק השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה. ג. מועדי הגיש הצעה לסדר־היום בדבר שינוי השיטה בקבלת סטודנטים ערביים לאוניברסיטאות בארץ. שר־החינוך־והתרבות א. ידלין השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החינוך והתרבות.

ו. ז'. אמיר הגיש הצעה לסדר־היום בדבר המצב החמור בשירותי ההזנה בבתי־הספר ובמוסדות החינוך בארץ. שר־החינוך־והתרבות א. ידלין השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החינוך והתרבות.

ז. י. שריד הגיש הצעה לסדר־היום בדבר ניתוקם של תושבי ערי הפיתוח הרחוקות בעקבות עליית מחירי התחבורה. שר־התחבורה ג. יעקבי השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את העניין לוועדת הכספים.

מ. פעיל מסר הודעה בדבר הימנעות סיעתו מהצבעה.

ח. ע. נוף הגיש הצעה לסדר־היום בדבר ההטבות המיוחדות לעובדי בנק ישראל. שר־האוצר י. רבי־ביץ השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת הכספים.

ט. א. ורדיגר הגיש הצעה לסדר־היום בדבר הנהגת חסכון בדלק על־ידי קביעת שני ימי שבתון בשבוע ובהם שבת כיום חובה; ה. זיידל הגיש הצעה לסדר־היום בדבר הצורך בחקיקת חוק להגבלת התנועה של כלי רכב. שר־התחבורה ג. יעקבי השיב להצעות. ב. מואב הציע לא לכלול את הצעותיהם של חברי־הכנסת ורדיגר ואבטבי בסדר־היום.

הוחלט: 1. להעביר את הצעתו של ה. זיידל לוועדה שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת; 2. לא לכלול את ההצעות של א. ורדיגר וא. אבטבי בסדר־היום.

י. י. בארי הגיש הצעה לסדר־היום בדבר זיהום אוויר חמור המסכן את בריאות התושבים בחיפה. שר־הבריאות ו. שם־טוב השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את הנושא לוועדה שתיקבע על־ידי ועדת הכנסת.